

ЧАСОПІС ДЛЯ ВАС

№12 (1047), СНЕЖАНЬ, 2020

Беларусь. Belarus

БЕЛАРУСЬ

Палітыка. Эканоміка. Культура

ISSN 0320-7544

**У НОВЫ ГОД -
З НАСТРОЕМ!**

Сучасныя тэхналогіі адпавядаюць выклікам сённяшняга дня. Настаў час **аўтажыра** — звышлёгкага і недарагога персанальнага авіятранспарту.

Нароўні са шматфункцыянальнасцю і павышаным камфортам аўтажыр мае цэлы шэраг важкіх і бяспрэчных пераваг перад самалётамі і верталётамі:

- у разы танней і эканамічней: працуе на аўтамабільным бензіне, а па расходаванні паліва супастаўны са звычайным пазадарожнікам;

- адна з самых бяспечных лятальных прылад. Калі з рухавіком аўтажыра ў палёце нешта адбудзецца, унікальная канструкцыя і тэхналогія апорнага ротара дазваляць здзейсніць мяккую пасадку, захаваць тэхніку і, самае галоўнае, жыццё і здароўе пасажыраў;

- надзвычай простая канструкцыя і спосаб кіравання. У адрозненне ад верталёта або самалёта аўтажырам можна кіраваць без асаблівай падрыхтоўкі.

У Беларусі на базе Кітайска-Беларускага сумеснага прадпрыемства **ЗАТ «Авіяцыйныя тэхналогіі і комплексы»** арганізавана вытворчасць сучасных і правяраных часам мадэляў аўтажыраў, якія валодаюць перадавымі характарыстыкамі:

- шырокі дыяпазон хуткасцяў гарызантальнага палёту - ад 50 да 200 км /г;

- працягласць палёту больш за 6 гадзін;

- максімальная далёкасць да 800 км;

- запас паліва - 80-120 л (бензін АІ-95).

Вопытныя інжынеры і пілоты кампаніі заўсёды гатовыя падрабязна азнаёміць з тэхнічнымі характарыстыкамі і магчымасцямі аўтажыраў, а таксама спецыяльна для вас арганізаваць дэманстрацыйныя палёты і тэст-драйв вырабленай тэхнікі.

Кантакты для сувязі:

ЗАТ «Авіяцыйныя тэхналогіі і комплексы»

Аддзел маркетынгу і продажаў

Тел. + 375 17 591 01 94

info@aerotexsys.by

NEWS.YAVDEX.BY

**ШМАТВЕКТАРНАСЦЬ
ПА-РАНЕЙШАМУ АКТУАЛЬНАЯ**

3 Стратэгія інтэграцыі — да 2025 года

Пасяджэнне Вышэйшага Еўразійскага эканамічнага савета, якое прайшло ў анлайн-фармаце, стала фінальным акордам старшынства Беларусі ў органах ЕАЭС.

БЕЛТА

10 Ёсць што прапанаваць адзін аднаму

4 Калектыўная бяспека: адказы на выклікі

З фармальных прыкмет снежаньскага саміту Арганізацыі Дагавора аб калектыўнай бяспецы варта адзначыць тое, што ўпершыню сесія Савета калектыўнай бяспекі прайшла ў рэжыме відэаканферэнцыі.

8 Супадзенне саюзніцкіх інтарэсаў

У апошняй дэкадзе лістапада ў Мінску пераважала тэматыка беларуска-расійскага супрацоўніцтва.

12 У лепшых традыцыях

Беларускаму нацыянальнаму тэхнічнаму ўніверсітэту споўнілася сто гадоў з дня заснавання.

14 Вышэйшы пілатаж у прафесіі

Падрыхтоўка ўрачоў у рэзідэнтуры будзе праходзіць па 63 спецыяльнасцях. Увядзенне ў краіне такой формы падрыхтоўкі, як рэзідэнтура, плануецца з 2023 года.

16 Клетачная дапамога

Навукоўцы праводзяць клінічныя выпрабаванні новага метаду лячэння пнеўманій, выкліканых COVID-19, з ужываннем біямедыцынскага клетачнага прадукту на аснове мезенхімальных ствалавых клетак.

TIMES.BNTU.BY

**СОНЕЧНАЯ ЭНЕРГЕТЫКА,
БІЯТЭХНАЛОГІІ І МЕДЫЦЫНА**

Беларусь. Belarus

Грамадска-палітычны часопіс

№ 12 (1047), снежань, 2020
Выдаецца з 1930 года.
Адноўлены ў 1944 годзе.

Заснавальнік:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар

Харкоў Віктар Міхайлавіч

Адказны сакратар

Валянціна Ждановіч

Адрас рэдакцыі:

вул. Б. Хмяльніцкага, 10а,
г. Мінск, Беларусь, 220013.
Тэл.: +375 (17) 287-19-19,
+375 (17) 292-66-92.
Тэл./факс: +375 (17) 287-15-26.

www.zviazda.by

E-mail: belarus.mag@mail.ru

Падпісны індэкс — 74820.

Рэгістрацыйнае пасведчанне 8,
выдана 16.07.2018 г.
Міністэрствам інфармацыі
Рэспублікі Беларусь.

Дызайн і вёрстка:

Вольга Разінкевіч
Таццяна Старажэнка

Карэктар:

Аліса Гюнгер

«Беларусь. Belarus» выходзіць на беларускай, англійскай і кітайскай мовах.

Часопіс распаўсюджваецца ў 50 краінах свету.

За дакладнасць фактаў, іх інтэрпрэтацыю адказнасць нясуць аўтары публікацый. Пры выкарыстанні матэрыялаў часопіса спасылка на «Беларусь. Belarus» абавязковая. Рэдакцыя не нясе адказнасці за змест рэкламных паведамленняў.

Падпісана да друку 18.12.2020.

Фармат 60x84 1/8.

Афсетны друк.

Папера крэйдаваная.

Ум.-друк. арк. 6,51

Ул.-выд. арк. 0,00

Агульны наклад — 1621 асобнікаў (на беларускай мове — 427).

Заказ

Друкарня:

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «БудМедыяПраект»
ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,
вул. В. Харужай, 13/61, Мінск,
Рэспубліка Беларусь, 220123.

© Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"», 2020

На першай старонцы вокладкі —
фота А. Кляшчука

17 Чалавек, якога баяцца цяжкасці

Кожны ў школе пісаў сачыненне на тэму «герой нашага часу», дзе расказваў пра герояў на яго ўласную думку. Але ці задумваліся вы, як насамрэч жывуць такія людзі? Сваю гісторыю раскажаў паралімпіец Аляксандр Трыпуць

20 Лунаць над аблокамі

Брат і сястра Расціслаў і Крысціна Краўчукі не ўяўляюць свайго жыцця без неба: яны захопленыя парашутным спортам

22 Бульбу ядуць, бульбу хваляць...

Наўрад ці сёння беларусы могуць уявіць свой паўсядзённы рацыён без бульбы: мы ўжо паспелі забыць, што на самой справе наш «другі хлеб» — культура заакіяўская

ЖЫЦЦЁ СА СМАКАМ

28 Шлюбная гісторыя

Каб правесці вясельную цырымонію ў адпаведнасці са старадаўнімі абрадамі, у Капыльскі краязнаўчы музей прыезджаюць пары з розных куткоў Беларусі

30 Яны ўбачылі тут шмат прывабнага

Пяць прычын паглядзець на Беларусь вачыма расійскіх пісьменнікаў

34 Пра што раскажаць камяні

Як за некалькі гадзін прайсці ўсю Беларусь, пабываць на Мінскім моры і возеры Нарач, патрапіць на берагі Нёмана і Заходняй Дзвіны, забрацца на Ашмянскае і Навагрудскае ўзвышшы? Для гэтага трэба толькі наведаць самы незвычайны музей Мінска, што знаходзіцца ў сталічным мікрараёне Уручча

МУЗЕЙ — ЯК АЙСБЕРГ

36 Адрасы беларускай памяці

Вітаўтас Жэймантас — вядомы літоўскі журналіст, пісьменнік. Узначальваў рэдакцыю вячэрняй гарадской газеты ў Вільні. Напісаў некалькі кніг для юнага чытача

40 Людміла Рублеўская: «Мае героі мной сапраўды кіруюць»

Пра гэтую тройцу: Пранціша Вывіча, Баўтрамея Лёдніка ды іхнюю стваральніцу — пісьменніцу і журналістку Людмілу Рублеўскую — ужо ведаюць у Беларусі

48 Уладзімір Караткевіч. Казка "Чортаў скарб"

З нагоды 90-годдзя з дня нараджэння славагэта беларускага пісьменніка Уладзіміра Караткевіча публікуем яго казку «Чортаў скарб». Дарэчы, яе пераклаў на кітайскую мову Сунь Фаньці

51 Свет у розных вымярэннях

Каб зразумець вытокі творчасці знакамітага сёння Васіля Сумарава, трэба вярнуцца ў часе на паўстагоддзя назад, пабываць у яго ў майстэрні

НУДА СМЯРОТНАЯ — НІБЫ ВІРУС У ДУШЫ

СТРАТЭГІЯ ІНТЭГРАЦЫІ — ДА 2025 ГОДА

Пасяджэнне Вышэйшага Еўразійскага эканамічнага савета, якое прайшло ў анлайн-фармаце, стала фінальным акордам старшынства Беларусі ў органах ЕАЭС

Так, з-за складанай эпідэміялагічнай сітуацыі лідары Беларусі, Расіі, Арменіі, Казахстана, Кыргызстана былі вымушаныя мець зносіны ў фармаце відэаканферэнцыі. Гэтым разам да іх далучыліся ганаровы старшыня Вышэйшага Еўразійскага эканамічнага савета, першы Прэзідэнт Казахстана Нурсултан Назарбаеў, Прэзідэнт Малдовы Ігар Дадон, а таксама Прэзідэнты Узбекістана і Кубы Шаўкат Мірзіеёў і Мігель Дыяс-Канель. Забягаючы наперад, можна адзначыць, што Узбекістан і Куба на гэтым саміце атрымалі статус дзяржаў-назіральніц.

На абмеркаванні саміту лідараў краін Еўразійскага эканамічнага саюза было вынесена 28 пытанняў, 24 з якіх удзельнікі разгледзелі ў пашыраным складзе. Яшчэ чатыры пункты парадку дня (стратэгічныя напрамкі развіцця еўразійскай інтэграцыі да 2025 года, ахоўныя антыдэмпінгавыя і кампенсацийныя меры, падаўжэнне тарыфнай ільготы ў авіясферы і пытанне па кадравым складзе ЕЭК) абмеркавалі ў закрытым фармаце ў вузкім складзе.

У парадак дня пасяджэння таксама быў уключаны блок пытанняў міжнароднага супрацоўніцтва ЕАЭС. Прэзідэнт Беларусі растлумачыў, аб чым ідзе гаворка:

— Мы павінны прыняць рашэнне аб пачатку працы Пагаднення аб зоне свабоднага гандлю ЕАЭС з Сербіяй, а таксама вызначыцца па тэрмінах пачатку падрыхтоўкі Пагаднення аб зоне свабоднага гандлю з Іранам. Гэта знаковыя дакументы, якія пацвярджаюць цікавасць да нашага саюза ў свеце. Таму прапануем камісіі актывізаваць перамовы таксама з іншымі дзяржавамі.

На думку Аляксандра Лукашэнкі, пара разгарнуць прадметную працу па выкананні артыкула 41 Дагавора аб ЕАЭС, а менавіта па сумеснаму развіццю экспарта тавараў, якія вырабляюцца ў краінах-удзельніцах.

Але спачатку Аляксандр Лукашэнка падвёў некаторыя вынікі беларускага старшынства ў ЕАЭС, падкрэсліўшы, што мэты, якія пазначыў Мінск у сваёй праграме, маюць універсальны характар і выгадныя ўсім удзельнікам:

— Пандэмія як лакмус раскрыла сутнасць эканамічных саюзаў і інтэграцыйных аб'яднанняў. Яна на практыцы пераканала нават самых заўзятых скептыкаў, што толькі разам мы зможам быць мацней. Адначасова каранавірус таксама паказаў сапраўдную цану невыканання раней дасягнутых дамоўленасцяў.

Між тым, пазітыўныя зрухі ёсць, і іх нямала. Напрыклад, у гэтым годзе прыкметна актывізавалася праца па ліквідацыі бар'ераў, скарачэння выключэнняў і абмежаванняў на ўнутраным рынку саюза. Зроблены крокі па пераходзе да адзінай палітыцы ў сельскай гаспадарцы, энергетыцы, транспарце, пашырэнні выкарыстання нацыянальных валют ва ўзаемных разліках. Прыняты рашэнні ў сферы тэхнічнага рэгулявання. Прасоўваецца лічбавы парадак, фарміруецца сістэма адпаведных транспартных калідораў, аказваецца садзеянне ў працаўладкаванні і занятасці грамадзян дзяржаў — членаў ЕАЭС.

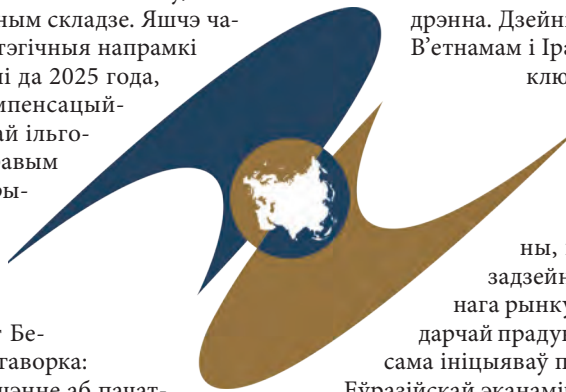
На знешнім контуры ўсё таксама выглядае нядрэнна. Дзейнічаюць пагадненні аб гандлі з Кітаем, В'етнамам і Іранам. Працягваюцца перамовы па заключэнні гандлёвых дагавораў з Егіптам, Ізраілем і Індыяй. Вядзецца падрыхтоўка да пачатку перамоў па лібералізацыі гандлёвых рэжымаў з Інданезіяй і Манголіяй.

Аляксандр Лукашэнка перакананы, што патэнцыял ЕАЭС павінен быць задзейнічаны не толькі для развіцця ўнутранага рынку, але і для прасоўвання сельскагаспадарчай прадукцыі на рынку трэціх краін. Мінск таксама ініцыяваў пытанне па ўзмацненні паўнамоцтваў Еўразійскай эканамічнай камісіі.

Не ўсё з пазначанага ў праграме беларускага старшынства ўдалося выканаць у сілу аб'ектыўных абставін, адзначыў Аляксандр Лукашэнка. Частка мерапрыемстваў запытавала на рэалізацыю значна больш часу, чым адзін год. Аднак сумесная праца па прапанаваных напрамках працянецца і ў наступным годзе. Тым больш што задачы беларускага старшынства, скіраваныя на ўмацаванне і развіццё ЕАЭС, шмат у чым сугучныя з ідэямі Казахстана, які прыняў эстафету старшыні ў органах саюза на наступны год.

Як лічыць старшыня Калегіі Еўразійскай эканамічнай камісіі Міхаіл Мясніковіч, стратэгія развіцця ЕАЭС да 2025 года — гістарычная падзея ў рамках інтэграцыйных працэсаў. Гэты дакумент дасць магчымасць па-новаму вырашаць многія пытанні. Дагавор, які быў падпісаны ў 2014 годзе, на думку Міхаіла Мясніковіча, шмат у чым вычарпаў сваю кінэтычную энергію, і, безумоўна, патрабуюцца больш дасканалыя падыходы. Асабліва ж навізна стратэгічных напрамкаў інтэграцыі да 2025 года ў тым, што яны датычацца ў большай ступені чалавека — адукацыі, аховы здароўя, перамяшчэння грамадзян.

Васіль Харытонаў

КАЛЕКТЫЎНАЯ БЯСПЕКА: АДКАЗЫ НА ВЫКЛІКІ

Што абмяркоўвалі і аб чым дамовіліся на саміце АДКБ

З фармальных прыкмет снежаньскага саміту Арганізацыі Дагавора аб калектыўнай бяспецы варта адзначыць тое, што ўпершыню сесія Савета калектыўнай бяспекі прайшла ў рэжыме відэаканферэнцыі. Што, зрэшты, не паўплывала на дзелавы характар зносін удзельнікаў і вынікі саміту. Ключавы пасыл да сваіх калег у выступленні Аляксандра Лукашэнкі прагучаў такім чынам:

— Сёння ад нас з улікам дынамікі выклікаў і пагроз патрабавання не проста падтрыманне бягучага ўзаемадзеяння, але і яго нарошчванне. У сучасных умовах саюзніцтва набывае ўсё больш важкі сэнс.

Варта нагадаць, што ў АДКБ уваходзяць Беларусь, Расія, Арменія, Казахстан, Кыргызстан і Таджыкістан. Лідары шасці краін нямаюць часу прысвяцілі абмеркаванню сітуацыі ў рэгіёне і свеце ў цэлым. Бо менавіта ад гэтага залежыць расклад прыярытэтаў у дзейнасці ваенна-палітычнага блока на наступны перыяд. Прэзідэнт Беларусі ў сваім выступленні гранічна канкрэтна сфармуляваў новыя выклікі і пагрозы, якія патрабуюць максімальнага збліжэння пазіцый саюзнікаў. У прыватнасці, Аляксандр Лукашэнка выказаў занепакоенасць нарошчваннем ваеннай прысутнасці ЗША і НАТА каля заходніх межаў АДКБ. У першую чаргу, гаворка ідзе аб размяшчэнні дадатковага амерыканскага кантынгенту ў Польшчы і планах па стварэнні новых аб'ектаў ваеннай інфраструктуры:

— Мы выразна бачым павелічэнне сістэмных мерапрыемстваў вайсковага характару на тэрыторыі гэтай краіны і ў дзяржавах Балтыі. Разам з тым, пад прыцэлам ваеннай актыўнасці знаходзяцца не толькі нацыянальныя інтарэсы Беларусі. У дадзеным кантэксце варта разглядаць і заявы НАТА аб распрацоўцы нейкай новай стратэгічнай канцэпцыі.

Між тым, пандэмія COVID-19 не толькі ўскладніла праблемы міжнароднага ўзаемадзеяння, але і справакавала абстрагнутае сацыяльных канфліктаў. Масавыя беспарадкі захліснулі ЗША і краіны Еўропы. І гэта ўжо не спантанная праява незадаволенасці, падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка:

— Міжнародны парадак скатваецца ў бок так званага кіраванага хаосу. У наяўнасці добра прадуманая і зрэжысаваная дзейнасць глабальных гульцоў, якія часам не лічацца ні з чым, нават з інтарэсамі ўласных народаў.

— Міжнародны парадак скатваецца ў бок так званага кіраванага хаосу. У наяўнасці добра прадуманая і зрэжысаваная дзейнасць глабальных гульцоў, якія часам не лічацца ні з чым, нават з інтарэсамі ўласных народаў.

Ва ўмовах нарастальнага ціску звонку АДКБ павінна паказаць сваё ўменне працаваць у палітычным, ваенным і інфармацыйным вымярэннях, дзейнічаць на апярэджанне,

лічыць Прэзідэнт Беларусі. А асновай для адзінства з'яўляецца эканамічнае супрацоўніцтва, перакананы Аляксандр Лукашэнка:

— Будзем мы бачыць адзін аднаго ў эканоміцы, як мы даўно паставілі перад сабой мэту ў рамках Еўразійскага эканамічнага саюза, значыць, захаваемся. Не (Прэзідэнт Расіі дакладна пра гэта сказаў) — паасобку разбіраюць і выкарыстаюць.

У сувязі з гэтым Прэзідэнт Беларусі асабліва падкрэсліў неабходнасць асабістай сустрэчы кіраўнікоў дзяржаў АДКБ у пашыраным фармаце і, улічваючы ўрокі апошніх падзей, абмеркавання перспектывы сумесных дзеянняў.

А вось аб чым гаварылі кіраўнікі іншых краін на сесіі савета калектыўнай бяспекі АДКБ

Уладзімір Пуцін, Прэзідэнт Расіі:

— Сітуацыя, з якой сутыкнулася Беларусь, не магла не выклікаць у нас занепакоенасці. Турбуе сапраўды ўмяшанне звонку: фінансавы падсілкоўванне, інфармацыйнае суправаджэнне, палітычная падтрымка...

Неабходна і далей дзейнічаць салідарна, абараняючы памяць аб Вялікай Перамозе, аб подзвігу нашых народаў, якія цаной велізарных і незаменных ахвяр выратавалі свет ад нацызму. Гэта не толькі даніна павягі тым, хто змагаўся з ворагам, але і выразны сігнал усёй міжнароднай супольнасці аб згуртаванасці дзяржаў — членаў нашай арганізацыі і іх рашучасці разам адстойваць мір і бяспеку.

**Нікол Пашынян,
Прэм'ер-міністр Арменіі:**

— Ужо некалькі тыдняў, як ваенныя дзеянні (у Нагорным Карабаху. — Аўт.) спыненыя, а ў зоне канфлікту дыслакуюцца міратворцы. Аднак на сёння мы ўсё яшчэ маем шэраг неадкладных задач. Гэта пытанне аб абмене ваеннапалоннымі, заложнікамі і іншымі ўтрымаваемымі асобамі, цэламі загінулых і высвятленне лёсаў зніклых без вестак.

**Касым-Жамарт Такаеў,
Прэзідэнт Казахстана:**

— Сітуацыя ў галіне рэгіянальнай і глабальнай бяспекі пагаршаецца нарастаннем канфлітнага патэнцыялу ў міждзяржаўных адносінах. Пандэмія COVID-19 выклікала

маштабныя ўзрушэнні ў свеце. Сітуацыя таксама ўскладняецца ростам ўзаемных санкцый, абмежаванняў, нарастаючымі гандлёвымі войнамі. Выклікае занепакоенасць рост новых глабальных выклікаў і пагроз, звязаных з экстрэмізмам і тэрарызмам, наркабізнесам, кібербяспекай, нелегальнай міграцыяй. У гэтых умовах істотна ўзрастае роля АДКБ у якасці дзейснага механізму міждзяржаўнага ўзаемадзеяння ў імя ўмацавання міру, забеспячэння бяспекі і стабільнасці ў вялікім рэгіёне.

**Талант Мамытаў,
в. а. Прэзідэнта Кыргызстана:**

— У адыходзячым годзе мы разам адзначылі 75-годдзе Вялікай Перамогі ў Другой сусветнай вайне. Менавіта гэтая Перамога аб'яднала нашы народы і паказала шлях наперад. Нашы народы панеслі велізарныя чалавечыя і матэрыяльныя страты ў той страшнай вайне, менавіта таму сёння мы ведаем цану дружбе, узаемадапамозе і адзінству. Сведчаннем таму з'яўляецца ўзаемадзеянне нашых краін у рамках АДКБ і іншых аўтарытэтных арганізацыяў. Агульная гісторыя, высокі саюзніцкі дух і ўзаемная падтрымка — галоўныя складнікі Арганізацыі Дагавора аб калектыўнай бяспецы.

**Эмамалі Рахмон,
Прэзідэнт Таджыкістана:**

— Розныя тэрарыстычныя і экстрэмісцкія сілы не адмовіліся ад сваіх разбуральных намераў і працягваюць праўляць актыўнасць у розных рэгіёнах свету, у тым ліку ў непасрэднай

блізкасці ад зоны адказнасці АДКБ. У гэтым кантэксце мы з трывогай сочым за негатыўным развіццём сітуацыі ў Афганістане. Усе гэтыя абставіны патрабуюць ад нас адекватнага рэагавання. У тым ліку шляхам прыняцця неабходных мераў па ўмацаванні аховы паўднёвых рубяжоў АДКБ. Па выніках сённяшняга пасяджэння функцыі старэйшых пераходзяць да Рэспублікі Таджыкістан. Мы будзем працягваць лінію, скіраваную на ўмацаванне ўзаемадзеяння па забеспячэнні бяспекі і спакойнага жыцця сваіх народаў.

Дакументы, якія прынялі па выніках сесіі:

◆ Заява аб фарміраванні справядлівага і ўстойлівага светаўстройства.

У АДКБ падкрэслілі, што міжнародная супольнасць павінна цалкам пазбавіцца ад канфрантацыйнага мыслення, імкнення да манаполіі і дамінавання ў міжнародных справах. Абсалютна недапушчальныя сцэнары і рэцэпты, сфармаваныя на якой бы то ні было нацыянальнай выключнасці, заснаваныя ў тым ліку на нянавісці і адкрытай варожасці. У сувязі з гэтым кіраўнікі дзяржаў заклікалі арганізаваць сустрэчу ўпаўнаважаных прадстаўнікоў АДКБ, СНД, ШАС, АБСЕ, НАТА і ЕС для абмеркавання прынятых у гэтых арганізацыях стратэгіі бяспекі ў якасці першага кроку да фарміравання непадзельнай прасторы бяспекі.

◆ Дэкларацыя Савета калектыўнай бяспекі АДКБ:

— Краіны будуць нарошчваць свой удзел у глабальных намаганнях па забеспячэнні міру і бяспекі, паслядоўна выступаючы за ўрэгуляванне міжнародных і рэгіянальных канфліктаў, перш за ўсё ўзброеных, выключна мірнымі, палітыка-дыпламатычнымі сродкамі ў рамках міжнародна прызнаных перагаворных фарматаў, выходзячы з агульнапрызнаных прынцыпаў і нормаў міжнароднага права без выбарчага падыходу, — сказана ў ёй.

◆ План развіцця ваеннага супрацоўніцтва на 2021–2025 гады.

◆ Антынаркатычная стратэгія АДКБ на 2021–2025 гады.

Расшэнні, якія датычацца матэрыяльна-тэхнічнага і медыцынскага забеспячэння Калектыўных сіл, дадатковых мер па ўдасканаленні сістэмы падрыхтоўкі кадраў для арганізацыі дзяржаўнай улады дзяржаў — членаў АДКБ.

Кампетэнтна

**Станіслаў Зась,
генеральны сакратар АДКБ:**

— Ухвалены шэраг дакументаў, важных для нашай дзейнасці ў розных сферах. Гэта некалькі дакументаў па развіццю нашага міратворчага патэнцыялу, далейшых крокаў па далучэнні да міратворчай дзейнасці ААН. У тым ліку ўнясенне змяненняў у базавае пагадненне: кіраўнікі дзяржаў пагадзіліся з тым, што мы далей ужываем схему з ААН праз каардынуючую арганізацыю, праз каардынуючую дзяржаву АДКБ, якая будзе займацца ад імя арганізацыі ўключэннем нашага міратворчага патэнцыялу ў аперацыі ААН. Удакладнены склад міратворчых сіл. У прыватнасці, вельмі запатрабаваныя ў міратворчых аперацыях медыцынскія падраздзяленні.

Уладзімір **Веліхай**

ШМАТВЕКТАРНАСЦЬ ПА-РАНЕЙШАМУ АКТУАЛЬНАЯ

Сітуацыя ў свеце і вакол Беларусі, адносіны з суседзямі і саюзнікамі, галоўныя задачы для дыпламатаў на заўтрашні дзень. Паводле нарады, на якой былі расстаўленыя акцэнтныя пытаньні знешняй палітыкі.

Безумоўна, наладжваючы партнёрскія сувязі ў рамках сусветнай супольнасці кожная суверэнная дзяржава разам з тым кіруецца сваімі нацыянальнымі інтарэсамі. Гэта не аксіёма, гэта — знешнепалітычная рэальнасць. Але ўзаемавыгадныя адносіны паміж краінамі абавязкова маюць і свае прынцыпы. Нездарма на нарадзе Аляксандр Лукашэнка, у прыватнасці, зрабіў такое ўдакладненне:

— Беларусь заўсёды гатовая да супрацоўніцтва з тымі, хто выконвае прынцыпы ўзаемапавагі, шчырасці і прыстойнасці.

Акрэсліваючы міжнародную сітуацыю, Прэзідэнт Беларусі акцэнтуюць увагу на тым, што высакосны год усяму свету падкінуў нямала клопатаў. І справа не толькі ў пандэміі і звязанымі з ёй эканамічнымі праблемамі.

— Зноў палыхнула на прасторы былога Савецкага Саюза. На гэты раз у Нагорным Карабаху. Гарачы канфлікт паміж нашымі бліжнімі партнёрамі — Арменіяй і Азербайджанам, які завяршыўся там, — зараз, па ўсёй бачнасці, будзе разгортвацца ў дыпламатычнай плоскасці, — выказаў меркаванне Аляксандр Лукашэнка.

Акрамя таго, не спыніліся войны на Блізкім Усходзе і ў Паўночнай Афрыцы, дзе ў Беларусі свае эканамічныя інтарэсы. На фоне абмежавальных мераў у барацьбе з каранавірусам і тэ-

рарыстычных нападаў ісламістаў узмацняюцца пратэстныя настроі ў еўрапейскіх краінах.

Нявызначанасць у міжнародную абстаноўку ўносяць і прэзідэнцкія выбары, што прайшлі ў ЗША, і якія пакуль пакідаюць знак пытання пад будучай палітыкай Вашынгтона. Але самае важнае для нас цяпер — гэта абстаноўка вакол Беларусі, падкрэсліў Кіраўнік дзяржавы.

Іншымі словамі, краіна заўсёды гатовая сябраваць і супрацоўнічаць з тымі, хто яе паважае, лічыцца з ёй

і з яе інтарэсамі. На жаль, некаторыя нашы так званыя партнёры раптам апынуліся не гатовыя да працы ў такіх умовах, сказаў Аляксандр Лукашэнка. Гаворка ў дадзеным выпадку ідзе аб тых заходніх дзяржавах, з якімі Беларусь у апошнія гады паступова і настойліва выбудоввала ўзаемавыгадныя кантакты, і асабліва пра бліжэйшых суседзяў — Польшчу і Літву.

— Занятая імі пазіцыя ў дачыненні да Беларусі можа перакрэсліць калі не ўсё, то многае з дасягнутага, — заявіў Прэзідэнт.

Аляксандр Лукашэнка нагадаў, што супраць Беларусі зноў уведзеныя санкцыі. Які будзе адказ?

Крыху пазней у інтэрв'ю журналістам міністр замежных спраў Уладзімір Макей падрабязна адказаў на гэтыя пытанні. Ён, у прыватнасці, выказаў шкадаванне, што некаторыя партнёры пайшлі на ўвядзенне супраць Беларусі нейкіх абмежаванняў, пашырэў персанальных санкцыйных спісаў:

— Вядома, мы не можам пакідаць падобныя рэчы без адказу. Таму з нашага боку таксама пашыраныя адпаведныя санкцыйныя спісы з уключэннем туды асоб з усіх краін Еўрасаюза.

Уладзімір Макей таксама паведаміў аб тым, што было прапанавана прыпыніць працу каардынацыйнай групы Беларусь-ЕС, у фармаце якой абмяркоўваліся розныя пытанні ўзаемадзеяння, у тым ліку ў сферы абароны правоў чалавека:

— Мы ніколі не адмаўляліся ад абмеркавання адчувальных пытанняў. Але сёння бачым, што гэтыя пытанні абсалютна палітызаваныя. Таму няма сэнсу ў тым, каб працягваць з ЕС дыялог па правах чалавека. Мы прыпыняем гэты дыялог. Мы бачым, што ёсць спробы таксама палітызаваць рэалізацыю шэрагу інфраструктурных міжрэгіянальных праектаў у рамках ініцыятывы «Усходняе партнёрства». Таму прынята рашэнне аб паніжэнні ўзроўню ўдзелу Беларусі ў гэтай ініцыятыве да экспертнага.

Уладзімір Макей падкрэсліў, што беларускі бок заўсёды быў і будзе на-

строены на тое, каб санкцыйная рыторыка сыходзіла з парадку дня. Але дзеянні партнёраў не пакідаюць нічога іншага, як адекватна рэагаваць на недружалюбныя крокі ў дачыненні да Беларусі.

— Не мы былі ініцыятарамі гэтых крокаў. Мы толькі адекватна рэагуем на тыя негатыўныя заявы і канкрэтныя дзеянні нашых заходніх партнёраў, якія звязаныя з умяшаннем ва ўнутраныя справы Беларусі.

Пры беспрэцэдэнтным знешнім ціску асабліва каштоўная тая падтрымка, якую аказалі Беларусі яе традыцыйныя саюзнікі — Расія, Кітай і іншыя краіны, яшчэ раз пацвердзіўшы непарушны прынцып аб тым, як спазнаюцца сапраўдныя сябры. Але, мабыць, не ўсім па душы саюзніцкі характар беларуска-расійскіх адносін. Адсюль і крытыка Беларусі за яе шматвектарную палітыку, якая гучыць у апошні час у асобных СМІ, у прыватнасці расійскіх. Аляксандра Лукашэнку гэта здзіўляе:

— Я не зусім разумею, чаму супраць нашай шматвектарнасці падскочылі нейкія сілы ў Расійскай Федэрацыі? Нам бы хацелася, каб яны казалі, якія ў сувязі з гэтым маюць да нас прэтэнзіі? Бо мы выразна заявілі аб тым, што наш бліжэйшы саюзнік, родная нам краіна і народ — гэта Расія і расіяне. Яшчэ раз падкрэслію: мы ніколі не адварочваліся ад Расіі. Ніколі!

Сапраўды, нават у тыя часы, калі паміж краінамі ўзніклі пэўныя спрэчкі, Беларусь заўсёды паводзіла сябе годна. Сёння ж сёй-той спрабуе ўсё перавярнуць з ног на галаву і выдаць шматвектарную палітыку Беларусі як разварот ад Расіі. Аляксандр Лукашэнка нагадаў, што сёння палова экспарту беларускай прадукцыі прадаецца на знешніх рынках удалечыні ад Расіі, і гэты экспарт трэба забяспечваць палітычна і дыпламатычна:

— Вось і ўся шматвектарнасць. Гэта аксіёма. Любая дзяржава такую палітыку праводзіць. Мы вымушаныя праводзіць шматвектарную палітыку ў сілу таго, што мы знаходзімся ў цэнтры Еўропы, мы суверэнная, незалежная дзяржава, і нас да гэтага падштурхоўвае эканоміка, дабрабыт нашых людзей.

Прэзідэнт звярнуўся да кіраўніцтва Міністэрства замежных спраў і Урада, каб яны выразна данеслі гэты пункт гледжання да замежных партнёраў.

На нарадзе па пытаннях знешняй палітыкі

Тэму шматвектарнасці ў гутарцы з журналістамі закрануў і міністр Уладзімір Макей:

— Такія дзяржавы, як Беларусь, сярэднія па маштабу і патэнцыялу, вымушаныя ўлічваць свае інтарэсы на ўсіх напрамках. Расія адназначна з'яўляецца нашым галоўным, стратэгічным партнёрам і саюзнікам, гэтак жа, як і Кітай. Але гэта не значыць, што мы павінны замыкацца толькі на нейкіх двух кірунках, як бы хто ні папракаў нас у тым, што мы спрабуем праводзіць палітыку шматвектарнасці. Як можна адмовіцца ад узаемавыгадных напрамкаў супрацоўніцтва з краінамі далёкай дугі, еўрапейскімі краінамі, куды ідзе больш за 50 працэнтаў нашага экспарту? Расія для нас галоўны партнёр і саюзнік, мы маем намер і далей паглыбляць наша супрацоўніцтва, але не будзем адмаўляцца ад іншых вектараў.

Што тычыцца сусветнай эканомікі ў цэлым, на яе сёння, сапраўды, аказвае сур'ёзны ўплыў пандэмія каранавіруса. Нанесеную шкоду яшчэ трэба будзе ацаніць. Але ўжо цяпер зразумела галоўнае — пасля крызісу заўсёды надыходзіць ўздым.

— Таму трэба вельмі дакладна ўлавіць момант ажыўлення сусветнай вытворчасці і годна выкарыстоўваць існуючую кан'юнктуру, — звярнуў увагу Прэзідэнт і падкрэсліў, што курс на падтрымку рознабаковых міжнародных кантактаў застаецца нязменным:

— Мы павінны размаўляць з усімі, хто хоча з намі размаўляць і нас паважае. Залогам нашай эканамічнай

бяспекі з'яўляецца захаванне традыцыйных і асваенне новых рынкаў. Нам неабходна дакладна разумець, ці маюць патрэбу ў карэкціроўцы падыходы па дыверсіфікацыі экспарту, з якімі мы ўжо вызначыліся.

Аляксандр Лукашэнка таксама нагадаў аб неабходнасці з найбольшай выгадай для краіны распарадзіцца тым добрым ураджаем, які атрыманы сёлета, а таксама цікавіўся прагнозам знешнеэканамічнай дзейнасці ў цэлым. Пры гэтым Кіраўнік дзяржавы звярнуў увагу, што неманвіта знешнеэканамічны напрамак уваходзіць у лік прыярытэтаў дзейнасці Міністэрства замежных спраў:

— Галоўнае для дыпламата за межамі нашай краіны — пасла і пасольства — заключаецца ў тым, каб прасоўваць нашы тавары на ўсіх рынках. Экспарт — галоўнае для працы дыпламатычнага корпуса.

Дарэчы, Беларусь гатовая падвергнуць рэвізіі многія выгадныя ЕС праекты і сферы адносін. Пра гэта гаворыцца ў распаўсюджанай заяве Міністэрства замежных спраў.

Аднабаковае агрэсіўнае звужэнне поля для дыялогу з суседняй Беларуссю — гістарычная памылка еўрапейскай бюракратыі, заявілі ў МЗС. Там звярнулі ўвагу на тое, што беларускі бок лічыць адзіным перспектыўным шляхам адказны, узважаны і неканфрантацыйны падыход з боку ЕС. У гэтым выпадку Беларусь будзе гатовая працягваць і развіваць дыялог на раўнапраўнай і ўзаемапаважлівай аснове.

Аляксей Фядотаў

СУПАДЗЕННЕ САЮЗНІЦКІХ ІНТАРЭСАЎ

У апошній дэкадзе лістапада ў Мінску пераважала тэматыка беларуска-расійскага супрацоўніцтва

У прыватнасці, у тыя дні Прэзідэнт Беларусі прымаў міністра замежных спраў Расіі. Хатя асноўнай мэтай прыезду Сяргея Лаўрова ў Мінск быў удзел у сумесным пасяджэнні калегій МЗС Беларусі і Расіі. Але як гэта часта бывае з візітамі такога ўзроўню, інфармацыйную прастору тут жа апанавалі розныя здагадкі. З нагоды гэтага Аляксандр

Лукашэнка выказаўся прынцыпова і выразна — абедзвум краінам нікуды не падзецца ад блізкіх і цесных адносін:

— Нам трэба, можа быць, не пра нейкую перазагрузку казаць, але пра ўзмацненне, інтэнсіфікацыю нашых адносін... Я хачу, каб вы разумелі і ведалі, што мы да гэтага гатовыя.

Сяргея Лаўрова па праву называюць карыфеем расійскай дыпламатыі. І сустрэчы з ім, як адзначыў Прэзідэнт

Міністр замежных спраў Расіі Сягей Лаўроў у Палацы Незалежнасці ў Мінску

Беларусі, заўсёды прадуктыўныя. Перш за ўсё гэта добрая магчымасць «зверыць гадзіннікі» ў знешняй палітыцы.

— Усё ж такі вам даводзіцца больш круціцца на міжнароднай арэне — у гэтым шалёным свеце, і ваша пазіцыя, пункт гледжання для нас вельмі актуальныя і пазнавальныя, — сказаў Аляксандр Лукашэнка.

Вядома ж, у парадку дня былі актуальныя пытанні двухбаковага супрацоўніцтва. Сустрэча паказала, што і Беларусь, і Расія праяўляюць узаемнае імкненне да ўмацавання саюзных адносін. Ва ўсялякім выпадку, Аляксандр Лукашэнка ў пацвярджэнне гэтага, звяртаючыся да расійскага міністра, заявіў наступнае:

— Мы б хацелі мець не проста добрасуседскія адносіны, мы хацелі б мець вельмі блізкія, брацкія адносіны з Расійскай Федэрацыяй. Я нічога новага не сказаў. Я заўсёды пра гэта казаў. Проста не заўсёды, слухаючы мяне, хацелі гэта падкрэсліваць і паўтараць, асабліва ў Расіі. Магчыма, камусьці гэта было нявыгадна, але час паказаў, што нам нікуды не дзецца ад вельмі цесных і сяброўскіх адносін.

Прэзідэнт Беларусі выказаў упэўненасць, што менавіта такім адносінам сёння аддае перавагу і кіраўніцтва Расіі. Калі меркаваць па зваротным слове Сяргея Лаўрова, так яно і ёсць. Першай справай міністр перадаў Аляксандру Лукашэнку прывітанне ад Уладзіміра Пуціна:

— Ён пацвердзіў усё, пра што мы дамовіліся з ім раней, асабліва ў Сочы. У нас цалкам супадае зацікаўленасць ва ўмацаванні адносін. Можна па-рознаму называць, але ў нас тая ж самая мэта: прасоўвацца да ўзаемнай выгады нашых народаў, краін і Саюзнай дзяржавы.

Сяргей Лаўроў нагадаў, што Аляксандр Лукашэнка выступіў з шэрагам важных для беларускага грамадства ініцыятыў і кіраўніцтва Расіі зацікаўленае ў тым, каб «гэтыя ініцыятывы адбыліся»:

— Калі нешта можам зрабіць у іх падтрымку — мы заўсёды адкрытыя для гэтага.

У цэнтры ўвагі падчас сустрэчы, несумненна, была і міжнародная праблематыка. У прыватнасці, Прэзідэнт Беларусі пазітыўна ацаніў дзеянні і ролю Расіі ва ўрэгуляванні канфлікту паміж Армэніяй і Азербайджанам у Нагорным Карабаху:

— Вы проста малайцы. Ясна, што без выдаткаў не бывае — і крытыка будзе, і ўсё будзе. Але тое, што шмат у чым дзякуючы Расіі спынілася гэтая бойня, што там не гінуць людзі і што ў прынцыпе, хоць і на пачатку шляху знаходзім ся, пачалі гэты доўгі шлях да нармалізацыі адносін на Каўказе, гэта вельмі пазітыўны і добры знак.

Аляксандр Лукашэнка распавёў, што першапачаткова вельмі глыбока быў пагружаны ў гэтыя праблемы, не раз абмяркоўваў іх з лідарамі Расіі, Армэніі і Азербайджана і вельмі задаволены, што гэты крызіс вырашыўся так, як бакі дамаўляліся на сустрэчы ў Санкт-Пецярбургу.

Разам з тым, Прэзідэнт Беларусі звярнуў увагу суразмоўцы на тое, што выклікаў і канфліктаў у сучасным свеце вельмі шмат:

— І вы павінны ведаць, што мы заўсёды гатовыя прайсці свой шлях (калі Расія пажадае таго) побач з Расіяй, пераадольваючы гэтыя праблемы, пачынаючы ад пандэміі і заканчваючы рознага роду прэтэнзіямі, перш за ўсё Злучаных Штатаў Амерыкі, на аднаасобнае панаванне ў свеце. Мы гэта ніколі не віталі і вітаць не будзем.

Сведчаць факты

У 2019 годзе таваразварот паміж Беларуссю і Расіяй склаў 35,5 млрд долараў. Па выніках дзевяці месяцаў 2020 года ўзаемны гандаль некалькі скараціўся за кошт паліўна-энергетычнай прадукцыі (мінус 3,1 млрд долараў). На долю Расіі сёння прыпадае каля 48 працэнтаў вартаснага аб'ёму беларускага знешняга гандлю таварамі. Акрамя таго, у 2019-м на долю Расіі прыпадала 4,5 млрд долараў, або 45,1 працэнта ад агульнага аб'ёму прыцягнутых у Беларусь замежных інвестыцый. Удзельная вага прамых інвестыцый з Расійскай Федэрацыі ў агульным аб'ёме прыцягнутых прамых інвестыцый склала амаль 40 працэнтаў.

Пазней аб гэтых выкліках у гутарцы з журналістамі згадае і Сяргей Лаўроў. У прыватнасці, дыпламат падкрэсліў відавочнасць спроб ўмяшання ва ўнутраную палітыку з боку заходніх партнёраў:

— Мы бачым, прама скажам, варажае стаўленне і да Расіі, і да Беларусі. Бачым спробы актыўна ўплываць на ўнутраныя працэсы ў нашых краінах. Уласна кажучы, заходнія лідары гэтага асабліва і не хаваюць. Прымаюцца дакументы «аб прасоўванні дэмакратыі», такі ўжо ёсць па Расіі. Цяпер такі ж дакумент у кангрэсе ЗША па Рэспубліцы Беларусь.

Зрэшты, сказаў кіраўнік МЗС РФ, гэтую сітуацыю «мы ўспрымаем спакойна»:

— У нас ёсць Саюзная дзяржава, нам ёсць чым абараняць сябе, як абараніць сваю незалежнасць. Гэта агульная пазіцыя нашых прэзідэнтаў і ўрадаў.

Сяргей Лаўроў таксама распавёў, што ў ходзе сустрэчы быў у чарговы раз пацверджаны курс на ўмацаванне двухбаковых саюзніцкіх сувязяў ва ўсіх абласцях. Гаворка ішла і аб знешнепалітычным супрацоўніцтве, рэалізацыі праграмы сумесных знешнепалітычных дзеянняў на 2020–2021 гады. Казалі таксама аб дзейнасці Арганізацыі Дагавора аб калектыўнай бяспецы і будучым старшынстве Беларусі ў СНД.

Аляксандр Піменаў

ЁСЦЬ ШТО ПРАПАНАВАЦЬ АДЗІН АДНАМУ

Ужо другі раз за некалькі апошніх тыдняў Палац Незалежнасці сустракаў новых замежных паслоў

Цырымонія ўручэння даверчых грамат мае асаблівы дыпламатычны і палітычны сімвалізм — гэта пацвярджэнне гадоўнасці замежных дзяржаў да плённага і эфектыўнага ўзаемадзеяння па самых розных пытаннях з кіраўніцтвам краіны знаходжання сваіх упаўнаважаных прадстаўнікоў. На гэты раз удзельнікамі ўрачыстага мерапрыемства сталі паслы Кітая, Ізраіля, Бангладэш, Камбоджы, Мальтыйскага ордэна, Намібіі і Пакістана. Па вялікім рахунку, у іх асобе Аляксандр Лукашэнка на гэты раз звярнуўся да ўсёй сусветнай супольнасці:

— Наша краіна вельмі зацікаўленая ў неканфліктным і эфектыўным супрацоўніцтве з іншымі краінамі. Пры гэтым мы, безумоўна, выключаем любы палітычны і эканамічны ціск. У дыялогу з партнёрамі Беларусь прытрымліваецца прынцыпаў адкрытасці, прыстойнасці і раўнапраўя.

Па прыбыцці ў новую краіну прызначэння любы дыпламат перш за ўсё ўнікае ў асаблівае бягучага моманту. Яго можна ацэньваць па рознаму, але Аляксандр Лукашэнка робіць акцэнт на галоўным:

— Беларусы, як гэта заўсёды бывала ў мінулым, даказалі сваю здольнасць адстаяць суверэнітэт краіны, традыцыйныя каштоўнасці і тэрытарыяльную цэласнасць. Неаднаразова заяўляў і яшчэ раз паўтару, што толькі наш народ мае права вырашаць, як будзе развівацца ў будучыні беларуская дзяржава.

Грамадзяне краіны маюць права самі вызначаць свой лёс і будучыню сваёй дзяржавы, лічыць Прэзідэнт.

— Нам важна, каб было пачутае меркаванне кожнага. Усе канструктыўныя прапановы будуць уключаны ў парадак Усебеларускага народнага сходу, — сказаў Аляксандр Лукашэнка.

Так, няпроста гісторыя Беларусі, яе цяперашняе геапалітычнае становішча і структура эканомікі дыктуюць неабходнасць супрацоўніцтва з усімі. Краіна сваімі ініцыятывамі на міжнароднай арэне даказала здольнасць ўносіць канструктыўны ўклад у рашэнне розных праблем. Да іх дадаліся і новыя выклікі. На фоне барацьбы з пандэміяй усё больш жорсткая канкурэнцыя ахоплівае глабальную эканоміку. Нікуды не сышлі застарэлыя канфлікты. Таму як паветра патрэбна стратэгія эфектыўнага процідзеяння выклікам і паргозам. Значна прадуктыўней гэта рабіць разам, перакананы Аляксандр Лукашэнка.

Звяртаючыся да дыпламатаў, Прэзідэнт падкрэсліў, што Беларусь з'яўляецца надзейным партнёрам для кожнай з дзяржаў і ёй ёсць што прапанаваць для супрацоўніцтва. Са свайго боку Мінск разлічвае, што кіраўнікі дыпмсіі будуць непрадузята і аб'ектыўна даводзіць свайму кіраўніцтву інфармацыю аб жыцці краіны.

— Мы гатовы дапамагаць вам у гэтым. Разлічваю, што вашы вопыт і прафесіяналізм стануць трывалай асновай для кан-

структыўнага ўзаемадзеяння, а яго практычныя вынікі не прымусяць сябе доўга чакаць, — рэзюмаваў Прэзідэнт Беларусі.

Цырымонія ўручэння даверчых грамат — гэта яшчэ і падстава зверыць гадзіннікі, абмеркаваць перспектывы далейшага супрацоўніцтва з краінамі, якія прадстаўляюць паслы. Для пачатку да кіраўнікоў дыпламатычных місій Прэзідэнт звярнуўся з трыбуны. У афіцыйнай частцы сказаў наступнае:

Аб Кімаі

— Характар нашых адносін — давернае ўсебаковае стратэгічнае партнёрства і ўзаемавыгаднае супрацоўніцтва. І гэтым усё сказана. Гэтай філасофіяй прасякнутыя ўсе сферы нашага ўзаемадзеяння. Беларусь актыўна ўдзельнічае ў кітайскай ініцыятыве «Пояс і шлях». Сёння гэта рэальна працуючы праект, які дае канкрэтную аддачу, і мы ўсяляк спрыяем і будзем спрыяць яго спалучэнню з інтэграцыйнымі працэсамі ў Еўразійскім эканамічным саюзе — наколькі гэта магчыма. Кітайска-беларускі індустрыяльны парк «Вялікі камень» — адзін з паказальных прыкладаў нашага супрацоўніцтва. У ім ужо працуюць каля сямідзесяці замежных кампаній. Высокатэхналагічных кампаній. Асабліва хачу адзначыць два вельмі важных для Беларусі праекты, якія стартвалі ў гэтым годзе — будаўніцтва Нацыянальнага футбольнага стадыёна і басейна міжнароднага стандарту на сродкі Кітайскай Народнай Рэспублікі. Захоўваюцца добрыя тэмпы росту беларускага экспарту ў Кітай. Паводле нашых ацэнак, у гэтым годзе аб'ём паставак сельгаспрадукцыі ў Кітай ўпершыню дасягне 200 мільёнаў долараў. І я ўпэўнены, што гэта толькі пачатак.

Аб Ізраілі

— Беларусь і Ізраіль звязвае шматвякавое сяброўства, а таксама агульная трагедыя самай кровапралітнай у гісторыі чалавецтва вайны. Нашы дзяржавы паслядоўна адстойваюць абсалютную недапушчальнасць перагляду вынікаў гэтай вайны і гераізацыі нацызму. Дарэчы, у найбліжэйшы час наш Парламент разгледзіць законапраект аб недапушчальнасці гераізацыі нацызму ў Беларусі. Так званай гераізацыяй сёння грашаць вельмі многія краіны, асабліва размешчаныя побач з намі. А дарма! Перакананы, што ніякія заслугі перад Айчынай не могуць апраўдаць злачынствы супраць чалавецтва! Мы разлічваем на развіццё супрацоўніцтва ў галіне інфармацыйных тэхналогій, біятэхналогій, робататэхнікі, а таксама штучнага інтэлекту. Ёсць што вам прапанаваць. Ваш ўзровень развіцця мы ведаем.

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка і пасол КНР Се Сяоюн

Аб Мальтыйскім Ордэне

— Значны вопыт двухбаковага супрацоўніцтва ў нашай краіны з Мальтыйскім ордэнам, якому ўдзячныя за вялікую гуманітарную дапамогу, пастаўкі медыцынскага абсталявання, павышэнне кваліфікацыі беларускіх урачоў. Ордэн актыўна ўзаемадзейнічае з Беларуссю ў рамках міжнародных намаганняў па барацьбе з гандлем людзьмі.

Аб Пакістане

— Асаблівае значэнне мы надаём супрацоўніцтву з Пакістанам. Пасля адкрыцця сваіх дыпмісій Мінск і Ісламабад здзейснілі сапраўдны прарыв у ўсіх сферах узаемадзейнення. Сёння нам неабходна пісьменна выкарыстоўваць наяўныя напрацоўкі, надаўшы асаблівую ўвагу прамысловасці, сельскай гаспадарцы, адукацыі, фармацэўтыцы і ахове здароўя. Галоўнае — не спыняцца. Трэба ісці наперад, нягледзячы на рознага кшталту катаклізмы. Таму мы чакаем з нецярпеннем прэм'ер-міністра Пакістана Імрана Хана з афіцыйным візітам. Пра гэта мы з ім дамаўляліся зусім нядаўна.

Аб Бангладэш

— Рэспубліка Беларусь разглядае Народную Рэспубліку Бангладэш як важнага і перспектыўнага партнёра. За апошнія гады актывізавалася наша ўзаемадзейненне ў гандлёва-эканамічнай сферы, і магчымасці тут вялікія. Мы бачым добрыя перспектывы для працы ў сферах прамысловасці, сельскай гаспадаркі, фармацэўтыкі, адукацыі. Пазіцыі нашых краін блізкія і па асноўных пытаннях міжнароднага парадку дня.

Аб Камбоджы

— 3 Каралеўствам Камбоджа сёлета мы адзначылі 25-годдзе ўстанаўлення дыпламатычных адносін. За гэты час сфарміравана дагаворна-прававая база, рабочыя органы для ўзаемадзейнення. Пара актыўна пераходзіць да канкрэтных праектаў. Мы да гэтага гатовыя. Тэхналагічныя магчымасці Беларусі, аб якіх вы ведаеце, могуць у значнай ступені задаволіць патрэбы эканомікі Камбоджы, якая дынамічна развіваецца. Акрамя паставак тэхнікі і абсталявання, нашы прадпрыемствы гатовыя актывізаваць прамысловую кааперацыю, удзельнічаць у развіцці транспартнай, энергетычнай інфраструктуры Камбоджы, здабычы карыс-

ных выкапняў. Мы гатовыя ствараць у вас патрэбныя для вас прадпрыемствы і рыхтаваць для іх працоўныя кадры.

Аб Намібіі

— У Афрыцы ў нас далёка не цалкам рэалізаваны патэнцыял супрацоўніцтва з Намібіяй. Сёння мы знаходзімся толькі ў пачатку шляху па фарміраванні нашых адносін. Я абсалютна перакананы, што нам трэба арыентавацца на дасягненне практычнага выніку на доўгатэрміновую перспектыву супрацоўніцтва. Неабходна сканцэнтравана павелічэнні аб'ёмаў узаемнага гандлю і рэалізацыі сумесных праектаў у сферах энергетыкі і сельскай гаспадаркі.

...Зносіны з кіраўнікамі дыпламатычных місій афіцыйнай часткай не абмежавалася і працягнуліся ўжо ў больш неформальнай абстаноўцы. Дарэчы, Аляксандр Лукашэнка мае намер асабіста сустрэцца (прычым у бліжэйшы час) з Сі Цзіньпінам, найлепшыя пажаданні ад якога новы пасол Кітая ў Беларусі Прэзідэнту перадаў перш за ўсё.

— Надышоў час пагаварыць па істотных, вельмі важных пытаннях, якія тычацца не толькі Беларусі, але больш за ўсё Кітая, — пачуў у адказ дыпламат.

СКАЗАНА

Се Сяоюн, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Кітайскай Народнай Рэспублікі ў Беларусі:

— Палітычны ўзаемадавер паміж нашымі дзяржавамі паглыбляецца. Краіны падтрымліваюць адзін аднаго па ключавых пытаннях. Супрацоўніцтва ў эканоміцы, навучы і тэхніцы, культуры і адукацыі таксама прынесла вельмі плённыя вынікі. Пасля ўспышкі пандэміі COVID-19 мы з беларускім бокам аказваем адзін аднаму дапамогу і падтрымку, абменьваемся вопытам, прапануем экстранныя супрацьэпідэмічныя сродкі. Гэта ў поўнай меры адлюстроўвае брацкія, сяброўскія адносіны паміж нашымі народамі.

Алекс Гольдман-Шайман, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Дзяржавы Ізраіль у Беларусі:

— Я як амбасадар маю намер умацоўваць інфраструктуру, на якой мы будзем працягваць будаваць адносіны паміж Ізраілем і Беларуссю па ўсіх спектрах. Гэта і прасоўванне культурных адносін, наша агульная спадчына, памяць Халакоста, якую мы хочам умацаваць. І, вядома, супрацоўніцтва ў галіне эканомікі — павелічэнне тавараабароту і турызму. Ва ўмовах бязвізавага рэжыму краіны зацікаўлены ў павелічэнні колькасці турыстаў у абодвух напрамках. У ізраільцянаў ёсць вялікі інтарэс да наведвання месцаў, дзе нарадзіўся і жыў Шымон Перас, наш прэм'ер-міністр і прэзідэнт, ці Элізэер Бен-Йехуда, які аднавіў габрэйскую мову.

Саджад Хайдэр Хан, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Ісламскай Рэспублікі Пакістан у Беларусі:

— Беларусь — выдатная краіна. Наша супрацоўніцтва ўмацоўвалася апошнія пяць гадоў — з візіту Аляксандра Лукашэнкі ў Пакістан у красавіку 2015 года. А асабліва інтэнсіўна нашы адносіны развіваліся апошні год. Закранаюць яны ўсе сферы. У нас дзейнічаюць каля васьмідзсяці пагадненняў — у галінах індустрыі, высокіх тэхналогій, вытворчасці, сельскай гаспадаркі. Прэм'ер-міністр Пакістана прыняў запрашэнне Аляксандра Лукашэнкі наведаць Беларусь. Візіт адбудзецца, як толькі дазволіць сітуацыя.

Алег Багамазай

БЕЛТА

У ЛЕПШЫХ ТРАДЫЦЫЯХ

Беларускаму нацыянальнаму тэхнічнаму ўніверсітэту споўнілася сто гадоў з дня заснавання вуну

Са 100-гадовым юбілеем калектыву БНТУ павіншаваў Прэзідэнт Беларусі.

— Гісторыя знакамітага палітэха непарыўна звязаная з эпохай станаўлення нашай незалежнай дзяржавы. Усе гэтыя гады калектыву і шматлікія выпускнікі вашай вуну ўносяць важкі ўнёсак у развіццё эканомікі. Шэраг дасягненняў навукоўцаў і спецыялістаў БНТУ атрымалі сусветнае прызнанне, — адзначыў, у прыватнасці, Кіраўнік дзяржавы.

Сёння ўніверсітэт з'яўляецца вядучай навучальнай установай Беларусі па падрыхтоўцы высокакваліфікаваных інжынерных кадраў для прыярытэтных галін народнай гаспадаркі, займаецца укараненнем навуковых распрацовак і стварэннем інавацыйных вытворчасцяў.

— Перакананы, што, прымнажаючы лепшыя традыцыі нацыянальнай вышэйшай адукацыі, калектыву ўніверсітэта і надалей будзе аддана служыць Айчыне, паспяхова вырашаючы адну з найважнейшых задач — фарміраванне навукова-тэхнічнай эліты краіны, — гаворыцца ў віншаванні Прэзідэнта.

Да 100-годдзя вуну на пляцоўцы ля ўваходу ў галоўны корпус Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта выставілі шматлікія ўзоры беларускай аўтамабільнай тэхнікі, створаныя выпускнікамі БНТУ. Сучасны электробус, пасажырскі аўтобус МАЗ-303 апошняга пакалення... Ганарыцца вядучай беларускай тэхнічнай альма-матар ёсць чым.

Аляксандр Лукашэнка звярнуў увагу на тое, што БНТУ стаў родапачынальнікам інжынернай думкі і інжынернай творчасці ў краіне, а беларускія інжынеры ўмеюць тварыць сапраўдныя цуды, знаходзячыся пры гэтым у жорсткай сусветнай канкурэнцыі:

— Усё, што мы бачылі тут, у свеце вырабляецца ў велізарнай колькасці. І тое, што вы выстаілі ў гэтай канкурэнцыі, вырабляецца патрэбнаю на сусветным рынку прадукцыю, дарагога каштуе, — сказаў, наведваючы вуну ў дзень юбілею Прэзідэнт.

Беларускаму нацыянальнаму тэхнічнаму ўніверсітэту Аляксандр Лукашэнка ўручыў ордэн Працоўнай Славы. Між іншым, упершыню ў гісторыі незалежнай Беларусі. Кіраўнік дзяржавы з усмешкай падкрэсліў: насіць яго будзе зусім не рэктар на грудзях, ордэн з'явіцца на сцягу вуну. Гаворачы афіцыйна, навучальная ўстанова ўдастоена ўзнагароды за значны ўнёсак у развіццё інжынерна-тэхнічнай адукацыі, правядзенне навуковых даследаванняў у галіне машынабудавання, энергетыкі, будаўніцтва і архітэктуры, укараненне новых сучасных тэхналогій, падрыхтоўку навуковых кадраў і ў сувязі са 100-годдзем з дня заснавання ўніверсітэта.

Не абышлося, зрэшты, і без асабістых узнагарод тым, хто, як вобразна выказаўся Прэзідэнт, зрабіў гэты ўніверсітэт, хто падтрымлівае імідж гэтага ўніверсітэта на найвышэйшым узроўні, тым, хто прывёў яго ў эліту сусветных ўніверсітэтаў. Вось што кажуць узнагароджаныя супрацоўнікі БНТУ.

Дэкан архітэктурнага факультэта БНТУ, доктар архітэктуры, прафесар Армэн Сардараў:

— Кожны год мы выпускаем прыкладна 120 спецыялістаў, пры тым, што конкурс пры паступленні складае чатыры-пяць чалавек на месца. І сёння смела можна гаварыць пра тое, што ў Беларусі з удзелам нашых выхаванцаў створана Нацыянальная архітэктурная школа, якая працягвае традыцыі, закладзеныя папярэднімі пакаленнямі дойлідзяў.

Загадчык кафедры лазернай тэхнікі і тэхналогіі доктар фізіка-матэматычных навук, прафесар Мікалай Куляшоў уваходзіць у лік найбольш цытуемых навукоўцаў свету ў сваёй сферы. А ў БНТУ кафедра ўжо 20 гадоў займае лідзіруючыя пазіцыі па паспяховасці студэнтаў, навукова-даследчай дзейнасці. Нядзіўна, што выхаванцы гэтага выкладчыцкага калектыву расцэньваюцца ў беларускай прамысловасці на вагу золата.

— За 20 гадоў падрыхтавалі каля 500 інжынераў, — з гонарам заўважае Мікалай Куляшоў. — На іх рахунку — распрацоўка і выраб Беларускага касмічнага апарата, самай перадавай прадукцыі такіх вядомых прадпрыемстваў, як ААТ «Пеленг», БелОМА. Ёсць і прыклады, калі нашы выхаванцы самі стварылі інавацыйныя прадпрыемствы, прызнаныя сёння ў свеце. Дарэчы, агульнапрызнаны і наш лазерны цэнтр.

Доктар тэхнічных навук, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Уладзімір Байкоў, як скончыў у 1973 годзе Беларускі

політэхнічны інстытут (так тады называўся БНТУ), так і прайшоў тут усе прыступкі да кіраўніка адной з вядучых кафедраў аўтатрактарнага факультэта, якую ўзначальвае ўжо чвэрць стагоддзя. За гэты час у яе аўдыторыях падрыхтавана тры тысячы спецыялістаў па распрацоўцы, вытворчасці і эксплуатацыі трактарнай колавай тэхнікі.

— Сёння наш выпускнік можа адразу ўключацца ў вытворчы працэс, — ацэньвае зробленае прафесар Байкоў. — Дэвіз нашай кафедры — апярэджваць час. Гэта тычыцца ўсіх пяці спецыяльнасцяў, па якіх ідзе падрыхтоўка, у тым ліку такіх як электрычны транспарт, дызайн транспартных сродкаў. Наперадзе не менш складаныя задачы: стварэнне не толькі новых відаў электробусаў, але і бескантактавых тралейбусаў і нават трамваяў. З'яўца і электрычныя трактары, адаптаваныя да тэхналогіі дакладнага земляробства.

Аляксандр Піменаў

СОНЕЧНАЯ ЭНЕРГЕТЫКА, БІЯТЭХНАЛОГІІ І МЕДЫЦЫНА

Маладыя вучоныя Беларусі і Кітая актыўна ўдзельнічаюць у сумесных інавацыйных праектах

Падчас VII Беларуска-кітайскага маладзёжнага інавацыйнага форуму «Новыя гарызонты — 2020» старшыня Дзяржаўнага камітэта па навуцы і тэхналогіях Беларусі Аляксандр Шумілін адзначыў, што адукаваная і прадпрыемальная моладзь — студэнты, магістранты, маладыя навукоўцы — актыўна працуюць над інавацыйным развіццём Беларусі і Кітая, удзельнічаюць у сумесных праектах, спрыяюць пашырэнню ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва дзвюх краін. «Мы мэтанакіравана садзейнічаем узаемадзеянню паміж маладымі наватарамі Беларусі і Кітая, падтрымліваем для гэтага цэлы шэраг мерапрыемстваў, у тым ліку форум «Новыя гарызонты — 2020» і Беларуска-кітайскі маладзёжны конкурс навукова-даследчых і інавацыйных праектаў», — сказаў Аляксандр Шумілін.

У прыватнасці, колькасць сумесных беларуска-кітайскіх праектаў у 2019–2020 гадах павялічылася на чвэрць у параўнанні з папярэднім двухгадовым цыклам. Акрамя таго, іх тэматыка стала больш разнастайнай. Дзейсныя праекты ахопліваюць электроніку і інфармацыйна-камунікацыйныя тэхналогіі, механіку і інжынерную, энергаэфектыўнасць і энергазберажэнне, транспартныя сістэмы, матэрыялазнаўства, металургію, біятэхналогіі, хімію, аграрныя тэхналогіі.

Дарэчы, выкананыя раней сумесныя праекты прынеслі практычныя вынікі. Напрыклад, распрацаваныя сумесна з Харбінскім політэхнічным універсітэтам высокаэфектыўнае абсталяванне і тэхналагічныя працэсы выкарыстоўваюцца ў навукова-тэхналагічным парку БНТУ «Палітэхнік» і ў ТАА «Полімедтэх» пры вытворчасці медыцынскіх вырабаў для здароўя і аховы здароўя, кардыялогіі, сасудзістай хірургіі і стаматалогіі. У выніку сумеснага праекта тэхнапарка БНТУ «Палітэхнік» і Ланьчжоўскага тэхналагічнага ўніверсітэта распрацаваны

схемы і рэжымы халоднага звышгукавага напылення з максімальнымі тэхніка-эканамічнымі паказчыкамі. Яны выкарыстоўваюцца пры выкананні заказаў прамысловых прадпрыемстваў Беларусі.

Беларусь і Кітай актыўна ўзаемадзейнічаюць і па лініі развіцця суб'ектаў інавацыйнай інфраструктуры. Ужо створана прадпрыемства па вытворчасці абсталявання для сонечнай энергетыкі ў Кітайска-беларускім індустрыяльным парку «Вялікі камень», а таксама навучальныя выпрабавальныя цэнтры на базе сумеснага інстытута БДУ і Далянскага політэхнічнага ўніверсітэта. Працягваецца работа па стварэнні Кітайска-беларускага цэнтры супрацоўніцтва ў галіне трансфармацыі навукова-тэхнічных дасягненняў на тэрыторыі «Вялікага каменя».

У рамках форуму прайшла прэзентацыя маладзёжных навукова-даследчых і інавацыйных праектаў у вобласці індустрыі 4.0, механікі і новых матэрыялаў, лічбавай сацыялізацыі, агра-тэхнікі, агра-тэхналогій і харчовай бяспекі.

Надзея Нікалаева

ВЫШЭЙШЫ ПІЛАТАЖ У ПРАФЕСІІ

Як будучы рыхтаваць для медыцыны "вузкіх" спецыялістаў

Падрыхтоўка ўрачоў у рэзідэнтуры будзе праходзіць па 63 спецыяльнасцях. Пра гэта паведаміла начальнік галоўнага ўпраўлення арганізацыйна-кадравай работы Міністэрства аховы здароўя Вольга Калюпанав па падчас круглага стала, прысвечанага пытанню павышэння якасці медыцынскай адукацыі. Увядзенне ў краіне такой формы падрыхтоўкі, як рэзідэнтура, плануецца з 2023 года.

Вырасціць прафесіянала

«Клінічная ардынатура будзе змененая на рэзідэнтуру. Але гэта не адно і тое ж», — адзначыла Вольга Калюпанав. Паводле яе слоў, імклівае развіццё сферы медыцынскай дапамогі патрабуе ад службаў аховы здароўя стварэння сучаснай сістэмы падрыхтоўкі ўрачоў-спецыялістаў. Гаворка ідзе аб асваенні высокатэхналагічных умяшанняў, далейшым удасканаленні і павышэнні якасці прафесійнай падрыхтоўкі з улікам сучаснага стану і перспектывы развіцця аховы здароўя, інтэграцыі з сусветнай сістэмай медыцынскай адукацыі.

Рэзідэнтура будзе накіравана на індывідуальную паслядыпломную падрыхтоўку ўрачоў-спецыялістаў, паглыбленне іх прафесійных ведаў і ўдасканаленне практычных навыкаў, асваенне перадавых медыцынскіх тэхналогій, падрыхтоўку высокакваліфікаваных канкурэнтаздольных спецыялістаў для аказання высокатэхналагічнай медыцынскай дапамогі.

На сёння ў клінічнай ардынатуры вядзецца падрыхтоўка па 63 спецыяльнасцях. Мяркуюцца, што яны ўсе застануцца ў рэзідэнтуры, але пры гэтым будучы прадугледжаны розныя тэрміны падрыхтоўкі. Дадзенае пытанне яшчэ абмяркоўваецца, адзначыла начальнік галоўнага ўпраўлення. Кожная ўстанова адукацыі будзе адказваць за пэўныя спецыяльнасці. Напрыклад, за падрыхтоўку ў галіне хірургіі, акушэрства і гінекалогіі — БелМАПА, кардыялогіі і кардыяхірургіі — РНПЦ «Кардыялогія»,

нейрахірургіі — РНПЦ неўралогіі і нейрахірургіі, стаматалогіі — Віцебскі медуніверсітэт, транспланталогіі — БДМУ, дыягнастычных даследаванняў — Гомельскі медуніверсітэт.

У гэтым працэсе таксама будуць здзейнічаны адукацыйныя цэнтры ўсіх

РНПЦ па розных кірунках. «Мы глыбока перакананы, што кардыяхірургі, нейрахірургі, хірургі, трансплантолагі, стаматолагі высокага ўзроўню — гэта спецыялісты, якія павінны прайсці сур'ёзную падрыхтоўку ў рэзідэнтуры», — дадала Вольга Калюпанав.

Паводле яе слоў, у многіх краінах базавая медыцынская адукацыя ўключае шэсць гадоў падрыхтоўкі ў медуніверсітэце, пасля чаго прысвойваецца кваліфікацыя ўрача агульнай практыкі. А каб стаць высокакваліфікаваным спецыялістам, неабходна прайсці паслядыпломную

падрыхтоўку ў рэзідэнтуры. У залежнасці ад спецыяльнасці яна можа доўжыцца ад аднаго да пяці гадоў. Пасля гэтага спецыяліст высокага класа атрымлівае допуск у прафесію і можа аказваць медыцынскую дапамогу, прымяняючы высокатэхналагічныя метадыкі.

Рэктар Гомельскага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта Ігар Стома перакананы, што больш працягла, глыбокая падрыхтоўка па высокатэхналагічных спецыяльнасцях вельмі неабходная. «Адбываецца не толькі

фарміраванне ключавых спецыялістаў з высокім узроўнем кампетэнцый, а яшчэ і нейкае «выхаванне» сучаснага доктара, — адзначыў ён. — На першым курсе мы атрымліваем часцяком маладых і няспелых людзей, у тым ліку ў маральным плане. І нават атрымаўшы дыплом аб вышэйшай медыцынскай адукацыі, маладому спецыялісту неабходна рыхтавацца далей, расці, знаходзіцца і развівацца ў асяроддзі прафесіяналаў. Рэзідэнтура якраз і дапамагае сфарміраваць больш падрыхтаванага спецыяліста і больш сталага чалавека».

Вучоба на сімулятарах

Між іншым, да 2025 года ў Беларускаму дзяржаўным медыцынскім універсітэце плануецца пабудаваць новы лабараторны сімуляцыйны комплекс. Пра гэта падчас круглага стала паведаміў рэктар універсітэта Сяргей Рубніковіч. Ён патлумачыў, што гаворка ідзе аб стварэнні паўнаватаснага еўрапейскага цэнтра, дзе можна будзе навучаць беларускіх студэнтаў і маладых спецыялістаў вузкім навукаёмкім практычным напрамкам, а таксама аказваць адукацыйныя паслугі на экспарт.

У БДМУ ўжо ёсць сімуляцыйная лабараторыя даволі высокага ўзроўню, якая дазваляе праводзіць заняткі па розных кірунках — тэрапіі, хірургіі, акушэрстве і гінекалогіі, неадкладных станах. «Я лічу, што гэта падмурак, аснова для падрыхтоўкі нашых студэнтаў. Але калі мы хочам ісці далей і фарміраваць высокакваліфікаванага

ўзровень практыка-арыентаванай падрыхтоўкі студэнтаў і маладых спецыялістаў у выніку забяспечыць неабходную якасць аказання высокакваліфікаванай дапамогі насельніцтву, адзначыў рэктар.

Клініка не толькі для пацыентаў

Сучасны сімуляцыйны цэнтр з'явіцца і ў Гродзенскім дзяржаўным медыцынскім універсітэце. Як адзначыла яго рэктар Алена Краткова, цяпер вядзецца рэканструкцыя памяшканняў, работы павінны завяршыцца да канца снежня, а на пачатку студзеня плануецца яго адкрыццё. Таксама Алена Краткова паведаміла, што новы вучэбны корпус ГрДМУ плануецца пабудаваць побач з універсітэцкай клінікай.

Ёсць рашэнне аб выдзяленні зямельнага ўчастка, ВНУ прыступае да практных работ. Пасля таго як будзе пабудаваны новы корпус, усе клінічныя кафедры размесцяцца не ў аддзяленнях,

Практычна за год (праект гэты стартаваў у 2019-м) атрымалася рэалізаваць многае. Праводзілася вялікая работа па распрацоўцы нарматыўнай базы, без якой існаванне ўніверсітэцкай клінікі было б немагчымае. Створаны клінічныя аддзелы, якія прыступілі да работы. Цяпер вярстаюцца планы па навуковай, адукацыйнай і лячэбнай рабоце. Праводзяцца мерапрыемствы па паляпшэнні матэрыяльна-тэхнічнай базы.

Стварэнне ўніверсітэцкай клінікі ёсць, дарэчы, і ў планах Віцебскага медуніверсітэта.

«Гэта сусветная тэндэнцыя, — падкрэслівае рэктар Віцебскага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта Анатоль Шчасны. — На мой погляд, дзейнасць універсітэцкай клінікі — вельмі важная і запатрабаваная, бо ўніверсітэт будзе працаваць без адрыву ад практыкі. Лячыць, вучыць і займацца навукай — усё гэта на сваёй базе, са сваімі кадрамі і сваім бюджэтам. Больш за тое, гэта новыя магчымасці для аказання экспертных адукацыйных паслуг».

Таксама ў Віцебскім дзяржаўным медуніверсітэце плануецца стварыць навукова-вытворчы вучэбны цэнтр. Па словах Анатоля Шчаснага, цяпер праводзіцца перапраектная падрыхтоўка да будаўніцтва цэнтра, які будзе займаць 7,5 тысячы квадратных метраў. Там будзе рэалізаваны пасыл кіраўніка дзяржавы, данесены ім на П'ездзе вучоных, — Універсітэт 3.0: каб навуковыя адкрыцці, якія стануць магчымыя дзякуючы рабоце гэтага цэнтра, маглі як найхутчэй прайсці шлях да іх укаранення.

Анатоль Шчасны дадаў, што ўніверсітэцкая навука патрабуе пэўных пераўтварэнняў і фінансавай падтрымкі. Рэктар упэўнены, што ў выніку будзе вельмі хуткая і якасная аддача як у плане развіцця навукі, так і ў плане падрыхтоўкі дасведчаных кадраў. «Мы прывыклі больш гаварыць аб акадэмічнай навучы, але ўнёсак універсітэцкай навукі зусім не меншы. Да таго ж яна звязаная з вельмі актуальным пытаннем — падрыхтоўкай кадраў для ўніверсітэта. Толькі праз навуковую работу, абарону дысертацый мы можам казаць пра падрыхтоўку ўніверсітэцкіх кадраў з навуковымі ступенямі — дацэнтаў, дактароў навук», — растлумачыў ён.

Надзея Нікалаева

БЕЛТА

вузкага спецыяліста, неабходнае высокапрафесійнае абсталяванне, пэўныя сімуляцыйныя апараты, якія б максімальна імітавалі клінічныя станы і захворванні», — адзначыў рэктар, дадаўшы, што такія цэнтры ёсць за мяжой, у тым ліку ў Расіі.

Пры гэтым, як заўважыў Сяргей Рубніковіч, адукацыйныя курсы не абавязкова павінны доўжыцца месяцы, яны могуць быць кароткатэрміновыя. Напрыклад, артапеду-траўматолагу на адпрацоўку нейкай маніпуляцыі на каленным або плечавым суставе можа спатрэбіцца максімум пару дзён. Добры

як цяпер, а будучы вынесены ў асобны корпус. Студэнты змогуць пры неабходнасці наведваць клінічныя аддзяленні, не парушаючы лячэбны працэс.

Што датычыцца ўніверсітэцкай клінікі, то гэты пілотны праект дазваляе адпрацаваць акадэмічныя веды на практыцы яшчэ падчас навучання ў ВНУ. Алена Краткова лічыць, што сімуляцыйныя цэнтры неабходныя, але вельмі важна навучыць студэнта кантактаваць з пацыентам, развіць навыкі збору анамнезу, агляду, правядзення дыягностыкі. Дзякуючы ўніверсітэцкай клініцы гэта магчыма.

КЛЕТАЧНАЯ ДАПАМОГА

Інстытут біяфізікі і клетачнай інжынерыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі сумесна з 1-й кафедрай унутраных хвароб Беларускага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта праводзіць клінічнае выпрабаванне новага метаду лячэння пнеўманій, выкліканых COVID-19, з ужываннем біямедыцынскага клетачнага прадукту на аснове мезенхімальнага ствалавага клетак

— Прапанаваная намі тэхналогія мае ўнікальныя асаблівасці, — расказвае загадчыца лабараторыі імуналогіі і клетачнай біяфізікі Інстытута біяфізікі і клетачнай інжынерыі НАН Беларусі Наталля Антаневіч. — У здаровых донараў-добраахвотнікаў з нюхальнага эпітэлія пад мясцовай анестэзіяй бяруць фрагменты слізистой тканкі носа, вылучаюць адтуль мезенхімальныя ствалавыя клеткі, а потым у лабараторыі нарошчваюць іх

Акрамя нюхальнага эпітэлія, у тэрапіі магчыма выкарыстанне клетак тлушчавай тканкі, пупавіны, плацэнта, касцявога мозга.

Перад уводам у арганізм пацыента МСК правяраюць на адпаведнасць усім крытэрыям, прапісаным у заканадаўстве: стэрыльнасці, высокай жыццяздольнасці, сапраўднасці. Дозу біямедыцынскага клетачнага прадукту разлічваюць са стандарту: 1 млн клетак на 1 кг вагі пацыента.

у якіх нізкі паказчык сатурацыі (насычанасці крыві кіслародам), патэнцыйных кандыдатаў на штучную вентыляцыю лёгкіх, — адзначае Наталля Антаневіч. — Важна выявіць стадыю, на якой не дапамагаюць прэпараты і падае сатурацыя, вызначыць дазроўку, частату ўвядзенняў МСК, інтэрвал паміж імі. Мы імкнёмся прадхіліць цяжкі працяг хваробы і не дапусціць пацыента да неабходнасці ШВЛ.

Да праекта прыступілі яшчэ ўлетку. З прыходам другой хвалі каранавіруса эксперыментальную тэрапію пачалі ўжываць на базе 10-й сталічнай клінікі.

Інфармаваную згоду на такое лячэнне далі пацыенты ва ўзросце ад 45 да 73 гадоў: ва ўсіх была лішняя вага і артэрыяльная гіпертэнзія. Ніякіх пабочных эфектаў, алергічных рэакцый, павышэння тэмпературы ні ў кога не адзначана, ва ўсіх назіраецца пэўнае паляпшэнне. Адною з удзельніц клінічных выпрабаванняў ужо двойчы ўводзілі біямедыцынскі матэрыял. У лячэнні новых пацыентаў спецыялісты плануюць павялічваць частату прымянення.

Без пабочных эфектаў

У эфектыўнасці тэрапіі з дапамогай пуліраваных МСК навукоўцы пераканаліся, рэалізуючы папярэдні праект па распрацоўцы

новага метаду тэрапіі сістэмнай чырвонай ваўчанкі — цяжкага аўтаімуннага захворвання. Практычна ва ўсіх пацыентаў, якія ўдзельнічалі ў эксперыменце, выявіліся прыкметныя паляпшэнні.

— На жаль, медыкі і сёння сустракаюцца з прадзятасцю супраць лячэння ствалавымі клеткамі з боку некаторых грамадзян, — адзначае Наталля Антаневіч. — Гэта памылковае меркаванне. Пабочныя эфекты мелі месца раней, калі ў шэрагу краін выкарыстоўвалі эмбрыянальныя ствалавыя клеткі, якія сапраўды здольныя трансфармавацца ў пухлінныя. Усе метады з выкарыстаннем МСК, якія прымяняюцца ў Беларусі, абсалютна бяспечныя. Клеткі атрымліваюць у дарослых добраахвотнікаў.

Сёння ў краіне зацверджана ўжо больш за 30 інструкцый па ўжыванні метадаў тэрапіі з дапамогай МСК самых розных паталогій: рассеянага склерозу, эпілепсіі, пашкоджанняў слізистых абалонак скурных покрываў, хранічных стэнозаў трахей гартані, працяглых незагойных язваў пры дыябеце, хранічных інфекцыях, траўмах і гэтак далей. Ва ўсіх выпадках дзякуючы ўжыванню МСК назіраецца пэўны прагрэс, запаволенне цяжкіх хвароб, зніжэнне цяжкай сімптоматыкі, а пры некаторых захворваннях — нават поўнае выздараўленне.

Воўлга **Паклонская**

WWW.NITA-FARM.RU

біямасу. Навізна падыходу не толькі ў крыніцах МСК, але і ў аб'яднанні культур ад трох розных донараў у біямедыцынскі клетачны прадукт, які ўводзяць пацыенту ўнутрывенна. Клеткі розных людзей, хоць і падобныя па сваіх уласцівасцях, усё ж такі крыху адрозніваюцца па здольнасці прыгнятаць запаленне, жыццяздольнасці і гэтак далей. Іх пуліраванне (аб'яднанне) забяспечвае стабільнасць імунадуляцыйных уласцівасцяў.

Тэрапія мезенхімальнага ствалавага клеткамі дапаўняе медыкаментозную. Яна накіравана на зніжэнне запаленчай рэакцыі ў лёгкіх (там асядае 90% усіх МСК), актывізацыю ўласных рэсурсаў арганізма і аднаўленне пашкоджаных альвеол і сасудаў.

— Наша мэтавая група — пацыенты з цяжкай пнеўманіяй (паражэннем лёгкіх ад 50%) пры COVID-19, якім не дапамагае прызначанае лячэнне,

ГАННА ЗАНКВІЧ

ЧАЛАВЕК, ЯКОГА БАЯЦЦА ЦЯЖКАСЦІ

Кожны ў школе пісаў сачыненне на тэму «герой нашага часу», дзе расказваў пра герояў на яго ўласную думку. Але ці задумваліся вы, як насамрэч жывуць такія людзі? Сваю гісторыю расказаў паралімпіец Аляксандр Трыпуць. Канешне, героем часу сам сябе ён наўрад ці лічыць. Аднак спартсмен — прыклад гераічнасці і доказ, што чалавек можа ўсё.

Спорт у жыцці Аляксандра быў заўсёды, не перашкодзіла нават прыроджаная блізарукасць, праз якую ён вучыўся ў спецыялізаванай школе. Спачатку ў прыярытэце быў бег на 400 метраў, а потым у жыццё гродзенскага хлопца імкліва «ўляцела» кап'ё. Так і знайшоўся галоўны занятка жыцця — кіданне кап'я. У 2000 годзе ў Сіднеі на сваіх першых Паралімпійскіх гульнях ён заваяваў серабро ў кіданні кап'я і чацвёртае месца ў шматбор'і. Праз два гады з-за траўмы

на абодвух вачах адслаілася сятчатка і левае вока канчаткова перастала бачыць. Аднак з Паралімпіяды 2004 года ў Афінах Аляксандр вярнуўся з золатам у кіданні кап'я і серабром у шматбор'і. Праўда, вяртанне было азмрочана мыліцамі — як і старажытнагрэчаскага героя Ахіла, Аляксандра падвяла ступня, якая зламалася падчас спаборніцтваў.

У 2013 годзе спартсмен прайшоў праз выпрабаванне, пасля якога іншы чалавек апусціў бы рукі. Іншы, але толькі не ён.

Шматлікія аскольчатыя пераломы пазваночніка з пашкоджаннем спіннага мозга і пералом шыі, выкліканыя падзеннем з чацвёртага паверхі, кардынальна змянілі жыццё Аляксандра. Далей пачалася гісторыя, вартая сцэнарыя фільма пра супергерояў. Шэраг бальніц, чароды дактароў, дзевяць аперацый... і праз тры гады, у 2016-м, Аляксандр паехаў на Паралімпійскія гульні ў Рыа-дэ-Жанэйра. Адтуль вярнуўся з бронзавым медалём, які пацвярджае, што гэты чалавек можа ўсё.

«Мы ўсё пераадолеем»

Сёння Аляксандр Трыпуць рыхтуецца да Паралімпійскіх гульняў у Токіа, перанесеных на 2021 год. «Я вельмі засмуціўся, калі Паралімпіяду перанеслі. Усе спартсмены былі ў прыгнетчым настроі. Як ні круці, алімпіяда дае асаблівае адчуванне, зусім іншы падыход да работы. Тым больш пасля Рыа ў мяне засталася крыўда, што стаў толькі трэцім, мог бы змагацца за серабро, а то і за золата. Мне

хоцацца даказаць самому сабе, што я магу стаць чэмпіёнам на галоўных стартах, усе спартсмены да гэтага імкнуцца. Цяпер паступова набіраю форму, працую. Пакуль не было спаборніцтваў, вырашыў прайсці медыцынскае абследаванне. Аказалася, што на правым воку пачалося адслаенне сятчаткі. На шчасце, своечасова заўважылі і выправілі гэта, дзякуй дактарам з клінікі Voka. Пра сабе заявілі колішнія траўмы плячэй, рэбраў. Доктары нават раілі зусім не рухаць левай рукой. Але ж для мяне гэта немагчыма, прыйшлося вытрымаць шмат медыцынскіх працэдур. Здавалася б, спаборніцтваў няма, а траўм больш, чым калі яны ёсць. Спадзяюся, мы ўсё гэта пераадолеем. Я нават працую з псіхалагам, каб не страціць сваю псіхалагічную форму і баявы настрой, такі неабходны напярэдадні Паралімпійскіх гульняў», — расказвае пра сябе Аляксандр.

Больш за ўсё на псіхалагічную і фізічную форму ўплывае адсутнасць спаборніцтваў. Там Аляксандр цалкам адчувае сябе ў сваёй стыхіі і нават сур'ёзныя траўмы, атрыманыя падчас турніру, не перашкаджаюць. У лютым 2019 года на Сусветных гульнях сярод людзей з абмежаванымі магчымасцямі ў Аб'яднаных Арабскіх Эміратах ён перамог з рэкордам Еўропы. І гэта — з страсеннем мозга: «На чэмпіянат свету я прыехаў у гіпсе — зламаў нагу. Выступаць з гіпсам ня зручна, калі садзішся на стул, змяняюцца адчуванні, рухі. Але нека прывык да гэтага. А на трэніроўцы ўпусціў штангу і атрымаў страсенне мозга. Потым не разумеў, чаму ў мяне ірвота, кружыцца галава. Побач не было доктара, з якім можна параіцца. Праз некалькі дзён сустраўся з сяброўкай з Аўстрыі, яна

прывяла да мяне ўрача, якая і паставіла дыягназ. Але нават з няслабым страсеннем мозга выступіў даволі надрэнна. Тады наша пяцёрка размясцілася вельмі блізка адзін ад аднаго. Кожны мог стаць як першым, так і пятым. Не было жараб'ёўкі. Я, як першы ў рэйтынг, павінен быў выступіць апошні, але мяне паставілі першым. І патрэбна было адразу выканаць усе шэсць спроб. Ад гэтага заціснуўся, расхвалываўся, а то мог бы кінуць і далей».

Пераможнік Паралімпійскіх гульняў 2016 года ў кіданні кап'я грэк Маноліс Стэфанудакіс кінуў снарад на 29 метраў. За чатыры гады Аляксандр

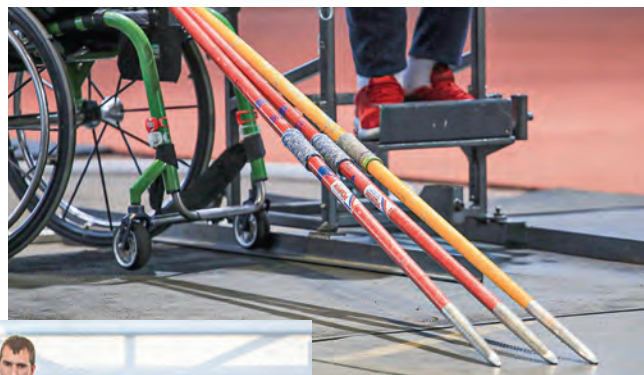
не дапамагаць сабе корпусам. Ніхто нават не прыблізіўся да майго паказчыка. У мяне зусім іншая тэхніка і спецыфіка кідання. Адразу пасля траўмы я спрабаваў кідаць кап'ё як раней, але прыйшлося перавучацца».

Аляксандр Трыпуць упэўнены, што заканчваць

Паглядзім, як усё атрымаецца ў Токіа», — разважае Аляксандр.

«Вялікі дзякуй усім»

Не страціць бадзёрасць і сілу духу Аляксандру дапамагаюць сябры. Ён нават жартуе, што пра іх можна

ГАННА ЗАНКАВІЧ

Намеснік Прэм'ер-міністра Наталля Качанава ўручае сцяг сцяганосцу беларускай дэлегацыі Аляксандру Трыпуцю. 2016 г.

Трыпуць пераўзышоў гэты паказчык: «На спаборніцтвах я ўжо кідаў і за 29, і за 30 метраў. Таму ў Токіа будзе цікавей, чым было ў Рыа. Раней паралімпійскі спорт называлі фестывальным, але цяпер мы ўжо пацвердзілі свой высокі спартыўны ўзровень. Неяк прапанаваў здаровым спартсменам кінуць кап'ё з майго крэсла. Яны не ставілі ногі, каб не абпірацца на іх, і стараліся

спартыўную кар'еру патрэбна на піку. «З цягам часу будуць з'яўляцца новыя спартсмены. І калі я не буду паказваць вынікі, пра мяне хутка забудуць, такое часта здараецца. А тых, хто сышоў на піку, памятаюць доўга. Ды і пажыць хочацца, адпачыць. Я ўсё роўна не змагу без спорту, нават падчас адпачынку цягне пазаймацца. Таму пытанне аб заканчэнні кар'еры пакуль застаецца адкрытае.

напісаць цэлую кнігу. Але непасрэдна перад выступленнем любіць пабыць адзін, настроіцца. Трэба і ўважліва сачыць за тым, каб нічога не забыць, — у паралімпійскім спорце дробязяў не бывае. Дарэчы, з неабходным інвентаром дапамагаюць таксама сябры.

Так, сяброўства з гандбалістамі зрабіла Аляксандра першапраходцам. Для таго каб кінуць кап'ё, спартсменам неабходна адной рукой моцна трымацца за спецыяльную жэрдку. Каб рука не слізгала, Аляксандр мажа яе спецыяльнай мастыкай, якую выкарыстоўваюць гандбалісты. «Калі напружваць руку, якой трымаецца за жэрдку, напружваецца і рука, што кідае кап'ё. З мастыкай пальцы прыклеіваюцца, а рука не напружваецца, адпаведна, і другая больш расслабленая. Дарэчы, гэта мае ноу-хау, у сваіх сапернікаў я мастыкі пакуль не бачыў», — дзеліцца спартсмен.

Зручнае для выступлення крэсла з'явілася таксама

дзякуючы сябрам. З гэтым дапамагло кіраўніцтва Гродна. Па словах Аляксандра, такога крэсла больш ні ў кога няма. Яно лёгкае, зручнае і хутка складваецца ў спецыяльны чамадан, што вельмі важна для пастаянных раз'ездаў. Тым больш што зроблена яно поўнасьцю «пад Аляксандра». Родны горад дапамагае спартсмену ў арганізацыі вучэбна-трэніровачных збораў і наогул, як расказвае Аляксандр, заўсёды ідзе насустрач.

«Мне пашанцавала з людзьмі, якія побач. Я заўжды магу на іх разлічваць. Мяне падтрымліваюць Нацыянальны Паралімпійскі камітэт, Рэспубліканскі цэнтр алімпійскай падрыхтоўкі па паралімпійскім і дэфалімпійскім відах спорту. Рэспубліканскі навукова-практычны цэнтр спорту клапоціцца аб маім здароўі. Я падтрымліваю добрыя адносіны з Беларускай федэрацыяй лёгкай атлетыкі. Былы старшыня Вадзім Дзевятоўскі мне часта дапамагаў з экіпіроўкай, і на ўсіх спаборніцтвах было відаць, што я прадстаўляю краіну. Мае коп'і адрозніваюцца ад коп'яў здаровых спартсменаў, яны важаць 600 грамаў і менш жорсткія. І федэрацыя заўжды заказвала патрэбныя мне коп'і. Сённяшні старшыня федэрацыі лёгкай атлетыкі Іван Ціхан не толькі мой сябар, але і зямляк. Спадзяюся, у Токіа ў нас з ім усё атрымаецца. Калі прыязджаю ў Мінск, трэніруюся ў манежы РЦАП па лёгкай атлетыцы, яны таксама садзейнічаюць, жыву ў гасцініцы «Спорттайм», дзе мне крыху дапамагаюць наладзіць быт», — расказвае суразмоўца.

Аляксандр прызнаецца, што яму хацелася б прыцягнуць больш увагі да паралімпійскага спорту ў краіне. У Аб'яднаных Арабскіх Эміратах і ў Германіі ёсць спар-

тыўныя клубы, дзе маецца ўсё неабходнае для паралімпійцаў і дзе яны могуць працаваць круглы год. Было б выдатна, калі б нешта падобнае з'явілася і ў Беларусі. «Я не магу скардзіцца на тое, што мяне не падтрымліваюць. Вялікі дзякуй усім. Адзінае — хацелася б часцей выязджаць на спаборніцтвы. Добра, што ў мяне ёсць спонсары, кампанія McDonald's аплачвае мае пераезды і пражыванне на спаборніцтвах. Я эканомлю дзяржаўныя грошы і адначасова прадстаўляю краіну,

сваімі поспехамі павышаю яе прэстыж. Але ў параўнанні са здаровымі спартсменамі мы вельмі мала выступаем. Таму хацелася б, каб у паралімпіадаў было больш стартаў», — дзеліцца думкамі спартсмен.

Сваім прыкладам Аляксандр Трыпуць даказвае, што ў жыцці заўсёды ёсць месца для подзвігу, нават калі гэты подзвіг — проста жыцц і займацца сваёй справай. Але сам ён да гэтага ставіцца спакойна: «Мне вельмі прыемна, калі за мяне хваляюць і перажываюць. Пішуць шмат лістоў, дасылаюць паштоўкі, асаб-

ліва дзеці, і я ўсё захоўваю. Але, з іншага боку, з'яўляецца вельмі шмат зайздроснікаў. Чамусьці некаторыя думаюць, што раз у мяне ёсць спонсары, я выступаю, то на мяне сыплюцца грошы і розныя прэферэнцыі. Канешне, гэта непрыемна. Я не люблю плакацца, але... Людзі не разумеюць, праз што я праходжу кожны дзень. З нараджэння ў мяне дрэнны зрок, інваліднае крэсла таксама прыносіць мала задавальнення. Вялікі дзякуй дактарам і майму характару, што я не апусціў

выконвае важную сацыяльную ролю — звяртае ўвагу на праблему безбар'ернага асяроддзя. Па яго словах, з кожным годам яно ўдасканалваецца: «Прыклад безбар'ернага асяроддзя — стадыён «Дынама». Праўда, на яго адкрыцці пасля рэстаўрацыі прыйшлося сутыкнуцца з праблемным ліфтам — каб ён ехаў, даводзілася пастаянна націскаць кнопку. У наступны раз ліфт увогуле не працаваў, але цяпер усё нармальна. Лёгкаатлетычны манеж у БДУФК для мяне зручны. У Мінску яшчэ шмат месцаў, дзе трэба ўдасканаліць безбар'ернае асяроддзе, але я бачу прагрэс. У маім родным Гродне ўвесь цэнтр абсталяваны пандусамі і нізкімі бардзюрамі, што мяне вельмі радуе».

Акрамя прагулак па горадзе і сустрэч з сябрамі, Аляксандр захапляецца літаратурай, аддаючы перавагу аўдыякнігам. Дарэчы, любімым творам спартсмена лічыць «Людзі на балоце» Івана Мележа.

Гісторыя Аляксандра ставіць толькі адно пытанне — адкуль у яго столькі матывацыі і сілы? Адказ, як і ўсё, што звязана з гэтым чалавекам, моцны: «Я 22 гады ў спорце і ўжо не магу без яго жыць. Мяне заўжды цягне на фізічную актыўнасць. Для мяне нават выехаць у горад і пакрыць колы крэсла — ужо фізічная нагрузка. Ніхто са спартсменаў не хоча быць статыстам, усе імкнуцца быць лепшымі. Але пры гэтым нельга забываць супрацоўнічаць з урачамі і клапаціцца аб сваім здароўі. Дзякуй богу, што ў нас больш людзей, здольных падтрымаць. І таму мая, бадай, ці не галоўная, матывацыя ў тым, каб дапамагачь людзям ці парадаў, ці проста сваім прыкладам».

Валерыя **Сцяцко**

рукі і працягваю жыць. Але ніяк не магу зразумець, чаму тут зайздросціць. Стараюся не звяртаць на падобнае ўвагу і канцэнтруюся на сябрах, родных, якія заўсёды за мяне. І, канешне, настройваюся на Паралімпіаду, цяпер усе думкі толькі пра яе», — прызнаецца Аляксандр.

«Не магу жыць без спорту»

У вольны час, якога цяпер вельмі мала, спартсмен любіць пагуляць па горадзе, паглядзець нешта новае. Але нават сваім адпачынкам ён

ЛУНАЦЬ НАД АБЛОКАМІ

Брат і сястра Расціслаў і Крысціна Краўчукі не ўяўляюць свайго жыцця без неба: яны захопленыя парашутным спортам

Спачатку ў Брэсці аэраклуб ДТСААФ пяць гадоў таму прыйшоў хлопец, а праз некаторы час прывёў туды і сястру. Цяпер героі жывуць у Брэсце і кожныя выхадныя прыязджаюць на аэрадром, каб заняцца любімай справай.

— Я заўсёды быў актыўным хлопцам. Займаўся пешаходным турызмам, скалалажаннем. У пэўны момант захацелася рэалізавацца ў нечым іншым, — падзяліўся Расціслаў. — Падчас вучобы ў Брэскім універсітэце пачуў ад сябра, што ёсць такая арганізацыя, дзе можна паспрабаваць сябе ў парашутным спорце.

Штогод перад пачаткам сезона там набіраюць ахвотных ва ўзросце 15–19 гадоў для падрыхтоўкі. Гэта бюджэтная праграма, якая дазваляе навучацца і скакаць бясплатна. Аднак на той момант набор у такую групу быў скончаны, прыйшлося пачакаць яшчэ год. Такім чынам у аэраклуб быў залічаны толькі ў 18 гадоў. Навучанне доўжылася тры месяцы, пасля чаго па праграме трэба было зрабіць тры кантрольныя скачкі, па якіх інструктар вызначае, ці варта табе заставацца ў гэтым спорце. Памятаю, у нашай групе спачатку было каля 40 чалавек, але пасля адбору застаўся толькі я.

Першая вышыня, якую ў адзіночку скараюць пачаткоўцы-парашутысты, — 800 метраў. Паступова яна расце, і разам з тым спартсмену становіцца цяжэй кіраваць сваім целам падчас палёту. Зыходзячы з таго, якія вынікі — як ідзе аддзяленне ад самалёта, ці стабільна адбываецца

падзенне, — інструктар вырашае, ці рабіць «перасадку» на іншы тып парашута. Спачатку спартсмены выконваюць скачкі з «Юніёрам», потым з «Д1–5У», далей пераходзяць на «П1–У», а пасля — на спартыўнае «Крыло». У апошняга іншыя характарыстыкі: ён нашмат хутчэй лётае і вертыкальна, і гарызантальна, хутчэй раскрываецца, дазваляе рабіць розныя цікавыя элементы. Дарэчы, Расціслаў «перасеў» на яго яшчэ тры гады таму.

— Хуткасць вольнага падзення — 180–200 кіламетраў у гадзіну. Выконваю скачкі як у адзіночку, так і з напарнікам. На сёння іх ужо больш за 400. Самы запамінальны — з вышыні 3500 метраў. Адчуванні, якія атрымліваеш падчас палёту, немагчыма перадаць словамі. Быццам лунаеш над аблокамі. Тады скачок доўжыўся амаль хвіліну, у той час як звычайна — не больш за 20 секунд. У палёце думаю ў першую чаргу пра бяспеку, бо трэба заўсёды кантраляваць вышыню. Цікава, што толькі пасля таго, як на рахунку з’явіліся першыя 200 скачкоў, страх вышыні або нечага іншага стаў праходзіць, цяпер увогуле ніякага хвалявання. Баяцца — нармальна, але не трэба гэтаму пачуццю дазваляць адольваць вас.

Акрамя Брэста, Расціслаў скакаў з парашутам на спаборніцтвах і паказальных выступленнях у Маларыце, Жабінцы, Кобрыне, Каменцы, Рагачове, Бабруйску, Віцебску. У дзень больш вопытным спартсменам можна скакаць з парашутам да пяці-шасці разоў. Аднак калі гэта робіць пачатковец — не больш за адзін.

У палёце — Расціслаў Краўчук

— Шчыра кажучы, ні разу не бачыў тых, каму скачкі з парашутам не спадабаліся. Калі вы ўжо рашыліся на гэта, ні пра што не думайце, проста дзейнічайце. Мы з сястрой аб сваіх першых скачках бацькам нават не расказвалі. Ім было незразумела, навошта нам такое не вельмі бяспечнае хобі. У нас ёсць і малодшая сястра Маша, нядаўна мы з Крысцінай зрабілі ёй падарунак на дзень нараджэння — яна ўпершыню скочнула з парашутам у тандэме з інструктарам. Гэта быў сюрпрыз, ён яе вельмі парадаваў. Увогуле парашутны спорт — гэта заўсёды прыліў пазітыўных эмоцый. Калі выконваем новыя элементы з іншымі спартсменамі, радуемся, як дзеці. Да таго ж у аэраклубе знаходзіш блізкіх па духу людзей, таму наш калектыў — як адна вялікая сям'я. Не задумваюся пра тое, каб кідаць гэтую справу. Становіцца не па сабе, калі з-за пэўных абставін даводзіцца прапусціць скачкі з парашутам. Мой самы доўгі перапынак — паўгода. Было вельмі цяжка, хацелася хутчэй на вышыню.

Дваццацігадовая Крысціна пачала займацца парашутным спортам тры гады таму. Таксама, як і брат, падчас вучобы ва ўніверсітэце (цяпер суразмоўніца — настаўніца пачатковых класаў).

— Ён прапанаваў скакнуць у тандэме з інструктарам, я пагадзілася. Мая першая скораная вышыня — 2750 метраў. Адчуванні на ёй былі неверагодныя. Нядзіўна, што ўсе, хто ходзіць у аэраклуб, скакаць хочучь многа і часта. Калі стаіць добрае надвор'е і ёсць паліва для самалёта, — ты ляціш, прыземляешся, хуценька бяжыш укладваць парашут, каб паспець да чарговага ўзлёту. На сёння ў мяне больш за 120 скачкоў, звычайна раблю іх з вышыні 1200–1400 метраў. Можна ўзяць і больш высокую, каб добра адчуць паток паветра, расслабіцца. Самая вялікая вышыня адзіночнага скачка — 1700 метраў. Як цяпер памятаю: уверсе сонейка, аблогі як вата, і ты ў іх быццам правальваешся...

Кожны скачок індывідуальны, абавязкова нечым адрозніваецца ад іншых, кажа суразмоўніца. Самы незабыўны, які прынёс шмат адрэналіну, адбыўся ў Крысціны, калі яна пераходзіла на спартыўны парашут «Крыло».

— Там, на вышыні, вельмі трэсліся ногі, а калі прыземлялася — уся калацілася ад шчасця, дрыжаў голас. А на зямлі каманда крычала: «Ура! Перасадка!». Тады скакала не ў адзіночку, а з партнёрам, — такая група з двух або трох чалавек называецца фармацыяй. З ёй можна выконваць розныя камбінацыі элементаў: набліжацца і аддаляцца адзін ад аднаго, трымацца за рукі, потым адначасова адкрываць парашуты і адразу ўзнімацца вышэй. Адчуванні неверагодныя, бо трэба авалодаць не толькі сваім целам, але і адчуваць напарніка, быць у тандэме, да таго ж, «увайсці» ў паток ветру, даверыцца яму, што часам бывае нялёгка.

Крысціна прызнаецца, што хваляванне падчас скачкоў прысутнічае заўсёды, нават у майстроў спорту, бо ўсё ж такі спорт — экстрэмальны.

— Я яшчэ той панікёр! Але нават калі ўзнікнуць праблемы з раскрыццём асноўнага парашута на вышыні, дзякуй Богу, ёсць запасны, які мне яшчэ не даводзілася выкарыстоўваць. За дзень да скачкоў у парашутыстаў ёсць абавязковая папярэдняя падрыхтоўка: мы праходзім «адчэпкі» (пэўны набор дзеянняў пры экстрэмальнай сітуацыі, якая можа здарыцца ў небе), займаемся ўкладкай парашутаў. Бо ў першую чаргу наш спорт — гэта пра бяспеку, а ўжо потым пра якасць

Крысціна Крайчук пасля прыземлення

і колькасць скачкоў. Напрыклад, яшчэ на зямлі прагаворваем і прапрацоўваем, як будзем дзейнічаць, калі з ранца не выйшаў купал парашута. Увогуле, прыземліцца каля канавы або лесу — звычайная сітуацыя. Здаралася і закрутка стропаў парашута, але гэта не страшна. Дарэчы, розныя чэмпіянаты і абласныя спаборніцтвы праходзяць даволі часта, і ўсе яны для нас, спартсменаў, вельмі цікавыя. З апошняга — удзел у Кубку Рэспублікі Беларусь па парашутна-атлетычным мнагабор'і.

Штогод парашутысты праходзяць медкамісію, некаторыя не атрымліваюць дазвол на далейшыя заняткі па стане здароўя і таму сыходзяць са спорту. Таксама перад кожным сезонам трэба здаваць залікі і нарматывы. Да дзяўчат, якіх у аэраклубе меншасць, прад'яўляюцца тыя ж патрабаванні, што і да хлопцаў.

— Страху не прайсці медкамісію не было ніколі, бо здароўе ў мяне вельмі добрае. Увогуле сама па сабе я спрытная дзяўчына. Да захаплення скачкамі з парашутам займалася, як і брат, пешаходным турызмам, наведвала розныя гурткі. Мне падабаецца спрабаваць нешта новае. Скажу шчыра, кожны год я думаю, заставацца ў гэтым спорце ці не, бо часта адчуваю хваляванне, — такі ў мяне тэмперамент. Ну, і трэба аддаваць яму шмат асабістага часу. Калі з'явіцца сям'я, думаю, будзе цяжэй. Але, з іншага боку, без скачкоў таксама сумую. Гэты спорт дае мне веру ў сябе, упэўненасць і ўсведамленне, што не кожны можа займацца ім, а я — змагла.

Дар'я Шлапакова.

Фота з асабістага архіва Расціслава і Крысціны Крайчukoў.

БУЛЬБУ ЯДУЦЬ, БУЛЬБУ ХВАЛЯЦЬ...

Наўрад ці сёння беларусы могуць уявіць свой паўсядзённы рацыён без бульбы: мы ўжо паспелі забыць, што на самой справе наш «другі хлеб» — культура заакіянская. Зрэшты, яна так даўно «жыве» на беларускай зямлі (а дакладней, у зямлі), што стала нам родная. Але гаворка не пра гэта. А пра тое, як сучасны свет мяняе погляды на самыя, здавалася б, нязменныя рэчы. Так, і на тую ж бульбу.

Селекцыянеры Рэспубліканскага навукова-практычнага цэнтру НАН Беларусі па бульбаходстве сёлета перададуць у Дзяржаўную камісію па сартавыпрабаванні новы сорт бульбы з цёмна-фіялетавай мякаццю.

— Сорт прайшоў поўную схему селекцыйных выпрабаванняў. Цяпер яму трэба прайсці дзяржаўнае сартавыпрабаванне на 12 участках у розных абласцях Беларусі. І калі ён пакажа добрыя вынікі, то будзе ўнесены ў Дзяржаўны рэестр, — распавядае доктар сельскагаспадарчых навук, галоўны навуковы супрацоўнік аддзела селекцыі бульбы Георгій Піскун.

А ў наступным годзе, кажа Георгій Іванавіч, селекцыянеры плануець пе-

радаць у Дзяржкамісію сарты з чырвонай і ружовай мякаццю.

Усё фіялетава

Мэта селекцыянераў не ў тым, каб парадаваць едакоў, што засумавалі ад аднастайнасці. Бульба з каляровай мякаццю каштоўная не толькі сваім незвычайным выглядам.

— Высокае ўтрыманне антыаксідантаў — асноўная вартасць новага сорту, — адзначае суразмоўца. — Чэмпіён сярод гародніны па колькасці антыаксідантаў — брокалі. Наш новы сорт бульбы змяшчае гэтыя рэчывы на тым жа ўзроўні, што і гэты від капусты.

Бульба з каляровай мякаццю — фаварыт заходніх дыетологаў. Сёння ў многіх краінах свету модны кірунак селекцыі і кулінарыі — гатункі картоплі, у якой мякаць клубняў мае інтэнсіўную яркую афарбоўку: фіялетавую, ружовую, сінюю або чырвоную. Змяняючы колер, «другі хлеб» набывае і новыя карысныя ўласцівасці. Даказана, што ўжыванне ў ежу каляровай бульбы станоўча ўплывае на здароўе сэрца, умацоўвае сценкі крывяносных сасудаў, перашкаджае развіццю анкалогіі і значна паляпшае зрок. Акрамя таго, каляровыя сарты бульбы адрозніваюцца высокім утрыманнем інсуліну, а значыць, карысныя людзям, якія хварэюць на цукровы дыябет. Чым больш інтэнсіўная афарбоўка мякаці бульбы, тым больш антыаксідантаў і інсуліну ўтрымліваюць клубні.

Дарэчы, аб старэнні. У Паўднёвай Карэі вось ужо каля дзесяці гадоў з каляровай бульбы вырабляюць амальдзальную касметыку і чыпсы, ад якіх не таўсеюць.

Ну, і пра «едакоў, што засумавалі». Георгій Іванавіч кажа, што на смак каляровая бульба не адрозніваецца ад звычайнай і гатуець яе гэтак жа, як звычайную. А вось па знешнім выглядзе самыя простыя стравы — напрыклад, пюрэ або смажаная бульбачка з салам — з фіялетавага клубняў атрымліваюцца неверагодныя.

— Каб колер застаўся яркі, пры варцы бульбы трэба падсольваць халодную ваду, а пры смажанні — саліць картоплю да таго, як яна «зашкварчэла». А лепш за ўсё запякаць

Загадчык лабараторыі мікракланальнага размнажэння бульбы Уладзімір Анціповіч і малодшы навуковы супрацоўнік Ніна Шуркова

яе ў духоўцы ў мундзірах, — раіць спецыяліст.

Назва новаму сорту пакуль не прыдуманая.

— Гэта не так проста, як здаецца, — кажа навуковец. — Справа ў тым, што назвы сартоў культурных раслін не павінны паўтарацца ва ўсім свеце.

Менавіта таму многія айчынныя сарты бульбы (і не толькі) носяць беларускамоўныя імёны.

Ежа бедных ці багатых?

Каляровая бульба — не вынаходніцтва трэцяга тысячагоддзя. Спрадвеку яна расце ў перуанскіх Андах. Проста канкістадоры вывозілі з Амерыкі толькі расліны, клубні якіх мелі светлую мякаць: усе астатнія еўрапейцы лічылі неядомымі. І толькі цяпер, на хвалі моды на здаровае харчаванне, пра каляровую бульбу ўспомнілі еўрапейскія селекцыянеры.

Гісторыя ўжывання ў ежу бульбы пачалася тысячы гадоў таму: індзейцы пакланяліся гэтай расліне, лічачы яе адушаўленай. У 1565 годзе бульба была ўпершыню прывезена ў Вялікабрытанію, але не спадабалася англічанам. Ды і медыкі перасцерагалі: «Тых, хто ўжывае бульбу, чакаюць трагічныя наступствы». На сталах еўрапейскіх арыстакратаў стравы з бульбы пачалі з'яўляцца ў 1610–1620-х гадах. У Францыі тады вырошчвалі бульбу як дэкаратыўную расліну: букеты з яе кветак дарылі дамам.

Прынята лічыць, што чым бяднейшае насельніцтва, тым больш бульбы яно есць. Але на пачатку трыумфальнага шэсця гэтага караняплода па Еўропе было не так. І ў нашы дні гэта не так. Па-першае, навукоўцы высветлілі, што бульбяны крухмал неабходны мозгу для эфектыўнай работы і нават павышае разумовыя здольнасці. Па-другое, сучасныя дыетычныя сарты бульбы (у прыватнасці, з каляровай мякаццю) спецыялісты па харчаванні актыўна ўключаюць у дыеты здаровага ладу жыцця.

Першым урачом, які загаварыў пра карысць бульбы, стаў ваенны фармацэўт Антуан Парманц'е. Сёння ў Францыі гэтаму вучонаму стаіць помнік з надпісам: «Дабрадзёю чалавечтства»: падчас Рэвалюцыі 1789 года бульба выратавала народ ад голаду.

У Расію бульбу прывёз у канцы XVII стагоддзя Пётр I. У XIX стагоддзі банальная смажаная бульба была стравай, якую падавалі на балях, — называлі яе «бульба а-ля Пушкін». Легенда гаворыць, што для сваіх сяброў вялікі паэт чысціў і смажыў модную агародніну ўласнымі рукамі. На землях Рэчы Паспалітай бульба з'явілася прыкладна ў той жа час, што і ў Расіі. І таксама была пратэжэ венцаносца — яе прадставіў падданым кароль Ян Сабескі. Першыя беларускія сарты бульбы з'явіліся ў 1860-х гадах. А РНПЦ па бульбаводстве вядзе сваю гісторыю з 1929 года. За амаль стагоддзе айчыннымі селекцыянерамі было раянавана каля 120 сартоў.

3 замежных сартоў кашу не зварыш

Штогод у Дзяржкамісію інстытут падае 1–2 сарты бульбы. У савецкія гады — менш. Была вялікая канкурэнцыя, кажа Георгій Іванавіч. Але канкурэнцыя вялікая і цяпер.

— У Дзяржаўным рэестры Беларусі — 152 сарты бульбы, з якіх 47 — беларускай селекцыі. На дзяржаўным выпрабаванні пастаянна знаходзяцца дзясяткі замежных сартоў бульбы, — растлумачыў суразмоўнік. — 3 замежных асабіста мне бліжэй нямецкія сарты фірмы «Норыка». Па смаку яны падобныя на нашу, беларускую бульбу. А ў цэлым, замежныя сарты — не разварыстыя.

Новыя сарты бульбы з'яўляюцца шляхам гібрыдызацыі — прасцей кажучы, апылення. Са 100 000 узораў з новым генатыпам пасля дзевяці гадоў селекцыйных выпрабаванняў застаецца толькі адзін. Які і павінен вытрымаць дзяржаўныя выпрабаванні па 58 паказчыках на 12 участках у розных глебава-кліматых зонах нашай краіны. У прыватнасці, новы сорт павінен паказваць ураджайнасць не ніжэй як 60–70 тон з гектара. Яшчэ адзін паказчык: пры выкопванні куста павінны быць раўнамерна прадстаўлены буйная, сярэдняя і дробная фракцыі клубняў. Калі пераход рэз-

кі — толькі буйная і дробная бульба, без «сярэдняй», калі клубні няправільнай формы — сорт бракуюць.

Аляксандра **Анцэлевіч**

Вясёлка ў талерцы

Некалькі рэцэптаў з фіялетавай бульбай.

Цёплая салата «Лістапад»

750 г адваранай у мундзірах бульбы з фіялетавай мякаццю чысцім, рэжам кубікамі і выкладваем у салатнік. Дадаём па 200 г дробна нарэзанага салодкага чырвонага перцу і кораня сельдэ-рэя, 2 ст. л. дробна парэзанай зеляніны (кроп, пятарушка і зяленая цыбуля). Акуратна змешваем. Запраўляем салату падліўкай: 1/2 шклянкі аліўкавага алею, 1/4 шклянкі сталавай гарчыцы, 3 ч. л. свежавыціснутага лімоннага соку, 1 ч. л. солі, 1/4 ч. л. чорнага свежамолатага перцу.

Пюрэ «Адпачынак на моры»

6 буйных бульбін фіялетавага колеру ачысціць і зварыць у падсоленай вадзе да мяккасці. Пераварваць каляровую бульбу не трэба, інакш знікне яркі колер мякаці. Дастаткова 20 хвілін пасля закіпання вады. 1–2 ч. л. масла растапляем у 100 мл малака, змешваем з дробна нарэзанай зялёнай цыбуляй. Дадаём 3 ч. л. нацёртага на дробнай тарцы сыру, соль і молаты чорны перац на смак. Бульбу ўзбіваем міксерам, уліваем малако з маслам, цыбуляй і сырам і яшчэ раз перамешваем.

ЖЫЦЦЁ СА СМАКАМ

**Папулярны
ўрач-дыетолаг Ірына
Яблонская не лічыць
калорыі і дазваляе
есці ўсё, што хочацца.
Акрамя цукру. Бо і без
яго, перакананая
доктар, можна быць
абсалютна шчаслівай.**

А што ж такое шчасце, спытала я ў Ірыны на пачатку размовы. Бо яе шматгранная гісторыя асабістага жыцця вядомая, як гаворыцца, на ўвесь інтэрнэт.

Ірына Яблонская — у мінулым вядомы рэдактар папулярнага часопіса Pingouin. Гэта быў адзін з «рэдкаў беларускіх» глянцавых выданняў, як казалі пра яго ў той час. У самой свецкай ільвіцы — так называлі Ірыну ў медыясферы — за плячыма «элітная французская школа» з залатым медалём, вышэйшая медыцынская адукацыя і праца ў хуткай медыцынскай дапамозе, паспяхова кар’ера на радыё і свой медыя-бізнес.

«Я люблю вучыцца», — расказвае пра сябе Ірына, дэманструючы ў сваім блогу, здаецца, бясконцую колькасць

дыпламаў і сертыфікатаў. Урач агульнай практыкі, урач-дыетолаг, урач-псіхатэрапеўт, урач антыўзроставай медыцыны... Гэтыя шматпрофільныя веда і вялікі досвед дапамаглі Ірыне аднойчы зразумець, што актыўнае свецкае жыццё — не для яе. Высветлілася, што Ірыне куды больш важна і прыемна бачыць шчаслівыя ўсмешкі сваіх пацыентаў, якім яна дапамагла зноўку адчуць смак жыцця.

Мне захацелася пагутарыць з чалавекам, які ведае «ўсё і крыху больш» пра якаснае харчаванне і, як вынік, больш камфортнае жыццё. Пра гэтае і трохі пра асабістае — у размове з доктарам Яблонскай.

— Шчасце — гэта калі здаровыя ўсе члены сям’і, — не задумваючыся, адказвае Ірына на маё першае пытанне.

— *А ці ёсць сувязь паміж харчаваннем і адчуваннем ішчасця?*

— Вядома! Галоўнае, каб гэтае харчаванне, дакладней, рацыён быў правільным.

— *Вы маеце на ўвазе бялкі-тлушчы-вугляводы, а таксама падлік калорый?*

— Не! Ужо ўвесь свет даўно зразумеў, што падлічваць калорыі шкодна. Гэта шлях да анарэксіі, буліміі, кампульсіўнага пераядання. Мае пацыенты не лічаць калорыі і ядуць усё, што я ім скажу.

— *Але спачатку вы іх неак дыягнастуеце?*

— Канешне. Пачынаю з біяімпедаансаметрыі, які дыягнастуе склад цела. Такі апарат, на мой погляд, дае самыя дакладныя паказчыкі: праэнтнае ўтрыманне тлушчавай масы цела, цяглічнай, касцяной, мінеральнай; унутрыклеткавай вадкасці, пазаклеткавай, а таксама асноўны абмен рэчываў. Прайскі дыягностыку не складана, такія апараты ёсць у медцэнтрах усіх буйных гарадоў Беларусі. А тым, хто жыве ў райцэнтры, я раю набыць разумныя вагі. Яны, вядома, не так выразна адлюстроўваюць асаблівасці складу цела, але калі няма альтэрнатывы — падыдуць. У мяне такія таксама ёсць. Яшчэ я звяртаю ўвагу на біяхімічны аналіз крыві. Бо хтосьці пакутуе ад дэфіцыту бялку, у кагосьці ён проста не засвойваецца, хтосьці не даядае, хтосьці мала трэніруецца... Увогуле, каб зрабіць правільную выснову, мне патрэбныя вынікі поўнага абследавання.

— *Ці ёсць прадукты, якія найпрост уплываюць на выпрацоўку гармонаў ішчасця?*

— Так, ёсць шэраг прадуктаў, якія спрыяюць выпрацоўцы сератаніна. Напрыклад, індычка, шакалад, бананы... Але гэта ўсё вельмі ўмоўна. Калі ёсць парушэнні ў арганізме з захопам сератаніна, то аднымі прадуктамі не абыдзешся.

Свецкае жыццё рэдактара папулярнага "глянца" — у мінулым

Існуе яшчэ і сувязь з дэфіцытам вітаміна D, пра які цяпер усё амаль «крычаць». Тым не менш, у многіх і многіх павальна яго не хапае. Напрыклад, у мяне ледзь набярэцца тры працэнты пацыентаў з нормай гэтага вітаміна. Да таго ж ён часам і не засвойваецца.

— *Ці можна есці ўсё, што хочацца і калі хочацца, атрымліваючы ад жыцця такім чынам асалоду, і пры тым не хварэць, не адчуваць фізічнага дыскамфорту?*

— Калі казаць прастай мовай, гэта называецца інтуітыўнае харчаванне. І я не падтрымліваю такі падыход да яго. Часта арганізм нас падманвае. Няправільна есці што хочацца і калі хочацца. Наадварот, часцей за ўсё гэта сігналізуе пра дэфіцытны стан з нейкімі рэчывамі або нават пра сур'ёзнае захворванне.

— *У вашым публічным акаўнце ў інстаграме я знайшла рэцэпт зялёнага смузлі. Яго склад мяне збянтэжыў. Назвы некаторых прадуктаў я чую ўпершыню і мяркую, што каштуюць яны нятанна. Правільнае, якаснае харчаванне — гісторыя не для бедных?*

— Не ведаю, што вас так уразіла ў тым рэцэпце. Давайце яго прааналізуем. Кінза — вядомы прадукт. Кейл — гэта капуста. Учора я купіла цэлы мех яе на мінскім Камароўскім рынку і заплаціла за ўсё 8 рублёў. Гэта дорага? Думаю, не. З яе зраблю салату, нешта ў смузлі дадам, частка пайдзе на кашаванне. Далей глядзім: бок-чой — гэта таксама від прывазнай капусты, адзін кілаграм каштуе 8 рублёў. Яго мне хапае на два тыдні: тушу, запякаю... Ківі, агурок вядомыя ўсім. Бэбі спаржа, магчыма, не досыць даступная, але яе і трэба няшмат. Насенне чыя прадаецца ў нас. Хларэла, згодная, нятанная, але аднаго слоіка хапае на год, а ўжываць патрэбна

Кулінарная кніга Ірыны Яблонскай «Ад перцу да сэрца» выйшла ў 2017 годзе. Праца над ёй вялася тры з паловай гады. Сукенка,

у якую апранута Ірына Яблонская на вокладцы, складаецца з дзвюх тысяч перцаў чылі. Потым яна была заяўлена аўтарам кнігі ў камітэт Кнігі рэкордаў Гінеса. Аўтар убору — дызайнер Наталля Поткіна.

«У кнізе сабраны 120 маіх аўтарскіх рэцэптаў з падлікам каларыйнасці, харчовых рэчываў — бялкоў, тлушчаў і вугляводаў, з дакладным указаннем колькасці даступных інгрэдыентаў, пахрокавымі фота і апісаннем. Увесь працэс падрыхтоўкі страў, пачынаючы ад куплі прадуктаў, фотаздымкаў і напісання рэцэптаў быў зроблены мною асабіста», — піша Ірына.

Зялёны смузі «Здаровая і прыгожая скура»:

150 мл фільтраванай вады
 10 г кінзы
 30 г кейла
 20 г бок-чой
 20 г ківі
 20 г бэбі спаржы
 1 агурок
 1 ч. л. насення чыя
 1 ч. л. хларэлы
 1 ч. л. матчу
 1 кропля эфірнага алею размарына
 1 кропля эфірнага алею каляндры
 1 кропля эфірнага алею чабора

Гародніну, зеляніну і садавіну вымыць і злёгка прасушыць. Насенне чыя замачыць на ноч. У блэндар уліць ваду, дадаць кейл, бок-чой, кінзу, спаржу, агурок, ківі, насенне чыя, хларэлу, матчу. Узбіць. Пасля дадаць па кроплі эфірных алеяў каляндры, размарына і чабора. Размяшчаць. Адразу выпіць.

ўсяго па чайнай лыжцы. Матча — гэты папулярны напой, ду-маю, усе ведаюць. Што тычыцца эфірных алеяў: адна кропля вельмі часта замяняе кілаграм нейкага прадукту. Гэта ж канцэнтраванае выцісканне! Калі не жадаеце ўжываць алей — не страшна, можаце абысціся без яго. На самой справе, усё не так дорага, як здаецца на першы погляд. Здароўе — даражэй! Для мяне гэта наогул элементарныя рэчы. Да таго ж шмат усяго на роднай зямлі расце. Вось, напрыклад, карняплоды: іх у нас няма. І я не пра буракі або моркву зараз кажу. А корань пятрушкі?.. А корань сельдэрэя, пастернак? Яны

даступныя на рынку круглы год. Можна харчавацца не толькі кабачкамі, але і цукіні, пацісонамі, гарбузом, брусельскай капустай... І цыбулі разнастайнай у нас шмат! А харчавацца няправільна, мне здаецца, даражэй.

— *А як жа быць з прывазнымі садавінай і гароднінай, «нашпігаванымі» хімікатамі?*

— Вось таму я і казала: купляю на рынку. І вам раю. Ёсць яшчэ фермерскія прадукты. Але не варта дужа баяцца «хімікатаў». У многіх краінах свету ўраджай збіраюць па чатыры разы на год. Вязуць іх самалётам — хутка. У Беларусі няма ні ў чым дэфіцыту. Калі хочаш харчавацца так, як хочаш, калі ёсць цікавасць пашыраць свой рацыён якаснымі прадуктамі — у нас можна купіць абсалютна ўсё.

— *Вы мяса ўжываеце?*

— Вядома.

— *Раскажыце, калі ласка, аб сваіх перавагах у ежы...*

— Мая раніца пачынаецца з рассыпістай грэцкай кашы. Вельмі яе люблю і ем кожны дзень, а бялковыя кампаненты мяняю. Пячоначны паштэт таксама люблю, сама яго гатую. Ідэальны сніданак для мяне: грэчка і паштэт!

— *А каша са сметанковым масліцам?*

— А як жа ж!..

— *Але ж нам даводзяць розныя спецыялісты, што кальцый, які змяшчаецца ў масле, і жалеза, што ў грэчцы, — яны разам не засвойваюцца як рэчывы-антаганісты...*

— Хто такое прыдумаў? Каша з маслам — гэта ж класіка! Яшчэ кажуць: кашу маслам не сапсуеш. Давярайце мудрым продкам! У масле кальцыя няма. Там ёсць вітамін D. А кальцый — у малочных прадуктах з найменшым утрыманнем тлушчу. Так што ўсё там добра спалучаецца!

— *Гэта ўжо новая для мяне інфармацыя. Так, век жыві — век вучыся. Столькі міфаў, фэйкаў — а сярод іх дзесьці заблукала і праўда — пра карысць ды шкоду тых ці іншых прадуктаў. Каму верыць, як арыентавацца: дзе інфармацыйнае смецце, а што варта прыняць да ведама?*

— Арыентавацца трэба на тое, што пішуць урачы. Напрыклад, я і калегі. Са мной у камандзе працуюць лепшыя спецыялісты. Бо, вы маеце рацыю, у інтэрнэце сапраўды шмат розных міфаў.

— *Ад чаго лепш адмовіцца ўсім без выключэння?*

— Ад цукру. У любым выглядзе, нават прыхаваным.

— *Гэта складана... Чытала, нават у аб'ястлушчанае малако дадаюць цукар.*

— Больш таго, я была здзіўленая, але ў магазінным хрэне і гарчыцы ён таксама ёсць! Хоць гэта так сабе кансервант у дадзеным выпадку. Увогуле, уважліва чытайце этыкеткі.

— *А як жа той факт, што салодкае карысна для мозга?*

— Вы пра глюкозу? Яна ўтвараецца са складаных вугляводаў, што абавязкова павінны быць у вашым рацыёне. Гэта разнастайныя цэльназерневыя крупы, цэльназерныя макаронны і гэтак далей. Выбар велізарны, дастаткова паждаць яго ўбачыць. І, паверце, без цукру можна жыць.

— *Ірына, што такое «бодзіпазітыву» з вашага пункту гледжання: прыняць сябе з усімі сваімі недахопамі альбо прыхаванае нежаданне займацца сабой?*

— На самой справе, гэта нелюбоў да сябе. Гэта спосаб прыцягнуць увагу, заслужыць тую самую любоў да сябе. Але яе апырыры не трэба заслугоўваць! Ведаеце, я асабіста знаёмая з некаторымі «бодзіпазітывшчыкамі». Іх усіх аб'ядноўвае недахоп любові да сябе, хоць знешне яны ўсяляк адмаўляюць

гэты факт і дэманструюць адваротнае. У глыбіні душы кожны з іх хоча быць стройным і здаровым. Проста камусьці не хапае матывацыі, камусьці падтрымкі з боку, ёсць вялікі недахоп чагосьці важнага ў жыцці. Усім людзям, па вялікім рахунку, не ўсё роўна, як яны выглядаюць і як сябе адчуваюць.

— *Вы сьцілі ў прафесійным сэнсе са свету сродкаў масавай інфармацыі, але не перастаяце быць вядомай асобай і па-ранейшаму знаходзіцеся ў фокусе ўвагі прэсы. Таму дазвольце пару пытанняў на асабістую тэму. Чаму так кардынальна вырашылі змяніць дзейнасць? Не страшна было пачынаць усё спачатку? Дайце параду тым, хто хоча, але баіцца пачынаць сваё жыццё з чыстага ліста.*

— Гэта абсалютна не страшна! Тым больш, што першапачаткова я была дыпламаваным медыкам. Калі разумееш, што «перарос» у сваёй справе, калі адчуваеш, што тое, чым займаешся, не тваё — ні ў якім узросце не страшна пачынаць усё спачатку! Але «ныраць» у новую вяду трэба рэзка. Для псіхікі вельмі карысна выходзіць з зоны камфорту. Гэта матывуе, стымулюе. А калі змяняць нешта ў жыцці плаўна, не спяшаючыся — мы проста час губляем. Нерашучасць, сумненні, асабліва, калі слухаеш не сябе, а іншых — усё гэта тармозіць развіццё. Я выходзіла з зоны камфорту і не аднойчы. Хачу сказаць, што кожны раз даволі хутка аднаўлялася ад стрэсу, падымалася. Так што ў сваім «балоце» сядзець не трэба, гэта дакладна!

— *Ці ўплывае на вас псіхалагічна эпідэміялагічная сітуацыя? І калі так, што робіце для эмацыйнай разгрузкі? Гэта ўжо пытанне да вас, як дыпламаванага псіхатэрапеўта.*

— Мы жывём за горадам, і я не адчуваю ў поўнай ступені гэтага ціску. Са сваякамі і сябрамі маем зносіны дыстанцыйна. Нікуды не ходзім. Прыёмы таксама дыстанцыйна вяду. Я не адхрысцілася ад знешняга свету, не. Проста, калі ў красавіку мяне «накрыла» з-за празмернасці інфармацыі, якую я чытала ўсюды і ўвесь час, чула разважанні пра сусветную змову... Вось тады я зразумела, што больш не магу. Трэба ўмець пераклучацца. Вось тут і прыходзіць на дапамогу ўсім «дакучлівы» і «руцінны» быт. Мы якраз рабілі рамонт у новым доме — сямейныя справы добра адцягваюць увагу ад іншых праблем. Раю ўсім супакоіцца і прытрымлівацца здаровага рацыёну. У прафілактычных мэтах можна прымаць цынк (ён падтрымлівае падстраўнікавую залозу, якая перш за ўсё рэагуе на стрэс) і вітамін D. Мы яго ўсёй сям'ёй перыядычна кантралюем.

— *Як часта трэба здаваць такія аналізы?*

— Не менш чым раз на год. Ці лепш у паўгода, але без фанатызму! Яшчэ эфірныя алеі добра дапамагаюць. І паласканні... Вядома, ад усяго не ўцячэш, не схаваешся. І ў нас некаторыя з родных цяжка хварэлі. Па тры тыдні на штучнай вентыляцыі легкіх без прытомнасці ляжалі. А мы, як высветлілася, таксама хварэлі, але бессімптомна. Выпадкава даведаліся пра гэта, калі муж стаў кантактам першага ўзроўню. Тэсты ў нас былі адмоўныя, але ж антыцелы — ёсць. І цяпер сваякі хварэюць... Дапамагам як можам. Але навіны я не чытаю. Працую, пра сям'ю клапачуся — мне хапае.

— *Якую пару года вы любіце і чаму?*

— Раней думала, што мне ўсё роўна. Але цяпер зразумела, што люблю час з красавіка па кастрычнік. Калі цёпла.

Гутарыла Аліса **Гюнгер**.

Фота з асабістага архіва Ірыны **Яблонскай**.

«Духмяныя сырныя шарыкі»

150 г цэльназернавай мукі
200 г сыру «Маасдам»
10 перапяліных яек
150 г кунжутнага насення
Папера для выпечкі

Сыр нацерці на дробнай тарцы, змяшаць з мукой і шасцю перапялінымі яйкамі. Замясіць цеста. Падзяліць на роўныя шарыкі. Па кансістэнцыі цеста ліпкае, таму я рэкамендую змочваць рукі ў халоднай вадзе, каб шарыкі атрымаліся прыгожымі, а іх край роўным.

4 перапяліныя яйкі разбіць у посуд, памазаць з дапамогай пэндзліка шарыкі, затым абкачаць іх у кунжуце і раскласці на блясе, папярэдне выслаць яе пергаментнай паперай.

Выпякаць у духоўцы 35 хвілін пры тэмпературы 200 градусаў. Падаваць можна да гарбаты, кефіру, кавы або ягаднага морсу.

ШЛЮБНАЯ ГІСТОРЫЯ

Каб правесці вясельную цырымонію ў адпаведнасці са старадаўнімі абрадамі, у Капыльскі краязнаўчы музей прыежджаюць пары з розных куткоў Беларусі

Яшчэ гадоў 30 таму маладыя ды іх госці былі непатрабавальныя і не разбэшчаныя. Абмен пярсцёнкамі, пацалунак, лебедзі на капоце, немудрагелістыя конкурсы для гасцей, разразанне торта — вось, напэўна, і ўвесь няхітры набор вясельных рытуалаў «па-савецку». Сёння адзін з найважнейшых дзён у жыцці кожнай пары жаніх і нявеста хочучь зрабіць сапраўды незабыўным. «Творчыя вяселлі» і «эка-вяселлі», у «вясковым стылі» і ў стылі культавых серыялаў, вяселлі ў старадаўніх сядзібах, у лесе, на беразе мора... Галоўнае, каб хапіла грошай, а фантазія ў wedding-агенцтваў не заканчваецца.

Адзін з галоўных вясельных трэндаў апошніх гадоў — аўтэнтчныя вяселлі ў народным стылі, са старадаўнімі касцюмамі і абрадамі. І гэта, дарэчы, не патрабуе значных матэрыяльных укладанняў. Напрыклад, маладыя пары, якія цікавяцца вясяллямі з беларускім нацыянальным каларытам, прыежджаюць у Капыльскі краязнаўчы музей.

Паміж мінулым і будучым

Тут вясельныя цырымоніі пачалі праводзіцца яшчэ ў 2008 годзе — нават раней, чым такую магчымасць прапанавалі жаніхам і нявестам музеі ў Мінску і абласных цэнтрах. Дарэчы, калектыў капыльскага музея — наватар не толькі ў гэтым. Ён стаў адным з першых, дзе большасць экспанатаў можна патрымаць у руках.

— Гэта робіць музей жывым, цікавым для наведнікаў, — кажа яго дырэктар Валянціна Шуракова. — Патрымаць у руках гісторыю — гэта ж цікава!

Экспазіцыя Капыльскага краязнаўчага музея ўнікальная — тут усе рэчы сапраўдныя, старадаўнія. Ніякіх муляжоў. А як наконт традыцыйнага «галаўнога болю» музейшчыкаў — захаванасці экспанатаў?

— Гэта, вядома, вельмі важна, — кажа суразмоўца. — І мы робім для гэтага ўсё. Але не менш важна, каб людзі маглі ў прамым і пераносным сэнсе дакрануцца да гісторыі сваёй зямлі і адчуць сувязь з яе мінулым і будучыняй.

За 12 гадоў, калі ў Капыльскім краязнаўчым музеі праводзяцца аўтэнтчныя вясельныя цырымоніі, сюды прыеджалі самыя розныя пары. Часцей, вядома, нявесты — у пышных вясельных сукенках з дэкальтэ, а жаніхі — у сучасных касцюмах. Але бывае, што строі маладых і іх гасцей вытрыманы ў строгай адпаведнасці з канцэпцыяй народнага вясялля.

— Мне запомнілася пара з Мінска: і жаніх, і нявеста, і госці былі апранутыя ў старадаўнія строі. Малады — у кашулю з лёну, такія ж штаны, белыя валёнкі. Маладая — таксама ў валёначках, у доўгай белаў даматканай кашулі і ў маленькай безрукаўцы. Гасцей было няшмат, толькі моладзь — і ўсе яны ў беларускіх строях. Гэта было проста выдатна!

Паходзіць па музейных залах і «пагуляць у даўніну» і маладым, і іх гасцям бывае значна цікавей, чым увесь вечар прасядзець за сталамі з ежай, заўважае дырэктар музея.

— Ну а мы, праводзячы вясельную цырымонію, прыцягваем у нашы залы шмат людзей, якія ў іншай сітуацыі ў музей, хутчэй за ўсё, не прыйшлі б. І некаторыя з гасцей тых вясяляў вяртаюцца ў музейныя залы ўжо самі, каб пазнаёміцца з гісторыяй сваёй зямлі ў больш спакойнай абстаноўцы.

Адчуй сябе князем

Адразу з ЗАГСа маладыя адпраўляюцца ў музей, дзе іх чакаюць выпрабаванні і старадаўнія абрады. Каля ўваходу ў будынак маладых сустракаюць супрацоўнікі музея, апранутыя ў нацыянальнае адзенне — капыльска-клецкі строй. Маладая пара праходзіць праз арку са стужкамі і сустракае на сваім шляху першую перашкоду. Проста на парозе ляжыць чырвоная стужка.

— Даўней такую стужку клалі на парог дома, куды малады павінен весці сваю жонку, — расказвае суразмоўца.

І гэтую перашкоду трэба пераадолець правільна. Ні ў якім разе не павінен малады муж пераступаць стужку самастойна, пакінуўшы жонку за спінай — гэта дрэнная прыкмета. Ён мусіць узяць каханую на рукі і пераступіць праз перашкоду разам з ёй.

— Калі малады не можа сцяміць, што рабіць, мы прапануем яму папрасіць падказку ў старэйшага пакалення гасцей, — кажа Валянціна Леанідаўна.

Лагічна, што капыльскі музей стаў своеасаблівым цэнтрам вясельнай абраднасці. Бо сама назва гэтага старадаўняга горада нібыта складзена з імёнаў двух закаханых. Паводле падання, там, дзе цяпер стаіць Капыль, у даўнія часы ўзвышаўся грозны замак багатага князя. Недалёка ад замка цякла рэчка, якая разлівалася возерам каля княжацкіх муроў. У князя была адзіная дачка-прыгажуня. Як водзіцца, палюбіла князеўна звычайнага пастуха. У адну навальнічную ноч закаханыя вырашылі ўцячы, каб ажаніцца і пазбавіцца ад саслоўных абмежаванняў. Князь адправіў за дачкой пагоню. Але возера схавала закаханых, накрыўшы іх велізарнай хва-

ляй. Даведаўшыся, што любімая дачка патанула, князь пракляў возера і раку, і ў той жа момант яны сышлі ў зямлю. А на іх месцы з часам з'явіўся горад, назва якога спалучыла імёны князеўны і яе каханага — Ко-поль (закаханых звалі Коля і Поля), а пазней — Капыль. Гэтая легенда распавядаецца маладой пары. Пад апладысменты гасцей ім уручаецца «княжацкая грамата», якая сведчыць аб тым, што яны заключылі шлюб.

На старадаўнім гербе Капыля — ражок: гэта старажытны край паляўнічых. І наваяўленаму мужу прапануецца даказаць, што ён — добры здабытчык. Лук, стрэлы і мішэнь — далёка не кожны сучасны мужчына

юць старадаўнімі манетамі — такія дэталі вясельнай абраднасці ўзыходзяць да дахрысціянскай магіі ўрадлівасці і багацця.

— У арыгінале маладых трэба абсыпаць манетамі, — тлумачыць суразмоўніца. — Але ж усе гэтыя манеты нам неабходна потым сабраць. А з сукенак сучасных нявест павытрасаць іх нялёгка! Так што ў нас маладыя танчаць на «золаце». Сугнасць абраду захоўваецца: чым больш манет прыліпне да іх падэшваў, тым багацейшае будзе жыццё.

Зрэшты, як казалі ў музеі, на дарожцы з манет скачуць і госці — усім жа хочацца быць багатымі!

Выпрабаванні падчас вясельнай

вясёлыя, часам кранальныя і сімвалічныя, адзначаюць супрацоўнікі музея.

— Напрыклад, прыгожая рука нявесты і побач — натруджаная рука яе прабабулі. І дзве жанчыны разам з дапамогай старадаўняга прыстасавання прасуюць нацыянальны ручнік, на якім традыцыйная старадаўняя вышыўка.

Падчас вандроўкі па экспазіцыі музея пару чакае яшчэ мноства «прыпынкаў». Маладых водзяць вакол стала з караваем — сакральнага цэнтра жыцця сям'і. Гэты хлеб, спечаны паводле ўсіх старадаўніх тонкасцяў, яны павязуць дадому: яго нельга рэзаць да канца вясельных святочных дзён. Маладую саджаюць на накрыты кажухом куфар з пасагам (чым большы быў куфар, тым больш працавітай і ўмелай лічылася жонка). Пары ўручаюцца скураныя куфэркі ручной работы для пярсцёнкаў — свайго роду абярэгі любові і вернасці. Куфэркі гэтыя дораць маладым людзі сталага ўзросту. Прадстаўнікоў горада і найстарэйшых яго жыхароў супрацоўнікі музея абавязкова запрашаюць на правядзенне вясельных цырымоній. Пераемнасць пакаленняў, паняцце «род» у даўніну складалі аснову вясельных абрадаў.

— Акрамя таго, — тлумачыць дырэктар музея, — пажылыя людзі, якія выйшлі на пенсію, часта адчуваюць, што выпалі з жыцця: ім падаецца, што яны сталі непатрэбныя, нібыта перажылі свой час. Мы ж паказваем ім, наколькі іх жыццёвы вопыт важны. Даказваем, што яны запатрабаваны ў сучасным жыцці. Для іх гэта — стымул жыць далей.

Сваццам або сведкам падчас цырымоніі ўпотаі ад маладых уручаецца абрадавая лялька-кувадка — магутны славянскі абярэг, які варта падарыць маладым у фінале святочнага вечара. Уласна, такіх лялек дзве, яны сімвалізуюць мужа і жонку, але рука ў іх усяго адна на дваіх: яна ўвабляе непарыўную сувязь паміж людзьмі, што кахаюць адно аднаго. Гэтую руку трэба берагчы — пакуль яна не надламана, нябачная нітка кахання трымае і нішто не ў сілах яе разарваць.

Дзіяна Роніна

NASLEDIE-SLICK.BY

здольны справіцца з задачай!

— Гэтая частка цырымоніі праходзіць заўсёды вельмі азартна, — усміхаецца Валянціна Шуракова. — Госці з абодвух бакоў актыўна «хварэюць» за маладога, падбздэраваюць яго і даюць парады. Калі ў мужа не вельмі атрымліваецца, на дапамогу прыходзіць «дзужына маладога князя» — сябры жаніха. А бывае, маладая адбірае ў мужа лук і трапна пускае стралу ў цэль!

Магія кахання і згоды

Дарогу перад маладой парай у наступную залу вядучыя густа пасыпа-

цырымоніі чакаюць не толькі «князя», але і «княгіню». Напрыклад, дзяўчыне прапануецца папрасаваць ручнік з дапамогай старадаўняга драўлянага праса. Як гэта зрабіць, яна павінна зразумець сама. Зрэшты, падказваць гасцям не забараняецца. За парадай варта звярнуцца да найбольш старэйшых з прысутных. Калі ж і яны занадта маладыя для таго, каб ведаць, як карыстацца прыладай, застаецца мазгавы штурм з удзелам галоўнага дарадцы дзяўчыны з гэтага часу і на ўсё жыццё — яе выбраннікам.

Менавіта тут фатаграфіі атрымліваюцца асабліва цікавыя — часам

ЯНЫ ЎБАЧЫЛІ ТУТ ШМАТ ПРЫВАБНАГА

Пяць прычын паглядзець на Беларусь вачыма расійскіх пісьменнікаў

TOURISTER.RU

1. Прыехаць у Віцебск на цягніку, як Бунін

Нобелеўскі лаўрэат па літаратуры ў Сінявокай бываў не аднойчы. Упершыню — калі літаратарам-пачаткоўцам выправіўся ў безразважлівае падарожжа па Арлоўскай-Віцебскай чыгунцы. «Вельмі падабаюцца словы: Смаленск, Віцебск, Полацк...» — весела прызнаваўся пісьменнік сваёй жонцы Веры. З паўночнай сталіцы Беларусі 19-гадовы Бунін вярнуўся ў Маскву, «не маючы грошай нават на начлег». Затое пад велізарным уражаннем.

«У Віцебск я прыехаў увечары. Было марозна, светла. Усюды вельмі снежна, глуха і чыста. Нібы захаваўшы дзявоцтва, горад падаўся мне старажытным і нярускім: высокія, у адно злітыя дамы са стромкімі дахамі, з невялікімі вокнамі, з глыбокімі і грубымі паўкруглымі варотамі ў ніжніх паверхах... Я ішоў як зачараваны ў гэтым натоўпе, у такім старажытным, як мне здавалася, горадзе, ва ўсёй яго чужоўнай навізне для мяне».

У апошні раз Віцебскую губерню Іван Бунін бачыў з акна цягніка ў 1918 годзе. У эміграцыю ён ад'язджаў, не хаваючы слёз і «пакінуўшы за сабой і ўсё сваё ранейшае жыццё, і разваліны Расіі, перасягнуўшы ў выгнанне з яе новую яе мяжу ў Оршы».

2. Дастаць пашпарт у Стоўбцах, як Маякоўскі

«Будынак станцыі Стоўбцы, і чысты выглядам, і белы колерам, адразу дало Еўропу... Вось гэта клопат, вось гэта будоўля! Тое, што называецца «шыкоўны» будынак!» — казаў Уладзімір Маякоўскі ў 1927 годзе. Тады беларускія тэрыторыі былі падзелены мяжой: заходняя частка — польская, а ўсходняя — савецкая. З мястэчку Стоўбцы (цяпер Мінская вобласць) пачыналася зусім іншая краіна.

Менавіта там нарадзіліся легендарныя радкі аб савецкім пашпарце. Уладзімір Маякоўскі пісаў іх, калі імчаў у міжнародным экспрэсе «Маньчжурія — Стоўбцы». Дакладна вядома, што купэ з паэтам дзялілі швед і брытанец, якія потым сталі героямі знакамітага верша.

Сцены Стаўбцоўскага вакзала бачылі многіх знакамітасцяў: пісьменнікаў Максіма Горкага, Барыса Пастэрнака, Аляксея Талстога, шахматыста Міхаіла Батвінніка, брытанскага прэм'ер-міністра Энтані Ідэна. Але з асаблівай цеплынёй работнікі станцыі ў нашы дні ўспамінаюць менавіта Маякоўскага. Цяпер прад'явіць «дакуменцікі» вас там ніхто не папросіць. А вось дастаць «чырванаскурую паспарціну» і горда вымавіць: «Чытайце, зайздросце, я — грамадзянін» ніхто не забараняе.

RADZIMA.ORG

3. Прайціся на Магілёве, як Пушкін

«Сонца рускай паэзіі» асвятляла Беларусь сваімі візітамі двойчы. У 1820 годзе Аляксандр Пушкін накіроўваўся ў спылку з Пецярбурга ў Кішынёў, а у 1824-м вяртаўся ў радавы маёнтак Міхайлаўскае пад наглядам паліцыі.

Чуткі пра тое, што ў губернскі Магілёў заедзе сам Пушкін, распаўсюджваліся хутка. Паэта чакалі. І ён не падвёў: па старадаўніх вулачках расхаджаў у рускай кашулі і ботах. На плечы накідваў афіцэрскую шынель, на галаве красавалася ярмолка. За ім звычайна ішоў слуга, апрануты татарчонкам. Чыноўнікі і большасць афіцэраў праігнаравалі прыезд Пушкіна, а звычайныя людзі і ваенныя ніжніх чыноў зладзілі пышны прыём. Паэт у падзяку да чатырох гадзін раніцы чытаў ім вершы.

Паводле сведчанняў сучаснікаў, Аляксандр Пушкін не раз заяўляў, што Магілёў яму спадабаўся. Асабліва паэта ўразілі архітэктура, адзенне жыхароў горада, іх размова.

EVROTOURTVR.RU

га. Зрэшты, берасцейцам Грыбаедаў запомніўся іншымі «подзвігамі».

Аднойчы ён на спрэчку заехаў на другі паверх дома вярхом на кані ў разгар балю. Захавалася гісторыя і пра тое, як Грыбаедаў падчас службы ў касцёле Брэсцкага езуіцкага кляштара падмяніў арганіста. Спачатку гуляў традыцыйную музыку, а потым нечакана для людзей, якія маліліся, ударыў «Камарынскія» танцы.

5. Паслужыць на Палессі, як Блок

Тонкага лірыка з Пецярбурга на Піншчыну прывяла Першая сусветная вайна. Аляксандр Блок у 1916-м служыў табельшчыкам 13-й інжынерна-будаўнічай дружны. Якімі былі палескія дні паэта?

«Я азвярэў, паўдня з канём па лясах, палях і балотах раз'язджаю, амаль неумыты; потым — выпіваем самавары чаю, сварымся на начальства, спім ці адпачываем, строчым у канторы, часам на прызбе сядзім і глядзім на свіней і гусей. Ва ўсім гэтым шмат добрага, але, калі гэта спыніцца, усё здасца сном». Ніводнага верша ў свой беларускі перыяд Блок не напісаў. Аднак перад смерцю безнадзейна хворы Аляксандр часта ўспамінаў вёсачку Каўбы, дзе быў раскватараваны яго полк. У стане трызнення ён не раз прамаўляў імя Марыя і нават казаў, што, магчыма, на Палессі ў яго расце сын.

Соф'я Арсеньева

MOGILEVNEWS.BY

Пацвярджэнне слоў знаходзім у «Барысе Гадунове»: «Пі, ды сябе разумей», «Вып'ем жа чарачку за Шынкарачку», — кажуць на беларускі манер пушкінскія героі.

4. Пагуляць у Брэсце, як Грыбаедаў

Аўтар самага цытуемага твора рускай літаратуры «Гора ад розуму» быў бліскучым дыпламатам. Але яго гусарскай мінуўшчыне на ўроках літаратуры ўвагі звычайна не надаюць. Дарма! Аляксандр Грыбаедаў прымаў самы непасрэдны ўдзел у вайне з Напалеонам, а перамогу над французамі сустрэў у Брэст-Літоўску. Там малады афіцэр упершыню паспрабаваў сябе як літаратар. П'есы «Малодыя муж і жонка» і «Свая сям'я, або Замужняя нявеста» былі напісаныя ў брэсцкі перыяд, а ўжо ў тэатральным сезоне 1815 года сталі хітамі лепшых тэатраў Пецярбур-

PHOTOCENTRA.RU

МУЗЕЙ — ЯК АЙСБЕРГ

Нацыянальны мастацкі музей — адзін з найбуйнейшых у Беларусі. Акрамя пастаяннай экспазіцыі, ён арганізуе мноства мерапрыемстваў і акцый, пачынаючы з анлайн-выставак у перыяд пандэміі і завяршаючы лекцыямі вядомых дзеячаў культуры. Але усё гэта — толькі знешні, добра вядомы кожнаму наведніку бок.

Надзея Усава, вядучы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага мастацкага музея, распавяла пра тое, што прыхавана ад вачэй:

— Кожны музей — складаны арганізм, гэтакі «айсберг». Усе ўяўляюць музей як нейкую экспазіцыю, якую яны наведваюць. На самай справе гэта толькі чатыры працэнты таго, што ўвогуле знаходзіцца ў музеі. Наведнікі бачаць найлепшае: тыя мастацкія творы, якія атрымалі шчаслівы білет і падняліся з падвалаў і сховішчаў наверх, у «бальную» залу з бляскам святла і сотнямі наведнікаў. Менавіта яны і дэманструюць сябе, і прэзентуюць імя мастака.

— **Дзе знаходзяцца астатнія творы мастацтва?**

— Асноўная маса — у так званых сховішчах або фондах. Цяпер у музеі больш за трыццаць чатыры тысячы твораў. Усе яны складаюць дваццаць калекцый. Бывае, што самыя цікавыя творы змяняюць адзін аднаго. Мінае час, назапашваецца новы культурны пласт, змяняецца стаўленне грамадства і, адпаведна, карціны-арыенціры. З фондаў яны

трапляюць у сталую экспазіцыю і ўжо застаюцца там.

— **Што ўяўляе з сябе фонд?**

— Мноства памяшканняў. У 2006 годзе мы пабудавалі новы корпус, дзе і знаходзяцца сховішчы, спецыяльна абсталяваныя памяшканні з перасоўнымі стэлажамі ці паліцамі. Там захавальнік і змяшчае калекцыю так, як яму будзе зручна. І калі ў яго просяць твор для фотаздымка альбо выставы, ён імгненна зазірае ў свае «талмудзікі», знаходзіць твор і прывозіць яго. Але каб выставіць карціну, трэба яшчэ прыкласці цэлы шэраг намаганняў: напрыклад, аддаць яе рэстаўратарам — раптам там пашкоджана рама або з'явіліся пацёртасці.

Насамрэч, захавальнік фондаў — гэта вельмі паважаны супрацоўнік-знаўца, які павінен захаваць калекцыі для наступных пакаленняў. Бо ў нас ёсць вельмі старыя творы. Самы старажытны з іх — маленькая шахматная фігурка, якой ужо дзевяцьсот гадоў. І мы павінны зрабіць так, каб гэтую фігурку пабачылі і нашыя дзеці, і ўнукі.

Кожны твор мастацтва, як і чалавек, мае свой пашпарт: уліковы нумар, фатаграфію, параметры. Гэта вялікая работа, тым болей, што фонд увесць

час папаўняецца, часам пры драматычных абставінах. Напрыклад, цяпер у працэсе банкруцтва Барысаўскі крышталны завод. Крышталь амаль не купляюць... Пры заводзе быў музей, або так званы асартыментны кабінет. Кіраўніцтва вымушана распрадаваць адтуль мастацкі крышталь мінулага і гэтага стагоддзя. Мы ўзялі на часовае захаванне для далейшых закупаў больш за трыста аўтарскіх твораў. Уяўляецца, якая вялізная калекцыя! А такога мастацкага крышталью, на жаль, ужо не будзе, скончылася 120-гадовая гісторыя завода. Мабыць, некалі ў Мінску будзе пабудаваны Музей шкла і крышталю, і мы выставім там гэтыя выратаваныя зборы з Барысава, якія, я не сумняваюся, будуць выклікаць настальгію...

— **Якім чынам творы трапляюць у фонд?**

— Ёсць спецыяльныя гранты Міністэрства культуры і бюджэтныя грошы, якія выдаткоўваюцца на закупку новых экспанатаў. Гэтых грошай у дзяржавы няшмат. Часам мастак чакае закупку сваёй карціны некалькі гадоў, пакуль не надыйдзе чарга. Таксама нядрэнная нагодай папоўніць фонд з'яўляюцца юбілейныя музея. У нас ёсць

шмат сяброў, якія перад такім святам цікавяцца, што нам падараваць. І тады мы, напрыклад, кажам: патрэбен случкі пояс або ікона, якія чакаюць свайго шанцу на часовым захаванні. Аднойчы здарылася гісторыя: у музей прыйшоў сталы чалавек і распавёў, што ў яго на гарышчы вясковага дома ляжыць старая ікона. Ён лічыў яе вельмі каштоўнай. Чалавек быў пажылы і меў цяжкую хваробу, але яму вельмі хацелася, каб гэтая ікона апынулася ў музеі. Эксперты паглядзелі, і, канешне, далі згоду, бо ікона аказалася вельмі прыгожай, сапраўдным шэдэўрам. Ён быў такі шчаслівы! І проста падараваў ікону. Рэстаўратары яе аднавілі, і цяпер яна знаходзіцца ў экспазіцыі з цэтлікам, на якім напісана імя дарыльшчыка. Ён ужо памёр, але наведвальнікі, якія вельмі ўважліва чытаюць цэтлікі, бачаць яго імя.

Прасцей за ўсё ў фонд трапляюць сучасныя мастакі, дзякуючы гранту Прэзідэнта. Закупачная камісія з вядомых паважаных мастакоў пры Міністэрстве культуры ацэньвае твор і вырашае, набываць яго ці не.

— **А як жа аўкцыённы?**

— Практыка з еўрапейскімі аўкцыёнамі ў нас, на жаль, пакуль не працуе. Ёсць маса перашкод. Напрыклад, праблемы з вывадам валюты за мяжу. Адна справа, калі краіны Еўрасаюза праводзяць аўкцыён паміж сабой — гэта зручна. Нават у Расіі купіць нешта на аўкцыёне амаль немагчыма. Працей набываць творы ў калекцыянераў ці нашчадкаў мастакоў. Гэты механізм адпрацаваны...

— **Напэўна, і мастакі дораць свае калекцыі?**

— Канешне. Я была куратарам юбілейнай выстаўкі, на якой прадстаўляліся дары Нацыянальнаму мастацкаму музею. Я замовіла ў электронным каталозе музея спіс ўсіх падарункаў за апошнія дваццаць гадоў. І якім жа было маё здзіўленне, калі мне даслалі вялізны спіс на 75 старонках, які складаўся з пяці тысяч твораў! Выбраць з іх 200 найлепшых для выстаўкі — тая яшчэ задача! Дароў вельмі шмат, і гэта прыемна. Гэта адлюстроўвае пазіцыю грамадства: людзі разумеюць, што трэба захаваць творы нацыянальнага характару. Дораць усё: і іконы, і карціны, і графічныя творы. Часам нават цэлыя калекцыі. Напрыклад, віцебскі

мастак Алесь Мемус прэзентаваў адразу трыста сваіх малюнкаў.

— **Вы прымаеце ўсё запар або ёсць пэўны адбор?**

— Графіку прымаем лягчэй за ўсё. Таму што творы на паперы захоўваюцца ў папках, і для іх патрэбна не так шмат месца. Іншая справа — жывапіс. Часам пажылыя мастакі, карціны якіх ужо доўгі час не прадаюцца, жадаюць аддаць нам у дар сто дваццаць сваіх твораў, каб разгрузіць майстэрню, але музей іх не прыме. Мы абярэм пяць твораў, якія палічым найлепшымі. Паўстае пытанне: як быць з астатнімі? Выхад ёсць — падараваць свае калекцыі на малой радзіме. Радзей за ўсё дораць скульптуры, таму што яны дарагія.

— **Як доўга фарміруецца калекцыя?**

— Гэта няспынны працэс, які расцягваецца на дзесяцігоддзі. Часам узнікаюць новыя калекцыі. Напрыклад, у нас сфарміравалася калекцыя медалёў і памятных манет, дзякуючы нашым банкам, якія цяпер выпускаюць шмат прыгожых медалёў.

— **Якія спецыялісты адказваюць за фарміраванне калекцыі?**

— Музеязнаўцы, мастацтвазнаўцы, культуролагі, гісторыкі мастацтваў. Напрыклад, калекцыю тканін фарміравалі адразу некалькі супрацоўнікаў: спачатку — экспедыцыя па вёсках, потым — падарункі ад людзей і закупкі калекцыянераў. Наша задача, каб усе творы былі сфатаграфаваны, анатаваны і змешчаны ў шырокі доступ.

— **Вашы любімы твор захоўваецца ў фондзе або знаходзіцца ў экспазіцыі?**

— Мая любімая карціна, на жаль, знаходзіцца ў фондзе. Вельмі сумна, але нічога не зробіш. Гэта нацюрморт Васіля Сумарава «Ноч, у якую расквітнеў кактус». Выдатная карціна з цікавай гісторыяй. Магчыма, яна з'явіцца ў новай экспазіцыі ў будучым музейным комплексе.

Цяпер у нас плануецца грандыёзны праект, які задумаў наш дырэктар Уладзімір Пракапцоў: трынаццаць альбомаў па нашых цкалекцыях. У іх, па выбары захавальнікаў, будзе апублікавана маса матэрыялу. Я лічу, што гэта вельмі добрая рэч, таму што наш першы альбом, які прадстаўляў старажытнае мастацтва, разляцеўся за адзін год.

Арына **Карповіч**.

Фота Віктара **Харкова**.

ПРА ШТО РАСКАЖУЦЬ КАМЯНІ

Як за некалькі гадзін прайсці ўсю Беларусь, пабываць на Мінскім моры і возеры Нарач, патрапіць на берагі Нёмана і Заходняй Дзвіны, забрацца на Ашмянскае і Навагрудскае ўзвышшы? Для гэтага трэба толькі наведаць самы незвычайны музей Мінска, што знаходзіцца ў сталічным мікрараёне Уручча.

Тут размешчана самая вялікая карта Беларусі, яна выкладзена камянямі. Прычым паказаны не толькі межы краіны, але і асноўныя формы рэльефу, сцэжкі імітуюць галоўныя рэкі, вадаёмы. Адзін ваш крок тут будзе роўны прыкладна двум кіламетрам.

Па гэтай карце можна чытаць і дзе «спыняліся» апошнія ледавікі — межы паказаны ланцужкамі з невялікіх валуноў. Размешчаны камяні згодна з геаграфічным прынцыпам.

Помнік прыроды рэспубліканскага значэння «Парк камянёў» займае плошчу больш за сем гектараў. На жаль, гэты ўнікальны не толькі для Беларусі, але і для ўсёй Еўропы (дзе няма «каменных» музеяў такіх маштабаў і з падобнымі ідэямі) аб'ект пакуль застаецца не раскручаным. Сёння сталічныя экскурсаводы спрабуюць выправіць такую недарэчнасць і найперш знаёмяць з гэтым аб'ектам жыхароў, што жывуць побач з незвычайным музеем.

Па звезеных сюды з усёй Беларусі экспанатах можна чытаць гісторыю нашай краіны, прычым перанесціся на ўяўнай «машыне часу» на мільёны гадоў назад.

Сучасны выгляд паверхні зямлі, на якой мы жывём, звязаны з яе развіццём за апошнія два мільёны гадоў. 1760 тысяч гадоў таму тэрыторыя ўяўляла сабой раўніну, якая павышлася з захаду на ўсход. У музеі камянёў можна даведацца, як на нашы землі ледавікі наступалі са Скандынаўскага

паўвострава і пяць разоў пакрывалі тэрыторыю Беларусі. Самым магутным было Дняпроўскае зледзяненне, якое, як мяркуюць вучоныя, адбылося 350–280 тысяч гадоў таму. У тыя часы ледавік пакрываў усю тэрыторыю нашай краіны.

А вось Сожскае зледзяненне ахапіла толькі палову тэрыторыі. Падчас свайго панавання гэты ледавік «збудаваў» Гарадзенскае, Ваўкавыскае, Слонімскае, Навагрудскае, Капыльскае, Ашмянскае, Мінскае і Аршанскае ўзвышшы. Менавіта гэты і апошні — Паазерскі — ледавікі пакінулі на нашай тэрыторыі вялікую колькасць валуноў.

ну, ім, што прывыклі да жыцця на раўніне, тутэйшы рэльеф можа падацца нязручным. Проста да іх не дайшоў ледавік, які пашчыраваў на тэрыторыі

цэнтральнай і паўночнай Беларусі.

На поўдні краіны камянёў вельмі мала, небагата іх і на ўсходзе. А вось на захадзе такога багацця аж занадта. На-

прыклад, Смаргонскі раён працэнтаў на 40 «засеяны» камянямі, што стварае праблемы для сельскай гаспадаркі. Ледніковая спадчына ўплывала на гісторыю і культуру. Згадайце, колькі замкаў з камення было на захадзе — тое ж Крэва. А на ўсходзе такога будаўнічага матэрыялу не хапала, цэгла была дара-

цэнтральнай і паўночнай Беларусі. На поўдні краіны камянёў вельмі мала, небагата іх і на ўсходзе. А вось на захадзе такога багацця аж занадта. На-

гая, а драўляныя пабудовы не дажылі да нашых часоў.

Асобныя экспазіцыі ў музеі пад адкрытым небам прысвечаны форме і структуры камянёў. Даследчыкі па іх могуць вызначыць, адкуль і якім чынам прыбылі на нашы землі гэтыя «госці». Асобныя камяні ў цэле ледавіка падчас падарожжа траплялі ў расколіны, збіваліся, сціраліся, растрэскаваліся, станавіліся гладкімі, а іншым удалося праехацца «верхам», яны да сёння нагадваюць кавалак скалы. Дарэчы, адзін з самых буйных такіх вась «абломкаў» спачывае каля Ракава на трасе, як ехаць на Гродна і ён з'яўляецца помнікам прыроды.

На каменнай карце яўна не хапае шылды, прысвечанай аўтарам ідэі аб стварэнні музея валуноў, яна павінна

з'явіцца там, дзе выкладзена тэрыторыя Магілёўшчыны, Мсціслаўскі раён, дзе ў вёсцы Малая Багацькаўка нарадзіліся браты Максім і Гаўрыла Гарэцкія. Першы стаў пісьменнікам, другі — геалагам. Гаўрыла, як і Максім, прайшоў праз рэпрэсіі 30-х гадоў, цудам змог выжыць, хоць яму і быў вынесены смяротны прысуд, і ў 60-х гадах вярнуцца на радзіму, стаць ганаровым акадэмікам НАН Беларусі, зрабіць шэраг навуковых адкрыццяў.

Не ўсе ідэі, якія прагучалі яшчэ ў 80-я гады, у музеі былі рэалізаваныя. Тут планавалася яшчэ паставіць скульптуру маманта: у Мінску багата знойдзена парэшткаў гэтых жывёл: напрыклад, пры будаўніцтве станцыі метро «Барысаўскі тракт», на «Аўтазаводскай» і нават калі капалі катлан пад узвядзенне Палаца Рэспублікі. Дарэчы, пабачыць косткі мамантаў можна ў Геалагічным музеі, што знаходзіцца побач з паркам камянёў. Ён размешчаны ў будынку Навукова-практычнага цэнтара па геалогіі. Музей створаны на базе калекцыі Інстытута геахіміі і геафізікі НАН Беларусі, Рэспубліканскіх унітарных прадпрыемстваў «Белгеалогія» і «Беларускі навукова-даследчы геалагаразведчы інстытут». Яшчэ тут размешчаны ўзоры мінералаў і горных парод з розных краін і кантынентаў, а таксама з дна чатырох акіянаў. Палеанталагічная калекцыя ўключае косткі жывёл, якія вымерлі, адбіткі і акамянеласці старажытных рыб, раслін, шыкоўная калекцыя метэарытаў.

Але вернемся ў музей валуноў пад адкрытым небам. Асобная яго экспазіцыя распавядае пра камень у жыцці чалавека. Тут вы ўбачыце валуны з малюнкамі і надпі-

самі, аб'екты, якім пакланяліся нашы продкі, напрыклад, знакаміты камень «Дзед», да якога яшчэ ў мінулым стагоддзі людзі хадзілі, каб пазбавіцца ад хвароб і няшчасцяў. Ён ляжаў на беразе Свіслачы. Сёння на тым месцы размешчана таблічка, што гэта помнік гісторыі. Па адной з версій, тут было

апошнія паганскае капішча на тэрыторыі Еўропы. Нехта Севасцей праводзіў тут службы, рытуалы, рабіў для жанчын свістулькі (маўляў, калі ў іх свістаць муж, якога забралі на вайну, павінен вярнуцца). Хоць экскурсавод Цімох Акудовіч лічыць гэтага Севасцея тагачасным «стартаперам», людзі да каменя і так хадзілі, прыносілі ахвяры, а чалавек вырашыў гэта ўжыць на сваю карысць і проста прапанаваў пэўны «комплекс паслуг», на чым нядрэнна зарабляў. Святыню раскідалі ў 1905 годзе.

Ахвяры да каменяносяць і ў наш час. Калі-нікалі вы можаце пабачыць на валуне цукеркі ці манеткі. Увесну дзяўчаты-этнографы нават аднавілі старадаўні абрад: за ноч саткалі ручнік, аб'ехалі з ім вакол горада, а пасля павязалі на камень «Дзед». У даўніну нашы продкі такім чынам спрабавалі спыніць эпідэміі.

Таксама ў экспазіцыі вы пабачыце камяні-следавікі — адбіткі на іх па старых павер'ях пакінула Божая Маці. Маўляў, некалі яна басано ж хадзіла па зямлі, а камяні тады былі яшчэ мяккія. Вада ў адбітках лічылася гаючай. Ёсць тут і памежныя камяні (іх клалі, каб пазначыць свае надзелы), каменныя жорны XVIII — XIX стагоддзяў, і крыж з выявай рыцара ў кароне і літарамі RSB (верагодна, надпіс расшыфроваецца як «Кароль Стэфан Баторый»). Ляжаў тут раней і яшчэ адзін незвычайны экспанат, які па форме нагадваў жаночую фігуру. Гэты каменны ідал быў перанесены ў Геалагічны музей. Там жа захоўваюцца і барэльефы, на якіх паказаны народныя паданні, звязаныя з камянямі. Планавалася, што яны будуць размешчаны на алеі з вялікіх валуноў з больш роўнымі краямі. Так, нашы продкі верылі, што ў камянях жывуць чорт, змей, цмок альбо што ў іх ператвораны людзі. Напрыклад, у Беларусі асобныя групы камянёў спрадвеку завуцца «Быкі», ці «Аратыя». Быццам яны так пакараныя Богам за работу на Вялікдзень ці ў нядзелю альбо за сквапнасць.

Алена **Дзядзюля**

АДРАСЫ БЕЛАРУСКАЙ ПАМЯЦІ

Вітаўтас Жэймантас — вядомы літоўскі журналіст, пісьменнік. Узначальваў рэдакцыю вячэрняй гарадской газеты ў Вільні. Напісаў некалькі кніг для юнага чытача. Перакладае на літоўскую мову беларускую літаратуру. Дарэчы, літоўскі літаратар з’яўляецца членам Саюза пісьменнікаў Беларусі. А зусім нядаўна ў Вільні пабачыла свет яго кніга пра вядомых беларусаў, хто быў звязаны з Вільняй у першай палове XX стагоддзя.

Вітаўтас Жэймантас

— Ваша кніга «Родным духоўным словам» — вынік шматгадовай працы на пошуку адрасоў беларускай культуры, беларускай літаратуры ў Вільні, Літве. Як, з чаго ўсё пачыналася?

— Напэўна, са слана, якога я, шасцікласнік, першы раз жыўцом пабачыў у Гродзенскім запарку... Або з бруку вуліц старога Гродна (чамусьці да гэтага часу, яшчэ з дзіцячых часоў, засела думка, што яна была вельмі падобная на брук вуліц майго роднага Вільнюса). А яшчэ, можа быць, з маладой дзяўчыны, якая засяроджана і бязгучна дзьмула ў «жалейку» — нешта круглае, празрыста бліскае... Яно лавіла і ярка адлюстроўвала нават дробныя блікі святла; стварала ў невялікай Бярозаўцы, на шкляном заводзе «Нёман» нешта дзіўнае, незямное... Яно і прымусіла мяне напісаць эсэ «Сонца ў кроплі шкла».

— Вы былі ў Бярозаўцы, на Лідчыне?! Гэта адзін з маіх любімых куткоў у Беларусі.. Лідчына, Навагрудчына, Мір, Карэліцкі край...

— І я гарача люблю старажытны Гродзенскі край! А яшчэ, можа быць, пачатак ідзе ад здзіўлення ў Жодзіне, калі я дрыготкімі ад хвалявання рукамі караскаўся разам з журналістам, а пазней і пісьменнікам Анатолем Мясніковым ў кабінку волата «БЕЛАЗ»... Ад пошукаў гэтых «БЕЛАЗаў» у Літве і радасці, калі знайшоў... Так успаміны школьных

экскурсій дапаўняліся журналісцкімі камандзіроўкамі. Я тады працаваў у літоўскай рэспубліканскай газеце «Tiesa» («Праўда»). Газета вельмі сябрывала з беларускай газетай «Звязда». Я цяпер згадаў толькі два адрасы, куды нас запрашалі «звяздоўцы». За дзесяць гадоў, якія прапрацаваў у «Tiesa», я, сумесна з калегамі са «Звязды», аб'ездзіў многія гарады і вёскі Беларусі. Навучыўся не толькі разам спяваць «Касіў Ясь канюшыну», але і з кожнай паездкі прывозіў шмат цікавых уражанняў. Пісаў пра нафтавікоў Наваполацка, гарбараў Віцебска, вытворцах халадзільнікаў «Мінск», півавараў Ліды. Пісаў і пра белаежскіх зуброў, нашчадкі якіх цяпер ўваскрэсілі раней знішчаную папуляцыю літоўскіх зуброў. Пра старадаўні горад Гродна, пра славатасці возера Нарач, і пра многае іншае. Гэтыя сустрэчы з Беларуссю глыбока заселі ў сэрцы. Я стаў усё глыбей вывучаць і беларуска-літоўскія літаратурныя сувязі. А яны, да майго здзіўлення, глыбокія, шырокія і вельмі пладавітыя. Бо цвет беларускай класікі — Янка Купала, Якуб Колас, Максім Танк — у маладосці былі цесна звязаны з Літвой. Многія іншыя беларускія паэты, пісьменнікі, асветнікі — Максім Гарэцкі, Алаіза Пашкевіч (Цётка), Янка Быліна, Казімір Сваяк, Аляксандр Зязюля, Міхась Машара, Змітрок Бядуля, іншыя — таксама звязаны з Вільняй. (Гэта асобная тэма, поўная літаратурных знаходак.) У літоўскай прэсе я ўжо апублікаваў некалькі дзясяткаў артыкулаў пра беларускіх творцаў, якія жылі і тварылі ў Літве. Гэтыя публікацыі і ляглі ў аснову кнігі «Родным духоўным словам». Але канца гэтай тэмы я яшчэ не бачу.

— *Героямі вашых нарысаў выступаюць, у асноўным, тыя дзеячы беларускай і збольшага літоўскай асветы, якія жылі ў Вільні ў першыя тры-чатыры дзесяцігоддзі XX стагоддзя. А што наогул было характэрна для таго часу ў беларускім жыцці Вільні?*

— Я думаю, што ў той час самае характэрнае ў беларускім, як, зрэшты, і ў літоўскім жыцці, было актыўнае нацыянальнае адраджэнне. Таму і прадмову да кнігі я назваў «Літоўцы і беларусы — людзі агульнага лёсу». Калі царскае самадзяржаўе дазволіла нацыянальны друк, у Вільні ў 1906 годзе выйшла «Наша доля», першая легальная газета на беларускай мове. Яна была настолькі папулярная, што разавы тыраж 1-га нумару склаў 10 тысяч асобнікаў. На жаль, царскія ўлады хутка яе зачынілі, а выдаўцоў — судзілі. Але беларускія патрыёты не спалохаліся, адразу пачалі выпускаць новую газету «Наша ніва». Там сталі публікавацца Максім Багдановіч, Алаіза Пашкевіч (Цётка), Янка Купала, Якуб Колас, Зоська Верас, Змітрок Бядуля, Ядвігін Ш., іншыя беларускія творцы, асветнікі. У беларусаў цяга да роднага слова была вялікай! Нягледзячы на тое, што царскія, а пазней і польскія ўлады ўсяляк перашкаджалі развіццю беларускага друку, у Вільні да вайны выходзіла некалькі дзясяткаў беларускіх перыядычных выданняў: грамадска-палітычных, рэлігійных, культурных,

Яронімас Лаўцюс, Алясь Карлюкевіч і Вітаўтас Жэймантас. Мінск, 2017 г.

дзіцячых, нават часопіс для пчаляроў «Беларуская борць», выдаваліся і беларускія кнігі. Вільня ў той час была адным з асяродкаў беларускай культуры. Але, так кажучы, не трэба забываць і пра Каўнас, у тую пару часовую сталіцу Літвы, дзе таксама актыўна дзейнічалі беларусы, беларускія грамадскія аб'яднанні. Тут з 1918 года пачало працаваць Міністэрства беларускіх спраў Літвы, першымі міністрамі якога былі вядомыя беларускія дзеячы Язэп Варонка, Дамінік Сямашка. Міністэрства ахоўвала інтарэсы беларусаў, клапацілася пра іх эканамічныя, культурныя запыты, пра беларускую асвету, беларускі друк. Акрамя таго, у Каўнасе дзейнічалі актывісты Беларускага Культурна — асветніцкага Таварыства, плённа працаваў і Беларускі Выдавецкі Цэнтр. У Каўнасе выходзілі часопісы «Часопіс», «Беларускі сцяг», газета «Крывічы», выдаваліся беларускія кнігі, у тым ліку ў 1924 годзе выйшаў і «Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік». Такое вольнае шырокае беларускае спадчына ў Літве, вядома, дапамагала ў зборы матэрыялаў для публікацый. Была толькі адна цяжкасць — тады беларусы пісалі і кірыліцай, і лацінкай. Выходзілі паралельна две азбукі і ўжо згаданыя газеты «Наша доля» і «Наша ніва». Праблемы ўзнікалі ў напісанні імёнаў, прозвішчаў, уласных назваў. Па-свойму іх называлі і пісалі на літоўскай, рускай і польскай мовах. Напрыклад, вядомы беларускі пісьменнік і асветнік Максім Гарэцкі, які жыў у Вільні, мог быць Гарэцкі, Гарецкі, Харецкі, Goreckis, Gareckis, Horeckis, Hareckis... Ідэнтыфікаваць асобу, шукаць яе ўскладняла і распачатая беларусізацыя імёнаў і прозвішчаў: Іван — Янук, Januk, Уладзімір — Uladzimir... Акрамя таго, беларускія аўтары сталі пазбягаць польскіх літар sz, sz, cz, і замест іх пачалі, як і літоўцы, пісаць літары s, s, z. Новыя літары з'явіліся ў прозвішчах (A. Stankievic), псеўданімах (Vincuk Adwazny), назвах газет (Bielaruskaje zycsio) і кніг (Kaziukowa Zanimstwa або Fr. Bahusewic: jaho zycsio і tworcasc). Таму пошук у старых каталогах бібліятэк і архівах, дзе вельмі важная паслядоўнасць літар, быў цяж-

кім. Але дапамагала веданне беларускай, рускай і польскай моў. А з цяжкасцямі дасягнуты вынік толькі павялічваю радасць знаходкі.

— **Хто з персанажаў вашай кнігі найбольш блізкі, найбольш цікавы вам?**

— У маёй новай кнізе дзевяць герояў, дзевяць дзеячаў беларускага нацыянальнага адраджэння, пісьменнікі, паэты, публіцысты, якія да вайны вучыліся, працавалі, тварылі ў Літве. Гэта Адам Станкевіч, Станіслаў Глякоўскі (Stasiuk z-nad Niemna), Аляксандр Астравіч (Андрэй Зязюля), Ян (Янка) Семашкевіч (Янка Быліна), Вінцэнт (Вінцук) Гадлеўскі, Язэп Германовіч (Вінцук Адважны), Канстанцін Стэповіч (Казімір Свяяк), Віктар Шутавіч і Уладзіслаў Талочка. Можа адразу ўзнікнуць пытанне, ча-

му няма класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы, Якуба Коласа, якія таксама жылі ў Вільні, там пачыналі ствараць? Таму, што яны ў Літве добра вядомыя, іх спадчыну вывучаюць цэлыя інстытуты і музеі, названыя імёнамі вялікіх творцаў. І тут я наўрад ці знайду нешта новае, а паўтарацца не хацелася б. Героі маёй кнігі менш вядомыя, але яны імпануюць сваёй самабытнасцю, актыўнай барацьбой за нацыянальнае адраджэнне, любоўю да роднай мовы, да свайго народу, і вялікім жаданнем тварыць. Хто з іх найбольш блізкі, найбольш цікавы? Усе яны мне цікавыя, дарагія. Адам Станкевіч, напрыклад, у Вільні выдаваў газеты «Крыніца», часопісы «Хрысціянская Думка» і «Шлях Моладзі». Напісаў шмат кніг, у тым ліку і «Doktar Francisak Skaryna — piersy drukar bielaruski 1525–1925» (1925), «Bielaruskaja mowa u skolach Bielarusi XVI i XVII st.» (1928), «Rodnaja mowa u swiatyniach» (1929), «Вітаўт Вялікі і Беларусы» (1930), «Кастусь Каліноўскі: «Мужыцкая праўда» і ідэя незалежнасці Беларусі» (1933), «Да гісторыі беларускага палітычнага вызвалення» (1934), «Bielaruskі chryscijanski ruch» (1939), «Хрысціянства і Беларускі народ» (1940), іншыя працы. Дарэчы, А. Станкевічам я ўпершыню зацікавіўся, калі ў часопісе «Калоссе» (1938, № 3, 4; 1939; № 1, 2, 3) знайшоў яго вялікую студию «З літуанізмаў у беларускай мове». Станіслаў Глякоўскі, вядомы больш пад псеўданімам Stasiuk z-nad Niemna, актыўна супрацоўнічаў у беларускім друку, у Вільні выдаваў кнігі на беларускай, фінансаваў выданне дзіцячай газеты «Пролескі»,

творчыя праекты беларускіх пісьменнікаў. Аляксандр Астравіч, пад псеўданім Андрэй Зязюля, пісаў шчырыя лірычныя вершы. У Вільні выпусціў кнігі вершаў «Z rodnaha zahonu» (1913), «Alencyna wiaselle» (1923), у Пецярбургу паэму «Слова праўды аб мове і долі беларуса» (1917). У вёсках збіраў беларускі фальклор і разам з Антонам Грыневічам у 1912 г. выдаў двухтомнік «Беларускія песні з нотамі». Падобнае я магу сказаць і пра іншых герояў кнігі.

— **Несумненна, і Адам Станкевіч, і Станіслаў Глякоўскі, і Андрэй Зязюля, і Янка Быліна, і Вінцук Адважны, і Уладзіслаў Талочка, і Вінцэнт Гадлеўскі, і Віктар Шутавічы — не ўсё беларускі Вільнюс... Пра каго яшчэ збіраецца напісаць? Ці будзе працяг кнігі «Родным духоўным словам»?**

— У перыядычным друку ўжо мае артыкулы, героямі якіх з’яўляліся Максім Танк, Максім Гарэцкі, Наталля Арсеннева, Вацлаў Ластоўскі, Уладзімір Руль, Аляксей Зарыцкі, які пераклаў паэму «Чатыры пары года» нашага класіка К. Данелайціса. Пісаў і пра газеты «Наша доля» і «Наша ніва». Але ў Літве беларуская тэма — невычэрпаная. У Вільні каля 30 назваў вуліц маюць беларускае паходжанне, пачынаючы ад вуліцы Янкі Купала, Якуба Коласа і заканчваючы Мінскай, Лідскай,

Полацкай... У старым горадзе шмат мемарыяльных дошак прысвечана беларускім дзеячам. А ў бібліятэцы Літоўскай Акадэміі Навук — дзясяткі назваў беларускіх газет, часопісаў, сотні кніг. Туды зойдзеш — можна месяцамі не выходзіць. Я адчуваю журналісцкую, пісьменніцкую асалоду, займаючыся гэтымі тэмамі. Цяпер больш зацікавіўся жыццём і творчасцю Алаізы Пашкевіч (Цёткі) — 1876–1916. Яна жыла ў Вільні, выйшла за муж за Сцепанаса Кайрыса, аднаго з заснавальнікаў сацыял-дэмакратычнай партыі, працавала ў балетнай, яна і Яе дзейнасць шматгранная, яна і

Літ - бач з якой я жыў. Яе дзейнасць шматгранная, яна і актрыса, педагог. Стаяла ля вытокаў першай легальнай газеты на беларускай мове «Наша доля», рэдагавала дзіцячы часопіс «Лучынка». Аўтар зборнікаў «Хрэст на свабоду» і «Скрыпка беларуская», кніжак для дзяцей «Першае чытанне для дзетак беларусаў», «Лемантар», «Гасцінец для малых дзяцей»... Цікавы лёс і ў амаль сто гадоў пражыўшай беларускай паэткі, пісьменніцы, мастачкі, грамадскага дзеяча Зоські Верас (сапраўднае імя — Людвіка Савіцкая-Вой-

Медаль «Журналіст Вітаўтас Жэймантас», медзь.
Мастак Стасіс Макарайціс. 2008 г.

цік) — 1892–1991. Жыла яна ў Вільні з 1923 года, працавала адміністратарам рэдакцыі газет «Беларускай сялянска-работніцкай грамады», рэдагавала дзіцячыя часопісы «Заранка», «Пралескі». Публікавала свае літаратурна-мастацкія, публіцыстычныя творы ў часопісах «Шлях моладзі», «Студэнцкая думка». Паэтка шмат дапамагала беларускім палітычным вязням, якія знаходзіліся ў Лукішскай турме. Гэта яна з турмы ўпотаі вынесла рукапісы беларускага пісьменніка Міхася Машара, які сядзеў там, і з дапамогай Станіслава Глякоўскага выдала кнігу. Дарэчы, у Лукішскай турме некалькі пазней як палітычныя зняволеныя тэрмін адбывалі і паэт Максім Танк, і героі маёй кнігі Адам Станкевіч, Вінцук Гадлеўскі. Так што, беларускіх тэм болей чым досыць! Было б здароўе, каб раскрыць іх...

— **Вы спрабавалі перакладаць на літоўскую мову творы беларускіх празаікаў... Раскажыце, калі ласка, аб гэтым некалькі падрабязней.**

— З беларускага перакладаць стаў параўнальна нядаўна. Будучы ў Мінску, купіў «Беларуска-рускі слоўнік». Першыя пераклады былі з творчасці Лідзіі Арабей — мяне зацікавіла яе літоўская тэма. Пазней зацікавіла проза Максіма Гарэцкага і Максіма Танка. Абодва вельмі цікава пісалі пра даваенную Вільню. Пераклаў некалькі вершаў Францыска Скарыны і Максіма Багдановіча, казак Вольгі Караткевіч, апавяданняў Алеся Карлюкевіча, літаратурных мініячур Алаізы Пашкевіч (Цёткі) і Георгія Марчука. Рады, што мае намаганні былі заўважаныя ў Мінску: у 2010 годзе я быў прыняты ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. Ганаруся тым, што ва ўнікальнай кнізе «Францыск Скарына на мовах народаў свету», якая ў 2014 годзе выйшла ў свет дзякуючы выдавецкаму дому «Звязда», ёсць і мой пераклад на літоўскую мову. Узяўся і за больш буйны твор Алеся Карлюкевіча — апавесць-казку дзецям «Як Шубуршун па Свіслачы падарожнічаў». У 2015 годзе яе асобнай кнігай выпусціла выдавецтва «Тры жвайгждутес» («Тры зорачкі»), якой кіруе таксама член Саюза пісьменнікаў Беларусі Яронімас Лауціс. Гаворачы аб перакладах, магу толькі пашкадаваць, што да гэтага часу няма «Беларуска-літоўскага слоўніка».

— **Ведаю, што вы прыязджалі некалькі разоў у Мінск, пабывалі ў Гродне. Ці навезлі потым з сабой якія-небудзь «беларускія сюжэты»? Напісалі нешта пра Беларусь?**

— Два разы быў запрошаны на зезд Саюза пісьменнікаў Беларусі. Некалькі разоў у Мінску, пазней і ў Гродне удзельнічаў у літаратурных дыспутах, знаёміўся і з працай Мінскай міжнароднай кніжнай выставы-кірмашу. Скарыстаўшыся бязвізавым рэжымам, пабываў у Гродне, палюбаваўся старым горадам, паплаваў па Аўгустоўскім канале, прывозіў у Гродна і ўнука. Вядома, вяртаючыся з кожнай

паездкі, прыводжу дадому і процьму ўражанняў. А, маючы на??ўвазе, што мяне больш за сорак гадоў «корміць» журналістыка, пасля кожнай паездкі рука сама цягнецца выліць ўражання. Публікаваўся з беларускімі матэрыяламі ў рэспубліканскіх газетах «Ліетуvas айдас» («Эхо Літвы»), «XXI амжюс» («XXI стагоддзе»), «Ворута» (назва мясцовасці), часопісах «Гайрес» (Вехі), «Жвайгждуте» («зорачка») і, вядома, у лічбавай газеце Саюза журналістаў Літвы, якую рэдагуюць вось ужо амаль дзесяць гадоў. Маю беларускую тэму пашыраў і ўдзел беларусаў у розных мерапрыемствах, якія праходзілі ў Літве. Пісаў аб паспяховым удзеле беларускіх кнігавыдаўцоў на Віленскіх міжнародных кніжных выставах-кірмашах, аб выставах беларускіх мастакоў, гасцролях беларускіх тэатраў. Так што, жыццё працягваецца, будзе пра што пісаць.

— **А як сёння развіваецца ў Літве гістарычна-дакументальная, краязнаўчая літаратура?**

— Думаю, што паспяхова. У савецкі час быў зроблены ўхіл на рэвалюцыйную тэматыку, на барацьбу з прыгнётам нацыі, простага народа. Цяпер можна даследаваць і пісаць літаральна пра ўсё. Адсутнасць ідэалагічных канонаў дазваляе інтэрпрэтаваць падзеі па-рознаму. Добра, што стракатасць меркаванняў стварае перадумовы да разважання, але дрэнна, зразумела, што ў гэтай стракатасці можна і

На прэзентацыі

забытацца. Думаю, што добрай тэндэнцыяй у гістарычна-краязнаўчым руху з'яўляецца і жаданне лепш спазнаць гісторыю, культуру і побыт іншых народаў, якія пражываюць у Літве. Бо Літва — гэта не толькі літоўцы. Пра беларускі пласт я ўжо казаў, ёсць яшчэ і рускі, польскі, яўрэйскі, а яшчэ — татарскі, караіmsкі культурны пласт. Прыемна, што ўсе народнасці хочуць і могуць паглыбіцца ў свае гістарычныя карані. Гэтаму спрыяюць перыядычны друк і кнігі, якія выходзілі на беларускай, рускай, польскай, яўрэйскай, караіmsкай мовах. Не адзін раз, заканчваючы свае артыкулы ў літоўскай прэсе, я казаў, што нам, літоўцам, трэба лепш ведаць жыццё народаў, якія жывуць побач.

Гутарыў Кірыл **Ладуцька**

Людміла Рублеўская:

«**МАЕ ГЕРОІ** МНОЙ **САПРАЎДЫ КІРУЮЦЬ**»

Пра гэтую тройцу: Пранціша Вырвіча, Баўтрамея Лёдніка ды іхнюю стваральніцу — пісьменніцу і журналістку Людмілу Рублеўскую — ужо ведаюць у Беларусі. Сэрыю авантурных раманаў чытаюць пераважна ў асяроддзі творчай інтэлігенцыі, студэнты, старшакласнікі, аматары айчыннай літаратуры. Цяпер ідзе шырокі розгалас пра новыя раманы пісьменніцы. І рыхтуецца да выхаду на экраны мастацкі фільм, зняты на кінастудыі «Беларусьфільм» (рэжысёр Аляксандр Анісімаў) паводле аднаго з іх.

Сустрэцца з Людмілай Рублеўскай тварам да твару ў Мінску — вельмі лёгка, найперш нам, калегам-журналістам. Вядомы многім Дом прэсы на вуліцы Багдана Хмяльніцкага, 10 А — тут і яе даўняе рабочае месца. Зрэшты, была раней пара, калі мы ўвогуле хадзілі адным калідорам: Людміла працавала напрыканцы 1990-х загадчыцай аддзела літаратурнай крытыкі ў газеце «Літаратура і мастацтва», мы ж — у тым самым будынку непадалёк ад Плошчы Перамогі (на вуліцы Захарава, 19) з 1996-га ўкладвалі свае сілы, творчую энергію ў часопіс «Беларусь». Ну а з гэтай восені, так складваецца «жыццёвая авантура», мы і ўвогуле аказаліся ў адной структуры: Выдавецкім доме «Звязда». Рэдакцыя часопіса «Беларусь. Belarus», нагадаем, у гэтым ВД — са жніўня 2018-га. Людмілу Рублеўскую нядаўна запрасілі ў «родную газету на роднай мове» — такім слогамам «Звязда» сябе пазіцыянуе на першай старонцы — загадваць аддзелам культуры. Праўда, гутарылі мы з калегай, калі пэўная нявызначанасць была ў яе лёсе. Як сама «вольная» на той час ад афіцыйных працоўных абавязкаў суразмоўніца жартавала, бераг адзін пакінула, і да другога не прыстала. Мы ж нічоў не сумняваліся, што без працы журналістка, да таго ж і вядомая пісьменніца, не застаецца. Ды і прапановы, казалі, паступаюць з розных бакоў самыя розныя.

Шчырая, нязмушаная вераснёўская размова ў нас атрымалася ў адной з утульных кавярняў непадалёк ад

Дома радзі: пад гарачую гарбатку, без доўгіх прыціраў і прыглядак. Гаварылі мы не толькі пра літаратуру ды лёсы раманных герояў Пранціша Вырвіча, Баўтрамея Лёдніка (у сэрыі раманаў «Авантуры Пранціша Вырвіча» ўжо шэсць твораў!) — але і пра іх стваральніцу, пра некаторыя моманты беларускай гісторыі, адметнасці народнага менталітэту. З родавых каранёў пісьменніцы і пачынаем размову.

Таямніцы Рублеўскіх і Часлаўскіх

— Людміла Іванаўна, можна меркаваць, што і вашы родавыя карані нейкім чынам заглыбленыя ў шляхецкае асяроддзе, якое вы з такімі цікавымі падрабязнасцямі апісваеце ў раманах сэрыі «Авантуры Пранціша Вырвіча». Нешта ж вас, мусіць, прыцягнула ў даўні час, у XVIII ста-

LITVIN.PL

годдзе? Нейкая энергетычная павязь усталявала творчы кантакт, альбо часавы партал з той, яшчэ з часоў Рэчы Паспалітай беларускай мінуўшчынай.

— Мала што ведаю, на жаль, пра свае радаводы. Бо ў 30-х гадах амаль уся мая радзіна пацярпела ад рэпрэсіяў. Хто быў сасланы, хто расстраляны. Бабулі выжылі — мая родная, Пелагея, ды яе сястра Волга, з якой поруч прайшлі ўсё жыццё, дапамагаючы адна адной. Кожная засталася на пачатку вайны з дзіцем на руках — гэта мая маці, Галіна, і яе стрыечны брат Аляксандр, які ўжо, на жаль, памёр. Бабулі мужа неслі кожная свой жыццёвы крыж і нічога нікому не расказвалі. Мяркую, мудрыя жанчыны, шмат усяго перажыўшы, такім чынам бераглі нашчадкаў.

— А з якіх месяцаў родавыя вашы карані?

— Бацька, ведаю, быў недзе з Магілёўшчыны, з усходняга Палесся, а родавыя карані маці — з Міншчыны: з Пухаўшчыны, калі дакладней казаць. Па бацьку я з роду Рублеўскіх, па маці — з Часлаўскіх. Пра мамін род ведаю трошкі больш, а па лініі бацькі вельмі мала: бо ён з намі не жыў. І не было магчымасці ў мяне ні пра што яго распытаць. Ведаю толькі: татава мама, Варвара Рублеўская, загінула ў часе вайны ў Гомелі — яна была настаўніцай. А бацька ягоны, мой дзед, быў сасланы ў Сібір яшчэ ў 1937-м. І мае бацька ды яго сястра тады яшчэ апынуліся ў дзіцячым доме.

— Сасланы дзед ваш быў «за паходжанне», як тады казалі?

— Я не ведаю. Нічога па той лініі пакуль не знайшла. Вось па лініі маці ведаю такое: шмат Часлаўскіх паехалі перад вайной у Ленінград. На заробкі. А там заўсёды, традыцыйна беларусаў было шмат. І Часлаўскія там жылі, бабуля мая будучая таксама. Ды я не ведаю нават, дзе мая маці нарадзілася. Здаецца, у Піцеры. Але родзічы мае настолькі шыфраваліся, як цяпер кажучь... І ўсё ж я знайшла ў «Адкрытым спісе» — ёсць такія звесткі пра рэпрэсіі ў інтэрнэце — і мацінага дзядзьку, і яе стрыечнага дзеда... Часлаўскія былі адукаваныя людзі, працавалі ў Піцеры на чыгунцы. Вось, прыкладам, Часлаўскі Якаў Усцінавіч, 1877 года нараджэння, быў братам майго прададзі Максіма Усцінавіча. Родам з вёс-

3 творчай біяграфіі пісьменніцы

Людміла Рублеўская, сапр.: Людміла Іванаўна Шніп (5 ліпеня 1965, Мінск) — беларуская паэтэса, празаік, літаратурны крытык, журналістка. Вучылася на аддзяленні паэзіі Літаратурнага інстытута ў Маскве, закончыла беларускае аддзяленне філалагічнага факультэта Беларускага дзяржуніверсітэта.

Працавала загадчыцай аддзела крытыкі ў часопісе «Першацвет», загадчыцай аддзела мовы ў газеце «Наша слова», рэдактаркай аддзела крытыкі, потым літаратуры штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», з 2002-га — літаратурным аглядальнікам газеты «СБ-Беларусь сегодня». Цяпер рэдактар аддзела культуры газеты «Звязда».

Аўтарка больш чым 30 кніг, сярод якіх зборнікі паэзіі «Крокі па старых лесвіцах», «Замак месячнага сям'ява», «Рыцарскія хронікі», «Шыпшына для пані», зборнікі прозы «Сэрца мармуровага анёла», «Пярсцёнак апошняга імператара», «Ночы на Плябанскіх Млынах», «Сутарэнні Ромула» ды іншых, кніг гістарычных эсэ «Рыфма цаною ў жыццё», «Рыцары і дамы Беларусі» ды іншых. Аўтарка драматычных паэм «Пасля Цэзара», «Апошнія гастролі Агасфера» ды іншых.

Як крытыку ёй уласцівыя пошукі новых шляхоў, формаў, спосабаў прыцягнення ўвагі да беларускага прыгожага пісьменства як да актуальнага феномена сучаснай еўрапейскай і сусветнай культурнай прасторы. Людміла з'яўляецца мэдэратарам і арганізатарам шматлікіх літаратурных дыскусій.

Паэзіі Людмілы Рублеўскай уласцівы экзістэнцыйны роздум і напружаны псіхалагізм, рэфлексійная медытатывнасць спалучаецца з іранічным досціпам.

У празаічным цыкле «Старасвецкія міфы горада Б*» сінтэзавала антычныя міфы і рэаліі беларускага мястэчка XIX ст. Гісторыяцэнтрычныя творы Людмілы Рублеўскай адкрываюць трагічныя старонкі беларускай гісторыі, даследуюць праблемы захавання нацыянальнай самабытнасці, культурнай ідэнтычнасці, а таксама захавання цэласнасці асобы ў таталітарным грамадстве. Пісьменніца займаецца тэмай сталінскіх рэпрэсій, у раманах «Забіць нягодніка, альбо Гульня ў Альбарутэнію» і «Сутарэнні Ромула» гэта разгортваецца ў мастацкае даследаванне. Дзеля дасягнення мэты аўтарка звяртаецца да «гульнёвага» арсеналу постмадэрнісцкай літаратуры, актуалізуе асобныя матывы і вобразы «гатычнага» рамана, фэнтэзі, дэтэктыва, меладрамы. Дзеянне часта адбываецца паралельна ў розных часах, фантазія спалучаецца з дакументальнай асновай.

Піша казкі. Кніжка «Прыгоды мышкі Пік-Пік» — спроба стварэння сучаснай беларускай гарадской міфалогіі для дзяцей, «Карона на дне віра» — легенды і паданні пра паходжанне раслін з гатычнай афарбоўкай і экскурсам у гісторыю Беларусі.

Авантурна-прыгодніцкі цыкл «Авантуры Пранціша Вырвіча» распавядае аб прыгодах у XVIII стагоддзі збеглага шкаляра Менскага езуцкага калегіюму Пранціша Вырвіча і доктара з Полацка Баўтрамея Лёдніка.

Творы Людмілы Рублеўскай перакладзеныя на дзясяткі моў свету. Выйшла кніга «Гульня ў Альбарутэнію» ва Украіне (2012), «Прыгоды мышкі Пік-Пік» у Польшчы (2007).

Людміла Рублеўская — уладальніца медаля Француска Скарыны і прэміі Саюза журналістаў Беларусі «Залатое пярэ». У 2017 годзе за роман «Авантуры Пранціша Вырвіча, здрадніка і канфедэрата» (чацвёрты ў серыі) пісьменніца ўганараваная Нацыянальнай літаратурнай прэміяй у намінацыі «Найлепшы празаічны твор».

кі Люцыя Ігуменскага павету — гэта і ёсць наша «родавое гняздо». Працаваў у Ленінградзе кладаўшчыком галоўнага матэрыяльнага складу Акцябрскай чыгункі. Арыштаваны ў 1937-м., па прысудзе асобай тройкі пры УНКУС па Ленінградскай вобласці расстраляны 18 снежня 1937 года па вядомым 58-м артыкуле: як «вораг народу». У 1937-м быў арыштаваны і 5 студзеня 1938-га расстраляны Часлаўскі Мікалай Раманавіч, 1910 года нараджэння, галоўны кандуктар станцыі Ленінград-Пасажырскі-Віцебскі, родам з тае ж вёскі Люцыя. Наколькі я разумею, гэта быў стрыечны брат бабулі. А бабуля мая Пелагея працавала там жа, на чыгуначнай станцыі, вагаўшчыцай. Уявіце сабе: як пачалі знішчаць там «клан польскіх шпіёнаў Часлаўскіх», то колькі ж нацяпелася маладая кабетка! Дзіва што ацалелыя з нашага роду ўцяклі з Ленінграду. Каб патрапіць у пекла вайны на Беларусі — вёску Люцыю спалілі з жыхарамі, а мая будучая маці, малая, ледзь уцякла з замкнёнай падпаленай адрыны. І што цікава: у следчых справах мой стрыечны прадзед праходзіць як беларус, а Мікалай Часлаўскі — як паляк...

— Так, вельмі складаны быў час, драматычны... Такое з нашай гісторыі не выкрэсліш. І добра, што цяпер ідзе пераасэнсаванне тых жорсткіх падзей, у тым ліку і літаратурнае — мы ведаем, і ў вас ёсць творы, з тым часам спалучаныя.

— Перад вайной мая бабуля з будучай маёй мамай, малюсенькай зусім, і сястра бабулі з сыночкам ірванулі да-

дому, на Беларусь. Мама казала мне, што як ні плакала потым, як ні прасіла «раскажы пра сваякоў, хто мой бацька быў» — нічога не даведася. Ні слова. Мяркую, нежаданне зноў перажыць той боль спрацоўвала, і страх таксама. Многія ж людзі, якія перажылі цяжкія гады, вайну, не любяць тое прыгадваць. Толькі вось жа лёс: і тут яны патрапілі ў самую вайну, ізноў страху нацяпеліся. (Вёска цяпер — у Нава-сёлкаўскім сельсавеце Пухавіччыны. На пачатку XX стагоддзя Люцыя значылася ў Цітвянскай воласці Ігуменскага павета Мінскай губерні. У часе Другой сусветнай вайны з канца чэрвеня 1941-га да пачатку ліпеня 1944-га была ў нямецкай акупацыі. У 1944-м была спаленая, загінула 48 жыхароў. — Аўт.) Непадалёк там і вёска Скрыль-Сладаба... Тыя мясціны, мяркую, добра ведае краязнаўца Алесь Карлюкевіч — ён жа з тых краёў родам.

Беларускі характар у гістарычных рэаліях

— Як добра, што вашы героі з моцнымі характарамі, што ім уласцівае пачуццё гонару, шляхецкасць — а не забітасць і прыніжанасць. А былі ж і такія тэндэнцыі ў гісторыі народа: нашым продкам прытвіраўся нейкі комплекс адсталасці, непаўнацэннасці. Маўляў, усё лепшае — ці то на захадзе, ці то на ўсходзе. Але не тут! Арыенціры змяняліся ў залежнасці ад таго, пад чыёй уладай аказваліся нашыя землі. Вядомы такі цікавы факт пра бацьку паэта Максіма Багдановіча: інтэлігент-настаўніка Адама Багдановіча. У ягонай вядомай кнізе «Пережитки древнего мирозерцания у белорусов» (упершыню выйшла ў Гродне ў 1895 годзе) знаходзім развагі пра «Северо-Западный край» як «западны край», Адам Рыгоравіч піша так: «И жизнь белорусса, и его творческая деятельность резко отмечены печатью неразвитости, отсталости, забитости». Маўляў, за цяжкаю працай не было ў людзей часу думаць, жыць духоўным жыццём: «В песнях же обрядовых и бытового содержания нет того могучего лиризма, свидетельствующего о силе и свежести чувства, который так выгодно отличает великорусскую песню; почти все они бледны, отрывочны,

невыдержаны, отзываются какой-то пришибленностью творчества, духовной бедностью». А вы ж у сваіх раманах наказваеце годную, шляхецкую, прыгожую Беларусь. Чаму ж так стала, што шляхецкі той гонар быў страчаны? Можна меркаваць, што Багдановічу «такое» стаўленне да роднай культуры было ўбіта некім у галаву, калі чалавек такім няразвітым успрымаў свой народ?

— Думаю, што менавіта ўбіта... І тым не менш пад канец жыцця Адам Рыгоравіч і сам крытычна расцэньваў тую сваю даследчыцкую працу. Варта згадаць, што сам ён паходзіў з бедных сялян, адукацыю атрымліваў у царкоўна-прыходскіх школах, семінарыях.

— А шляхецкае закваскі ў ім, відаць, не было, каб таму неяк супрацьстаяць?

— Не было, абсалютна! Якая шляхта? Яшчэ пасля так званага Трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай, з 1795-га ўсё тут пайшло на звод.

— А характар, як вядома, у вялікай ступені фарміруе асяроддзе...

— Так, і ўсю імперскую прапаганду пра забіты народ Адам Багдановіч ды дзясяткі тысяч іншых вучняў прымалі ў галовы і сэрцы абсалютна шчыра. Што да Адама Рыгоравіча, то ён, як кажуць, са скуру вылузваўся, каб быць рускім, замацавацца ў рускай культуры. Атрымаўшы адукацыю, пнуўся патрапіць у кола расійскіх пісьменнікаў, інтэлектуалаў. І ўрэшце нават парадніўся з Максімам Горкім... Дарэчы, падаецца мне, што ягоная першая жонка — Марыя Мякота, маці Максіма Багдановіча — не была настолькі нацыянальна свядомай, як пра тое часам цяпер пішуць. Бо такі быў час. І варта ў тую рэальнасць хоць трохі паглыбляцца, калі хочаш тых людзей, іх учынкі разумець. Менавіта так, дарэчы, я і раблю, выпісваючы авантуры маіх герояў Пранціша Вырвіча ды Баўтрамея Лёдніка ў яшчэ больш аддаленым ад нас часе: у XVIII стагоддзі. Што да Максіма Багдановіча, то, хутчэй за ўсё, быў ён вельмі чуйным да таго, што адбывалася навокал, і самастойна як асоба, творца выпяваў. А тады ж узялася ўжо іншая хваля ў грамадстве. Ішла бурная пераацэнка стаўлення да нацыянальных меншасцяў, да іншых культур. Прычым тое ішло паралельна з рэвалюцыйнымі працэсамі. Было важна часткай той ідэйнай плыні.

Быў, як мы памятаем, на парадак дня вылучаны такія лозунг: права кожнай нацыі на самавызначэнне.

— **А Максім жа бунтар быў на на-туры — таму яго і прываблілі такія ідэі, сама беларуская мова.**

— Безумоўна! І скажу вам такую рэч — зыхадам у нашу рэальнасць. У мяне ж таксама, як і ў беларускага юнака ў Паволжы, не было ведання беларускай мовы, бо я нарадзілася ў сярэдзіне 60-х і жыла ўвесь час у горадзе, у рускамоўным асяроддзі. Але ж я мову вывучыла, і таксама ў падлеткавым узросце. І я дакладна ведаю, што тое магчыма. Што не абавязкова цябе павінны такім, нацыянальна свядомым, выходца. Ты, калі захочаш, калі тое табе вельмі патрэбна, можаш зрабіць гэта сам. Дайсі да роднае культуры сваім розумам — калі ён у цябе ёсць. І калі ў цябе ёсць гэты адметны складнік, гэткае прыроджанае і абвостранае пачуццё справядлівасці ў характары. А Максіму ж было чым тады захапіцца! Скажам, дастаткова было пачытаць адну брашуру Паўла Шэйна, які заклікаў адукаваных людзей збіраць фальклор. Там усё вельмі дакладна, матывацыйна, я б сказала, напісана. Былі таксама іншыя падобныя рэчы, а бібліятэка ў доме Багдановічаў, мы ведаем, сабрала невялікая. (Рыхтуючы тэкст да друку, мы знайшлі цікавы тэкст Людмілы Рублёўскай пра ўраджэнца Магілёва, фальклорыста Паўла Шэйна. Яна піша: «С яго брошюры, прызываючай збіраць фальклор і інструктуючай, как это делать, начался путь в науку для многих известных людей. Шейну присылали собранные песни, сказки, пословицы, легенды отец Максима Богдановича Адам Егорович, будущий академик Евфимий Карский, классик белорусской литературы Янка Лучина...» — Гл.: «Ці пяюць у вас, Гануля, гэту песню?» — СБ, 21.06.2016. — Аўт.)

— **І ад бунтара-Максіма перакінем масток да вашага героя. Само прозвішча Вырвіч мае карань ад слова вырваць. Яно вельмі экспрэсіўнае, можна сказаць, бунтарскае. Згадаем і нашага супляменніка Аляксандра Грына —**

рамантыка з велізарнай энергіяй, які пры царызме і ў турме за рэвалюцыйную агітацыю сядзеў. А бацька ягоны, Стэфан Еўзэбіуш Грынеўскі, быў з Віцебшчыны родам (з маёнтка Якубенкі: цяпер тэрыторыя Глыбоцкага раёна). І за ўдзел у паўстанні Кастуся Каліноўскага быў сасланы ў Сібір. Дык вось, як вы лічыце: у беларускіх рамантыках часта ўнутры «прыхаваныя» бунтары — як ваш Вырвіч?

— Пачну з таго, што вы слухна заўважылі наконт унутранай энергетыкі прозвішча героя маіх раману.

Сямейны партрэт: Віктар Шніп з жонкаю Людмілай, сынам Максімам, дачкой Веранікай, зяцем Паўлам, унукам Канстанцінам ды сабакам Герміонай. Мінск, студзень 2018 г.

Дарэчы, у Пятра Васючэнкі, светлай памяці, таксама быў герой Антоні Вырвіч — як бы суаўтар ягонай аповесці «Прыгоды аднаго губашлёпа. Аповеды пра Валентага». Наколькі мне вядома, у рэальнасці адзін з ягоных студэнтаў меў прозвішча Вырвіч. Але ж сам Васючэнка хутчэй пра сябе, пад тым прозвішчам прыхваўшыся, пісаў: пра свае прыгоды ў студэнцтве. А яшчэ Пётр Васілевіч таксама, як і я, спрабаваў сфармуляваць свае меркаванні пра беларускі нацыянальны міф. Даследаваў беларускія архетыпы. І ён, у пры-

ватнасці, параўноўваў беларускі нацыянальны характар з дрыгваю. І мне тое вельмі падабаецца! Класічная дрыгва, калі глянуць на яе збоку — гэта проста палянка: зялёная ды роўная. Здаецца, няма ніякіх там загагулін, усё бачна, усё зразумела. Толькі ж паспрабуй ты па ёй прайсціся...

— **І ў гэтым сэнсе назву рамана Івана Мележа «Людзі на балоце» з «Палескай хронікі» можна прачытаць не толькі як даследаванне характараў палешукоў, але і больш глыбока ды шырока — з поглядам, экстрапаляцый на ўсю Беларусь і ўсіх беларусаў.**

— Пэўна што так. Жыццё беларусаў — гэта змаганне за жыццё на скрыжаваннях, на раздарожжах Еўропы, на цывілізацыйным, як кажуць, разломе. Пра тое яшчэ Ігнат Абдзіраловіч хораша напісаў, было, у свой час у кнізе «Адвечным шляхам» — і тое даследванне актуальнасці сваёй не страціла. Безумоўна, пісаў Абдзіраловіч, у белнацхарактары ёсць і тыя архетыпы, і тыя: з Усходу і з Захаду. Гэта значыць і візантыйская дэспатыя, і заходняе вальнадумства. Беларусь выступае як мяжа паміж Усходам і Захадам. Але ёсць у нас талентнасць і пагодлівасць, выпрацаваныя стагоддзямі выжывання — гэта такая павышаная здольнасць да прыстасавання, выжывання ў неспрыяльных знешніх абставінах, якой іншым часам папракаюць беларусаў. Часам нават называюць тую якасць прыстасаванства. Але ж паміж такімі паняццямі ёсць відавочная і невялікая сэнсавая розніца. У Абдзіраловіча

ўсё тое вытлумачана гістарычнымі рэаліямі. Уявім сабе такі жорсткі гістарычны факт: беларусы ў часе сваёй гісторыі перыядычна вынішчаліся больш чым напалову. І ў такіх умовах фарміраваўся наш нацыянальны характар. Але талентнасць і пагодлівасць спрацоўвае ў нас, як кажуць, на падсвядомым узроўні толькі да пэўнае мяжы. Бо калі мы па гэты час жывем-існуем-развіваемся, то ёсць, безумоўна, і механізмы выжывання, ёсць і код зберажэння ўсёй нацыі — не проста асобных людзей. У любых умовах, самых неспрыяльных

і катастрафічных, ён усё роўна будзе спрацоўваць.

За кулісамі авантурных раманаў

— У нэце пішуць пра вашыя творы як беларускае фэнтэзі. І вось ужо з гэтае восені шосты раман з серыі «Авантуры Пранціша Вырвіча» пачаў друкавацца ў часопісе «Полымя». Скажыце, калі ласка: чаму, адкуль гэта ўсё развіваецца? Чаму пішацца?

Баўтрамей Лёднік (акцёр Іван Трус), Людміла Рублеўская і Пранціш Вырвіч (акцёр Георгі Пятрэнка) на здымках фільма. Начная змена ў павільёне «Беларусьфільма». 2019 г.

— Я не ведаю. Яно неяк само. Я не вінаватая, бо яно само так творыцца (смяецца).

— Тады паставім пытанне так: яно вамі кіруе ці вы ім?

— Калі дакладней сказаць, то яны кіруюць: Вырвіч і Лёднік.

— Удвух?

— Удвух.

— Гэтае адно, якое ўвасоблена ў двух, бярэ вас за каўнер і загадвае: нішы?

— Эх, таямніца творчасці... Я калі стаўлю кропку пасля чарговага тома, то кажу: усё! Апошні! А яны жывуць далей. І я, здаецца, ведаю, што з ім будзе. Але мае героі мной сапраўды кіруюць. Бо ва ўсіх творах свая ўнутраная логіка ёсць.

— Апішыце нейкі момант, калі такое адчувалася неяк асабліва, яскрава?

— У трэцяй кнізе, напрыклад, я вырашыла майго Пранціша Вырві-

ча ажаніць. Бо думала, што кніга тая будзе апошняй. Думалася: трылогія — гэта прыгожа, і хопіць.

— Дазвольце ўдакладніць. Ажаніць — гэта значыць паставіць кропку на ўсіх ягоных авантурах?

— Зрабіць шчаслівым! А са шчаслівым героем ужо нецікава. Я ж і нявесту яму выпісала... Якая пакажа Пранцішу, як ён перавыхаваўся, і які пакручасты жыццёвы шлях прайшоў. Бо гэта не проста раман авантурны, прайдзісвецкі, але ж і ментар-раман, ці раман-выхаванне.

— Яшчэ, здаецца, у даследчыкаў літаратуры ёсць некаторыя крытэрыі, каб вызначаць: удалося жыццё ў героя ці не. Лічыцца, у прыватнасці, што калі герою ў літаратурным творы (ці ў казцы) даюць у рэшце рэшт пасля ўсіх выпрабаванняў годную жанчыну, то тым самым прызнаецца і ягоная вартасць, годнасць.

— А там асаблівая жанчына была: прыгонная актрыса. Раней пра тое Пранціш і падумаць не мог — на князёвен арыентаваўся. А тут ужо дарос і да таго, што можа з такой ажаніцца. Бо ў іх вялікае каханне, выключнае. Але гэта, пры бліжэйшым маім разглядзе, усё роўна супярэчыла ўнутранай логіцы рамана. Таму што пры ўсім пры тым шляхецкі гонар, той самы стрыжань Вырвіча, ніяк не мог паступіцца кар’ерай, становішчам. Безумоўна, ён мог бы ажаніцца — ды ў далейшым быў бы няшчасным.

— Так што ягоная абранніца, даючы ішчасце Пранцішу, магла б зрабіць яго няшчасным...

— Карацей, гэта было б ужо не тое. І самае галоўнае: дзяўчына, якую знайшла я для майго героя, настолькі самахварная і закаханая, што ніяк не магла дапусціць такога: зрабіць няшчасным каханага чалавека. І вось атрымалася так, што я ўжо раман дапісала. Сябры пачыталі — падказалі: нелагічна... Я перапісала фінал. Але ж увяціце сабе: калі адсылала яго на адзін з інтэрнэт-рэсурсаў, у электронную бібліятэку, то хоць можа і дзесяць разоў пераправерыла, ды чамусьці даслаўся той чарнавы, першы варыянт. Які я нібыта знішчыла. І пасля добра што я той пасыл пераправерыла. Выставілі ж той, дзе Вырвіч шчасліва жэніцца! Шукаю — і не магу знайсці правільную версію. Настолькі героі супраціўляліся. Вырвіч-такі хацеў застацца з сваёй Раінай. Я ледзь знайшла на нейкай флэшцы падпраўлены варыянт. Хуценька выслала. Ды за той час, пакуль першы варыянт вісеў у нэце — можа ноч... — яго паспелі нейкія піраты ці робаты перапампаваць. І навіта ён па электронных бібліятэках разышоўся. І сёння «Авантуры драгуна Пранціша Вырвіча» вандруюць у сеціве ў двух варыянтах. Так я міжволі, можна сказаць, стала аўтаркай постмадэрнісцкага рамана, у якім могуць быць дзве канцоўкі. І таму калі я пісала чацвёртую частку, то пастаралася зрабіць так, каб было ўсё лагічна суаднесена і з адной канцоўкай, і з другой.

— Вашы кнігі афармляе мастачка Вераніка Шніп...

— Так, гэта мая дачка, старэйшая. Ёсць яшчэ малодшы сын Максім. Абодва мастакі. Вераніка цяпер мае прозвішча Клімашэвіч, яна вельмі цікавы дызайнер па інтэр’ерах. Магу толькі марыць? што з нашай з Віктарам Шніпам негаспадарлівасцю ды мінімалізмам агораем калі-небудзь які-небудзь куток кватэры зрабіць па яе выкшталцёным праекце... У нас з мужам, дарэчы, і ўнук ёсць, Канстанцін: яму ўжо тры годзікі. Так што і ў гэтай рэальнасці жыццё прадаўжаецца — не толькі ў раманнай ды паэтычнай.

— Шэсць раманаў ёсць ужо ў «авантурнай» серыі. А ці будзе працяг?

— Цяжка пакуль сказаць. Мне добра пішацца, калі ёсць адпаведны

душэўны настрой. Вось шосты раман пісаўся, калі здымаўся кінафільм. Я больш ні пра што іншае і думаць тады не магла. Гэта была вар’яцкая, цяжкая праца. Я кажу: дзесяць гадоў жыцця тое каштавала...

— **А як усё гэта ў вас атрымліваецца, працуючы ў штодзённай газеце?**

— Усё дзякуючы галоўнаму рэдактару, які мне дазволіў самой планавачы свой час, ездзіць на здымкі. А ночку я пісала раман.

— **Вы набіраеце тэкст на камп’ютары альбо пішаце ў адпаведнасці з той эпохай, у якой адбываюцца дзеі — гусіным пяром?**

— (Смяецца.) Ад часу Вывіча гусі ў Мінску перавяліся. На камп’ютары, вядома ж, пішу.

— **Складваеце нейкі панярэдні план-эскіз у часе працы? Тое, кажуць, Іван Мележ рабіў, пішучы сваю «Палескую хроніку»?**

— Мне такое пісанне, з планам, нецікавае, бо галоўнае ў гэтай справе — сублімацыя. Пасля шалёнай га-

розных каналах. Таму ўсе тыя вобразы, якія маглі б увасобіцца ў вершах, — усё аддаю ў прозу. Таму ўсе мае раманы, заўважце, насычаныя вершамі. Хоць я аўтарства прыпісваю іншым героям. Гэта нібы такая гульня ў мяне самой з сабою.

— **Вы прыслухоўваецеся да меркаванняў літаратурных крытыкаў, і што кажуць чытачы пра вашыя творы?**

— Усе свае раманы, калі дапісваю, даю чытаць добраахвотным рэдактарам з маіх сяброў і знаёмых, бета-сёння так гэтая прылітаратурная з’ява называецца. Чытаюць, выказваюць свае меркаванні. Я ім заўсёды вельмі ўдзячная. Імкнуся да таго, каб гісторыкі былі сярод маіх бета-чытачоў. Чым больш вачэй паглядзіць — тым лепш, тым чысцей будзе. І я вельмі ўдзячная ўсім, хто змог нешта сваё ў нейкім рамане разгледзець. Прыслухоўваюся да меркаванняў. Першы мой рэдактар — гэта муж, пісьменнік Віктар Шніп. Мае раманы чытаюць Ганна Кісліцына, Ганна Бутырчык. Аксана

з алічбаванымі архівамі — у мяне ёсць немалая бібліятэка. Калі дзе што трэба — звяртаюся да першакрыніц. Раней кансультавалася ў нечым з Адамам Мальдзісам. І дырэктарка Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва Ганна Запартыка, помніца, мне дапамагала. І Дзяніс Марціновіч, і Міхась Казлоўскі, крэйзнаўца з Маладзечна, таксама нешта падказвалі. Карацей — у мяне шырокае кола сяброў, добрых людзей, кансультантаў, якім я давяраю. Імкнуся, каб не было нейкіх неадпаведнасцяў у тэкстах. Якія б фантастычныя падзеі ні адбываліся, але гістарычны фон мусіць быць як мага больш праўдападобным.

— **Ці прыходзіў да вас калі Уладзімір Караткевіч, каб выказаць сваё меркаванне пра напісанне?**

— (Усміхаецца) Уладзімір Сямёнавіч заўсёды ў мяне за плячом. За прывым.

— **Нам падаецца, што вы сёння — нібы ягоная спадчынніца ў духоўным плане. І ён жа таксама пагуляць любіў, пагарэзаваць у творах. Згадаем «Ладдзю Роспачы», ягонага Гервасія Выліваха...**

— Без Караткевіча не ведаю, якой бы я была пісьменніцай. І ўвогуле: дзе б я была, і што б пісала. Безумоўна, уплыў Караткевіча на мяне ў свой час быў надзвычай моцным. За што я дасюль яму ўдзячная. Маладой яшчэ была, калі ён памёр у 1984-м. Ведала, што жывы, і думала: калі-небудзь сустрэнемся.

— **Вы свой раман вызначаеце як ментар-раман (раман-выхаванне) ды раман-падарожжа...**

— Ну так некалькі атрымліваецца. Мае героі адзін аднаго ў часе іх авантур выхоўваюць. Яны ў часе развіцця дзеяння, ходу падзей растуць як асобы. Шліфуюцца адзін аб другога — як нож аб асялок, ці два нажы адзін аб другі.

— **Містыку, мы заўважылі, як спружыну сюжэту вы часам выкарыстоўваеце.**

— Ну тое й Караткевіч рабіў. Але ж і ў яго ёсць нібыта містыка і потым яе «развенчанне». Проста ёсць у жыцці таямніцы, якія мы да пары да часу не ведаем. А ў майго Баўтрамея Лёдніка да таго ж і незвычайныя здольнасці ёсць. Але тое наўрад ці варта расцэньваць як містыку. Гэта хутчэй, сказала б, неспазнаная цалкам рэальнасць.

Гутарылі Іван і Валянціна **Ждановічы**

Падчас здымкаў стужкі «Авантуры Пранціша Вывіча»

зетнай працы яшчэ зноў нейкі план? Ой, не! Гэта ж мой вольны час. Адны пасля працы ў тэлевізар, а я — у раман. Як пішацца — так і пішу.

— **Імпульс унутраны рухае, натхненне? Вы як паэтка ўвасабляеце вобразы, што нараджаюцца ў пэўны момант? Ці ў вашым выпадку працуе нейкая іншая «тэхналогія»?**

— У пэўны момант зразумела: паэзію і прозу нельга падзяляць. Хоць проза і паэзія прыходзяць як бы па

Бязлепкіна. Вядома, мой перакладчык з Пінска Павал Ляхновіч, які, дарэчы, добры знаўца зброі і баявых мастацтваў. Гісторык Георгі Барташ заўсёды знаходзіць нейкія гістарычныя неадпаведнасці. Скажам, пісаць мне пра Лівонскі ордэн ці Тэўтонскі? Калі ты не спецыяліст, то можаш нешта не тое напісаць. Пакуль пантофлямі гісторыкі ў мяне, дзякуй Богу, не кідаюць. Бо і сама я вельмі шмат працую з гістарычнымі дакументамі. У прыватнасці,

НУДА СМЯРОТНАЯ — НІБЫ ВІРУС У ДУШЫ

У Беларускім дзяржаўным тэатры лялек глядачам прапануюць адпачыць ад спраў надзённых, паглыбіўшыся ў дваранскія клопаты XIX стагоддзя. Камедыя «Нікалаша» — спектакль для тых, хто любіць і пасмяяцца, і паразважаць...

Лялькі для дарослых

У многіх лялечны тэатр усё яшчэ асацыюецца з дзіцінствам. Для каго ж тады ў ім ідуць вячэрнія спектаклі з паметкай 16+? На самой справе, і з дапамогай лялек можна разыгрываць незвычайныя драмы і прымушаць глядачоў суперажываць героям, да прыкладу, мінулых эпох... Хоць спачатку цяжка зразумець душэўныя пакуты таго ж чэхаўскага Нікалашы, дакладней Мікалая Аляксеевіча Іванава, якога з'ядае нігілізм з характэрным для яго неразуменнем сэнсу жыцця і адсутнасцю хоць якіх-небудзь жаданняў. Здавалася б, у памешчыка, хоць і збяднелага, ёсць шмат чаго: статус, жонка ды яшчэ адна жанчына, закаханая ў яго, землі, процьма вольнага часу... Жыві ды радуйся! Аднак герой «не адчувае ні любові, ні жалю, а толькі пустэчу і маркоту». Карацей кажучы, накрыў чэхаўскага героя з галавой крызіс сярэдняга ўзросту, які перажывае практычна кожны сучасны чалавек.

Спектакль «Нікалаша», створаны па матывах драмы «Іванаў» Антона Чэхава, ідзе на сцэне мінскага Белдзяржтэатра лялек з красавіка гэтага года. Рэжысёр — заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Нацыянальнай тэатральнай прэміі, лаўрэат Расійскай Нацыянальнай тэатральнай прэміі «Залатая маска» Аляксей Ляляўскі. Мастачка — Людміла Скітовіч.

Сыр-бор

Дык у чым канфлікт у «Нікалашы»? Што за падзеі адбываюцца ў гэтай неадназначнай, заўважу, п'есе, і які ж ён — галоўны герой?

Іванаў Мікалай Аляксеевіч, адукаваны, інтэлігентны памешчык, — увесь у даўгах. Яго жонка Ганна Пятроўна (да

замужжа Сара Абраман) хвора на сухоты. Яна адраклася ад сваёй веры і родных, закахайшыся ў свайго будучага мужа, а цяпер пакутуе з-за яго абыякавасці да яе. Мікалай Аляксеевіч таксама пакутуе, сам не ведаючы ад чаго. «Дзень і ноч баліць маё сумленне, я адчуваю, што глыбока вінаваты, але ў чым, уласна, мая віна, не разумею. А тут яшчэ хвароба жонкі, безграшоўе, вечная

PUPPET-MINSK.COM

грызня, плёткі... Я паміраю ад сораму пры думцы, што я, здаровы, моцны чалавек, пераўтварыўся ці то ў Гамлета, ці то ў Манфрэда, ці то ў «лішнія людзі»... Гэта абурала мой гонар, сорам прыгнятае мяне, і я моцна пакутую...» — дзеліцца Нікалаша сваімі пачуццямі з маладзенькай Шурачкай Лебедзевай, якая па самых вушы таксама ў яго закаханая і адчайна марыць вярнуць да жыцця гэтага пакутніка. Дарэчы, яе бацьку,

які жыве па суседстве, Іванаў пазычыў вялікія грошы. І, вядома, шлюб з дачкой Лебедзева можа палепшыць сітуацыю. Заканчаецца ўсё вяселлем (Ганна да таго часу ўжо памірае), але хэпі-энда няма: Іванаў страляецца. Чаму? «Прачнула ўва мне маладосць, загаварыў ранейшы Іванаў!» — так тлумачыць ён свой апошні ўчынак.

Млоснаць ад «нічоганероблення»

З-за сёлетняй пандэміі прэм'ера спектакля адкладвалася некалькі разоў. Дарэчы, цікавы факт: сама п'еса, напісаная, паводле слоў Чэхава, за 10 дзён, выклікала гарачыя спрэчкі сучаснікаў. Да першага паказу рыхтаваліся спехам: было ўсяго чатыры рэпетыцыі. На прэм'еры акцёрам дапамагалі суфлёры, артысты шмат імправізувалі. Прайшоў час, а п'еса па-ранейшаму не знайшла адзінага разумення ў асяроддзі крытыкаў. Тым не менш, «Іванаў» сёння ставіцца на сцэнах многіх тэатраў, нават у розных апрацоўках. Напрыклад, драматург Раман Далжанскі прапанаваў такую версію чэхаўскай камедыі з элементамі драмы (спектакль ідзе ў расійскім Тэатры Нацыі): ён перараджае Іванава ў сучаснага офіснага клерка (у Чэхава той — дваранін). Яго ролю выконвае мастацкі кіраўнік Тэатра Нацыі, народны артыст Расіі Яўген Міронаў. У пары з ім — Чулпан Хаматава, Лізавета Баярская і многія іншыя зоркі расійскага тэатра і кіно.

Рэжысёр беларускай версіі спектакля «Нікалаша» вырашыў пайсці традыцыйным, калі так можна сказаць, шляхам: яго Іванаў (акцёр Цімур Муратаў) — зусім не адметны персанаж: ходзіць сабе па сцэне, ціха абурецца, постаць у яго звычайная... Не Дон

Жуан, хоць і апрануты ў ярка-ружовы паўкафтан, увесь у буйныя кветкі вышываны. Карацей, герой — ніякі. Магу сабе ўявіць, як цяжка акцёру граць ролю вонкава абьякавага персанажа, які шмат пакутуе ад згрызот сумлення незразумелага паходжання. Не менш кідкія строі ў герайн спектакля. А якія на іх галовах шыкоўныя ўборы!.. Яны стаяць адна каля адной, нібы сапраўдныя кветкавыя клумбы, і балбочуць, і балбочуць... Невыносна нудотна! Але ж «паводле этыкету» трэба размаўляць пра шосьці з гасцямі, якія прыехалі павіншаваць Шурачку з днём нараджэння. Тут дакладна прасочваецца кантраст знешняй яркасці, кідкасці і адсутнасць усялякага сэнсу ў тым, што адбываецца.

Жыццё-пакута

Відавочная хуткая ўзбуджальнасць, прыцягненне іншых у свае шуканні і кіданні, а затым хуткая стамляльнасць разам з няўменнем (ці нежаданнем?) разблытаць гэты ментальны клубок... Вось дзе варта

шукаць вытокі эмацыйнага выгарання галоўнага героя, кажучы сучаснай мовай. Як там у Ясеніна: «Не жалею, не зову, не плачу». Як бачна, нігілізм XIX стагоддзя не страціў сваёй актуальнасці. Такія ж страсці ды душэўныя пакуты ціхенька перайшлі ў нашу эпоху, толькі прыкрыліся іншымі паняццямі. Напрыклад, усім нам вядомы «пафігізм» — пра тое ж, праўда? Ці да болю знаёмы стан «усеагульнай млявасці і абьякавасці да жыцця». Бывае ж, здараецца?.. І некаму ж хочацца разабрацца: а дзе выйсце? Таму, магчыма, і зала ў мінскім тэатры лялек была амаль запоўнена, нягледзячы на пандэмію і дыскамфорт ад медыцынскіх масак, у якіх цяжка дыхаць ужо ў канцы першага акту.

П'еса перасягнула дзве эпохі, па ранейшаму застаўшыся актуальнай: толькі замест лыжак з «кружовенным» варэннем, у нас у руках цяпер — смартфоны, а плёткі-размовы пра асабістае жыццё суседзяў і знаёмых перапаўняюць інтэрнэт. «Няма нічога новага пад сонцам», як казаў мудры Саламон. І, згодная, — гэта ж нуда смяротная, калі жывеш імгненным запалам, які, як вядома, хутка згасе... Калі ў душэўнай сваёй ляноце і млявасці не разважаеш, чаму здарылася тое, што здарылася, і чаму жыццё такое, якое яно ў цябе ёсць.

І смех, і грэх

Аляксей Ляляўскі пазначыў жанр спектакля як камедыя. І, праўда: разпораз у зале ажыўлена смяліся над жартамі, якімі сыпалі чэхаўскія героі. Больш за ўсіх строіў дурня Міша Боркін (Валерый Зяленскі) — далёкі сваяк Іванава. Гэты персанаж быў «хранічна» нецвярозы і ад таго заўсёды вясёлы. Прыдумляў Міша ўсялякія несур'езныя варыянты, як выправіць бядотнае становішча Мікалая. А часам і зусім жартаваў «па-чорнаму»: напрыклад, калі страляў у ляльку — сімвалічна гэта быў Іванаў. Не патрапіў! Вось яно — тое знаёмае чэхаўскае ружжо, якое, па закону драматургіі, калі з'яўляецца ў першым акце, то заўсёды выстрэльвае ў апошнім. Стрэліла... Як неразумна!.. Неразумна не заўважаць смак «кружовеннага» варэння з-за пустой балбатні. Не заўважаць ахвярнай любові аж двух жанчын — камусьці ж і адной такой за ўсё жыццё не знайсці. Проста дурасць — жыць і не шанаваць непаўторнае імгненне жыцця, што «паміж мінулым і будучыняй». Напэўна, пра гэта і хацеў сказаць Антон Чэхаў, спехам ствараючы чарговы несмяротны шэдэўр. А мы яго пачулі, скрозь стагоддзі. Але ці ўсе?

Аліса Гюнгер

*На что мы тратим жизнь!
На мелочные ссоры,
На глупые слова,
На пустые разговоры,
На суету обид,
на злобу — вновь и вновь.
На что мы тратим жизнь...
А надо б на любовь.
Сжигаем жизнь дотла
всё на пустое что-то —
На нудные дела,
ненужные заботы...
В угоду обществу
придумываем маски...
На что мы тратим жизнь!
А надо бы на ласки.
Мы распыляем жизнь
на сумрачную скуку,
На «имидж» и «престиж»,
ненужную науку,
На ложь и хвастовство,
на дармовую службу.
На что мы тратим жизнь?..
А нужно бы на дружбу.
Куда-то всё спешим,
чего-то добываем.
Чего-то ищем всё —
а более теряем;
Всё копим: золото, тряпье
и серебро...
На что мы тратим жизнь!
А надо б на добро.
Волнуемся, кричим,
по пустякам страдаем;
С серьёзностью смешной
вещички выбираем.
Но сколько ни гадай —
всё выберешь не ту.
На что мы тратим жизнь...
А надо б на мечту.
Боимся радости, боимся
верить в сказки,
Боимся и мечты,
и нежности, и ласки;
Боимся полюбить,
чтоб после не тужить...
На что мы тратим жизнь?!
А надо просто жить!*

З нагоды 90-годдзя з дня нараджэння славутага беларускага пісьменніка Уладзіміра Караткевіча публікуем яго казку «Чортаў скарб». Дарэчы, яе пераклаў на кітайскую мову Сунь Фаньці.

Сунь Фаньці нарадзіўся ў кітайскім горадзе Далян (правінцыя Ляонінг). На радзіме ён скончыў 9 класаў, пасля чаго прыехаў у Мінск

разам з маці, выкладчыцай універсітэта. У той час Сунь Фаньці было 15 гадоў. Потым ён вучыўся ў сталічнай гімназіі і паступіў у Белдзяржуніверсітэт.

Цяпер Сунь Фаньці — студэнт 4 курса факультэта радыёфізікі і камп’ютарных тэхналогій (спецыяльнасць — аэракасмичныя, радыёэлектронныя, камп’ютарныя сістэмы і тэхналогіі). Акрамя вучобы непасрэдна ва універсітэце хлопец вывучае беларускую мову. Паводле яго слоў, «яна мае сваю прыгажосць і асаблівасць». Яшчэ Сунь Фаньці ведае англійскую мову і займаецца перакладамі.

Што прыцягнула яго ў творчасці Уладзіміра Караткевіча? На гэтае пытанне Сунь Фаньці адказвае так:

— Гэта цудоўны пісьменнік! Паводле яго вядомых твораў, напрыклад, «Дзікае паляванне караля Стаха», «Чорны замак Альшанскі» здымалі фільмы. З беларускім пісьменнікам мяне пазнаёміў Алесь Карлюкевіч: дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда». Ён рэкамендаваў заняцца перакладамі твораў Уладзіміра Караткевіча. Ідэя мне спадабалася. У планах — перавесці яшчэ «Дзікае паляванне караля Стаха».

Пра беларускі край Сунь Фаньці гаворыць з няменшым захапленнем:

— Тут вельмі прыгожая прырода! Зімой шмат снегу. Летам усё квітнее, шкада што яно кароткае. Я вельмі цаню гэты час.

Уладзімір Караткевіч

ЧОРТАЎ СКАРБ

У нейкім прыгожым краі, трохкі бліжэй Сонца і трохкі далей ад Месяца, у краі, багатым залатымі нівамі, празрыстымі рэкамі, сінімі азёрамі ды цёмнымі пушчамі... Карацей, у тым краі, дзе мы з табою жывём, стаяла, а можа, і цяпер стаіць, адна хата.

А жыў у гэтай хаце селянін па імені Янка. Здаровы, як зубр, добры і не дужа мудры. Было ў яго пяцьдзясят сыноў, сорок валоў і кошка. Ну, можа, не пяцьдзясят сыноў, а тры, не сорок валоў, а два. Але кошка была, гэта ўжо можаце мне паверыць. Пярэстая. З чатырма лапамі. З адным хвостом.

Араў Янка зямлю, пасвіў каровы і хмары. І жыў бы зусім добра, каб не звалілася на яго бяда.

Было гэта даўно. Так даўно, што на Беларусі тады яшчэ вадзіліся чэрці. І ў кожнага з тых чарцей было сваё месца працы.

Адзін жыў у вадзе, пасвіў шчупакоў, лінёў ды акунёў. Быў зялёны і калматы, вельмі падобны на купу твані. Звалі яго Вадзянік.

Другі жыў у лесе, пасвіў аленяў і быў падобны на аброслы мохам пень. Калі сустрэнеш, то і не адрозніш. Звалі яго Лесавік.

Але быў і трэці, што жыў па хатах і пасвіў цвыркуноў. Гэты быў самы шкодны. Рожкі ў яго былі, як у козкі, зубкі, як часначок, хвосцік, як памялцо.

І аблюбаваў гэты чорт Янкаву хату. І не тое каб са злосці шкодзіў, а проста быў свавольнік. Толькі ад тых свавольстваў Янку аж плакаць хацелася. Дзіва

што! Ты ж таксама не ад злосці свавольніш? Ну вось, а бацькі часам плачуць. Кепска!

Не стала ў хаце ад чорта спакою. Пазаплятае коням грывы так, што пасля не расчэшаш, а думаюць на сы-

ноў. Вяршкі з малака зліжа, а думаюць на бедную кошку. Часам узімку так завые ў коміне, што ў людзей мароз па скуры, і страшна на двор выходзіць. Ці забярэцца ў комін, з'едзе па ім і насыпле ў капусту сажы.

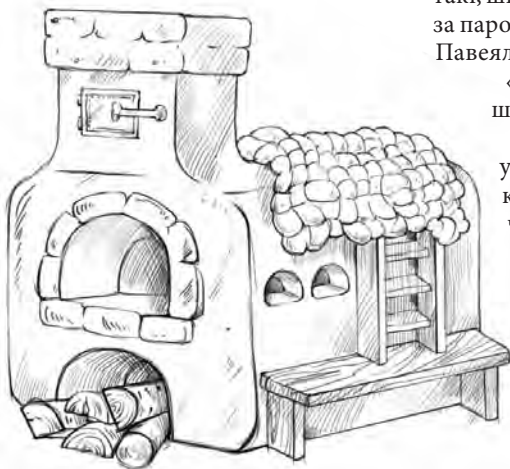
А то раницай вынуць з печы пірог і здзівяцца: на пірагу невялічкі адбітак. Гэта чорт на гарачае цеста адпачываць садзіўся. Грэўся з марозу.

Зусім не стала жыцця. Янка ішоў начаваць, нават у холад, на сена ў адрыну. Ледзь бедных дзяцей не памарозіў. І вырашыў урэшце, праз гэтыя чортавы выбрыкі, забіць хату дошкамі і падавацца з дзецьмі, коньмі, валамі і кошкай некуды за свет. Кінуўшы сваю радзіму, цёмныя пушчы, светлыя рэкі ды чыстыя воды. І стала б на Беларусі меней яшчэ адной сялянскай хатай, каб не пачуліся аднойчы вечарам на дарозе цяжкія крокі.

*Туну-туну-туну,
Нясе Мішка стуну.
У ступе ўперамешку
Цукар і арэшкі,
Разынкі й цукеркі
У залатой паперцы.
Па шляхах, палатках
Нясе Мішка дзеткам
Салодкую стуну.
Туну-туну-туну...*

Ішоў павадыр з мядзведзем. Хадзілі яны ад сяла да сяла.

Повадыр песні спяваў і граў на цымбалах. А мядзведзь паказваў, як бабы ваду носяць ды як дзеці гарох крадуць. І гэтым яны з мядзведзем карміліся.

— Здароў, Янка. Ці не пусціш нас з Мішкам пераначаваць? — спытаў павадыр.

— Мне што! Начуйце, — адказаў Янка. — Толькі ж я сам на сене сплю.

— А што такое?

— Ды чорт у мяне ў хаце завёўся. Так сваволіць, што ратунку няма. Верыш, на пірагах адпачывае. У коміне вые. І часам у цёмныя ночы нешта ў падпеччы, як жар, гарыць. Страшна.

— Гэ-э, — сказаў павадыр. — Не ўсе ж такія неразумныя, як твайго бацькі дзеці. Каб гэта павадыр, ды яшчэ з мядзведзем, нейкага там чорта спалохаўся? Не бывала яшчэ такога на свеце.

— То ідзі. Капусты пад'еш. Там яшчэ гаршчок з паранай рэпай ёсць, дык калі нічога за ноч не здарыцца, то раницай падсілкуешся. А я на сена. Як сцямнее, я ў хату ісці баюся.

Ну вось, пасёрбаў павадыр капусты, пакарміў Мішку ды заваліўся дрыхнуць на лаве. А мядзведзь прымасціўся ля печы і таксама засоп на ўсе насавыя загорткі.

Гэта было так даўно, што тады яшчэ на Беларусі нават бульбы не вадзілася. Сказаць каму — не павераць. Замест бульбы парылі рэпу ці бручку.

І вось спіць павадыр і сніць, як ён заўтра смачна будзе рэпай снедаць.

Толькі глухая ноч запыла — чорт тут як тут. Скаціўся комінам, узняўшы цэлую хмару сажы, і пачаў у печы, злодзеяў такі, шнарыць і мацаць. Як кажуць, ты за парог, а ён за пірог. Узняў накрыўку. Паваяла сытым духам.

«Ага, рэпа. Вось гэта якраз тое, што мне трэба. Я люблю рэпу».

Але ж у печы цёмна, як... у печы. То чорт адсунуў засланку, вывалак гаршчок на прыпечак, сеў, звесіўшы ногі, і пачаў ласавацца салодкай паранай рэпай, а лупшайкі ўніз кідаць.

«Нічога, гаспадыня заўтра падмяце. Трэба ж, каб і ёй работа была».

Упала адна лупшкіна мядзведзю на нос, і той прагнуўся. Злізнуў з носа — салодка. І пачаў Мішка ў цемры

нюхаць, знаходзіць лупшкіны ды чмякаць.

Чорт пачуў, што нехта ўнізе чмякае ды ліжа. А ён жа ведаў, што ў хаце нікога, акрамя кошкі, няма. І вось нейкая там кошка чмякае ды сапе і не дае яму, чорту, чужой рэпы спакойна пад'есці.

Развярнуўся ён ды і піхнуў кошку нагой.

— Апсік! Апсік, гадасць такая!

Ну вось. А мядзведзь гэта табе не кошка. І я табе даваць мядзведзю выпятка ніколі не раю.

Пакрыўдзіўся Мішка. Згроб чорта ў ахапак, сцягнуў з прыпечка і давай яго мяць, давай яго прасаваць, давай яго лапамі валтузіць ды калашмаціць, давай абходжваць, лупцаваць, маляціць ды дубасіць, давай яго за рогі круціць як сідараву казу ды дзерці смяротным боём.

Ледзь вырваўся чорт з мядзведжых абдымкаў. Узляцеў на прыпечак. Сяк-так выкараскаўся праз комін. Скаціўся са страхі ды і чкурнуў далей ад хаты. У пушчу, як ашалелы.

А мядзведзь, задаўшы чорту цосу, зноў заснуў як пшаніцу прадаўшы.

Раніцаю ўсе ўсталі і падумалі, што гэта мядзведзь рэпу еў. Здзівіліся, што не пабаяўся лезці ў гарачую печ, і ўзрадаваліся, што з'еў зусім мала. Што ж, мядзведзь не першы і не апошні ў свеце адказваў за чужыя грахі.

Пасля ўсе даелі тое, што заставалася ў гаршку. Мядзведзь нават яшчэ паскакаў дзецям. І пайшлі яны з павадыром зноў ад мястэчка да мястэчка, ад сяла да сяла. Пад сонцам і дажджом.

*Туну-туну-туну,
Нясе Мішка стуну...*

Але з таго часу чортава гарэзаванне як нажом адрэзала. Коні здаровыя, сажы ў капусце няма, на пірагах ніхто не адпачывае. У коміне, праўда, нехта часам вые, і з падпечку часта нешта свеціць, але гэта ўжо цярэць можна. Раздумаў Янка кідаць сваю хату.

Толькі на гэтым гісторыя не скончылася, не думайце. Неяк пад восень араў Янка свой клін пад азіміну. Мокра, касы дождж, нізкія чорныя хмары. Аж бачыць, з-пад хмар, з самага акаёму нехта ідзе да яго па раллі. Прыгледзеўся — ага, стары знаёмы, чорт.

Ідзе ўвесь мокры, як цуцык пад залевай. На кожным капытцы па пуду гліны наліпла. Пад носам ад прастуды вісіць вялізная кропля. А насоўкі ж ён не мае. Як ты часам, калі дома забудзеш. А капытом не дужа высмаркаешся. Ідзе такі няшчасны, такі жаласны і ўбогі, што нават Янка яго пашкадаваў.

— Ты куды гэта?

— А так, — сказаў чорт. — У свет. Памаўчалі. Пасля чорт пытае:

— А скажы ты мне, ці ўсё яшчэ ў цябе тая кошка?

Янка быў чалавек не дужа мудры ды і не ведаў, пра якую кошку размова.

— Анягож, — кажа. — Ясна, што ў мяне. Ды яшчэ і шасцёра кацянят прынесла.

— І ўсе ў матку?

— Ага. Усе пярэстыя, з чатырма лапамі, з адным хвостом.

— З лапамі, з лапамі, — сказаў чорт. — Даліся мне твая лапы. Дальбог, аж шасцёра!

— Ну, то я, мабыць, ніколі да цябе не прыйду, — уздыхнуў чорт. — А трэба было б. Дужа трэба.

— Гэта чаму?

— Ат! Закапаў я ў цябе ў падпеччы казан з золатам. Скарб. І трэба было выкапаць, але як я тваю кошку ўспомню — бр-р-р! — ну яго. Хай прападае.

— Ты, як зусім змерзнеш, прыходзь. Глядзіш, рэпу зварыш, дзяцей пакалышаш.

— Н-не. Кошкі баюся. А рэпы я цяпер да самай смерці ў вочы бачыць не магу.

Ды і пайшоў сабе полем, пад дождж, ледзь цягнучы пудо-выя ногі. Такі гаротны небарака.

А Янка даараў клін і пайшоў дахаты. І толькі там успомніў, што нештачка ў пад-

печку свяціла і чорт пра нейкі скарб казаў.

Пачалі капаць у падпеччы — і на табе! — выкапалі вялізны закуранны казан з золатам і чырвонцамі. Нібы жар, разлілося святло па хаце. Так ужо свяціла, так паліла, так пякло, што ўсе аж распранацца пачалі.

Чорт пасля таго ў моцныя маразы ўсё ж прыходзіў. Толькі прасіў кошку ў каморку выкідаць. Капусту Янка варыў і дзяцей калыхаў. З таго часу і пайшла прыказка, што «шчасліваму і чорт дзяцей калыха».

А на той чортаў скарб паставіў Янка сабе і ўсяму наваколлю новыя хаты, свірны, адрыны, новыя стайні. Сады пасадзіў, млын паставіў.

Ва ўсіх сялян па сорок сыноў ды дачок, па сорок коней ды валоў. І ўсе хаты як звон... І ў кожнай хаце на акне, на сонейку кошык. А ў кожным кошыку кошка. І ў кожнай кошкі па шасцёра кацянят. Во шчасце дык шчасце!

І таму, калі ты жывеш шчасна і радасна, ніколі не дражні мядзведзя ў звярынцы і не кідай у кошку не тое што каменем, а нават мяккай грудкай зямлі. Бо гэта ж яны зрабілі калісьці так, што табе добра. Ды і наогул ні ў кога нічым не кідай і нікога не дражні.

Тады ўсім будзе хораша на гэтай прыгожай зямлі, што ляжыць крышку бліжэй Сонца і крышку далей ад Месяца. Людзі будуць працаваць, кошкі будуць вуркатаць, а мядзведзі насіць табе і ўсім іншым дзецям салодкія ступы...

Туну-туну-туну.

Мастак Васіль Сумараў з дочкамі Дар'яй і Кацярынай, таксама мастачкамі, на фоне свайго ж партрэта

СВЕТ У РОЗНЫХ ВЫМЯРЭННЯХ

Каб зразумець вытокі творчасці знакамітага сёння Васіля Сумарава, трэба вярнуцца ў часе на паўстагоддзя назад, пабываць у яго ў майстэрні. Дарэчы, знаёмства з адмысловым працоўным месцам не проста пажадана, а абавязкова, калі пішаш пра мастака. Але ў адносінах да Сумарава тое падарожжа ў часе мела б асаблівы сэнс. Гэта цяпер у яго майстэрні ціха. А раней у ёй заўсёды было поўна дзятвы: малявалі, ляпілі, здымалі адбіткі з гравюр, ткалі на самаробных станках габелены... Там панаваў дух калектыўнай творчасці. І па-за гэтай атмасферай пастаяннай выдумкі і шчырасці пачуццяў цяжка ўявіць мастацтва самога Сумарава.

Ён і сам майстраваў, маляваў з дзяцінства. З таго часу, як памятае сябе, дапамагаў бацьку і брату сталаярнічаць, хадзіў у дзіцячую студию па маляванні пры чыгуначнай школе. Вучыўся спачатку ў Мінскім мастацкім

за гэтым наступіў той найважнейшы ў біяграфіі момант, калі стала неабходным па-свойму пераасэнсаваць добра-сумленна засвоеныя хрэстаматыйныя паняцці і пачынаць фарміраванне ўласнай творчай пазіцыі.

піраюць яе, надаючы кампазіцыі ўнутранае напружанне.

Стан некаторай адчужанасці, характэрны для гэтага пейзажу, паступова змяняецца ў Сумарава пачуццём лірычнасці, асабістай датычнасці да таго, што адбываецца. Гэтыя якасці ў далейшым паступова становяцца ўсё больш уласцівымі яго творчасці. У пейзажы «Іней» змрочныя адценні фарбаў ужо адступаюць на другі план, становяцца фонам, нібы адцяняючым той асаблівай настрой абуджальнай марознай раніцы, калі ўсё яшчэ ў дымчатым інеі і здаецца паўрэальным... Але яна ўжо працята рытмамі маючага адбыцця дня і сагрэта цяплом чалавечай прысутнасці. Маленькія фігуркі на пярэднім плане, купы пасярэбраных дрэў утвараюць рытм кругавога руху, які захапляе гледача ў апаэтызаваным мастаком свеце. Гэты свет набывае ў Сумарава быццам бы некалькі вымярэнняў, дзе зліваюцца рэальнае і прыдумане, убачанае сёння і афарбаванае ўспамінамі дзяцінства...

Гэтак жа ў разнапланавых ракурсах бачыць мастак свой родны горад у карціне «ЦЭЦ-2», напісанай да 900-годдзя Мінска. Ён не ідзе пракладзеным шляхам лаваго супрацьпастаўлення новага старому, хоць яго кампазіцыя і складаецца са спалучэнняў архітэктурных вобразаў розных эпох. У вобразах гэтых узноўлены фрагменты рэальнай натуры, той самай, што заўсёды перад вачыма мастака, — ён яе бачыў са сваіх вокнаў, па дарозе ў цэнтр горада. Тут знойдзена месца і дому, у якім Сумараў нарадзіўся і вырас, апавяду пра людзей, іх жыццёвых клопатах. З дзіўнай цеплынёй перадаецца побыт гарадскога прадмесця. Але куткі Мінска трансфармуюцца ў нейкую новую кампазіцыю, дзе знаёмыя дэталі, убачаныя ў нечаканым ракурсе, заінтрыгоўваюць гледача. Усё гэта злёгка нагадвае старыя гравюры з гарадскімі перспектывамі, апраўленымі сюэтнымі сценамі.

Востры погляд, назіральнасць, непасрэднасць уражанняў ад убачанага ў жыцці і павышаная цікавасць да традыцый, пераасэнсаванне вопыту, атрыманага ў інстытуце, і пошукі ўласнай выяўленчай манеры — усё сплялося ў Сумараве, абумовіўшы разнастайнасць яго творчых памкненняў.

Работы, вядомыя па публікацыях, могуць стварыць падманлівае ўра-

Карціны Васіля Сумарава ніколі не застаюцца па-за ўвагай

вучылішчы, а потым — на аддзяленні жывапісу Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута.

Гады навучання супалі з найцікавейшым перыядам у беларускім мастацтве, калі ў яго ўлілося новае пасляваеннае пакаленне маладых мастакоў. То быў час, калі пачыналі Міхаіл Савіцкі, Георгій Вашчанка, Альгерд Малішэўскі, Георгій Паплаўскі, Барыс Забораў, калі многае пераасэнсоўвалася і адкрывалася нанова, калі кожная выстава выклікала бурныя спрэчкі, якімі былі захопленыя не толькі студэнты, але і маладыя педагогі.

У гэтым асяроддзі фарміраваўся і Васіль Сумараў, набываючы не толькі выяўленчую грамаду, але і фарміруючы мастацкі густ, погляд на мастацтва, у якім шукаў свой уласны пункт адліку. Ён вучыцца ў Канчалоўскага паўнаце адчування жыцця, сакавітасці фарбаў. Звяртаўся да досведу Кустодзіева і праз яго прыходзіў да разумення значнасці народных вытокаў у культуры, захапляўся прымітывістамі... А ўслед

Сумараў першымі ж працамі заявіў пра сябе як своеасаблівы мастак. Яго дыпломная карціна «Платоны» была паказана на ўсесаюзным аглядзе творчасці выпускнікоў мастацкіх вун. У тым жа 1966 годзе на рэспубліканскай выставе твораў маладых мастакоў Беларусі ён паказаў цэлую серыю першых самастойных работ, прывезеных з паездкі ў Ленінград і Карэлію: «Гарадскі пейзаж», «Паўночная вёска», «Кар'ер», «Хімзавод» — апошняя была адабраная і на ўсесаюзную маладзёжную выставу.

Усе пералічаныя працы вылучаліся экспрэсіўнасцю колеру і формы. Але асабліва востра гэтыя якасці выявіліся ў «Хімзаводзе» — карціне суровай і некалькі урбаністычнай. Адчуванне вуглаватасці і няўтульнасці прамысловага масіва мастак перадаў у халодных чорна-белых тонах, у кантрасных супастаўленнях плоскасцяў і аб'ёмаў, вострых ракурсах заводскіх карпусоў, у рытме ўздыбленых труб, якім нібы цесна ў фармаце карціны, і яны рас-

жанне, што мастак развіваўся нека аднакіравана. У рэчаіснасці гэта не так. Магчыма, у ранніх спробах звярнуцца да грамадзянскай тэмы адчуваюцца нясмелыя адгалоскі «суро-вага стылю» ў мастацтве пачатку 60-х гадоў — манументалізацыя вобразаў, абагульненасць формаў. Гэта працы «Ліст», «Вяртанне». Аднак амаль у той жа час Сумараў піша цэлую серыю карцін, дзе розныя жанравыя пачаткі знаходзяць нечакана новую і цікавую інтэрпрэтацыю. Спалучэнне пейзажу і бытавой рэчаіснасці ў адной кампазіцыі са мноствам сюжэтных сцэн, якія развіваюць пачатак у «Інеі» і «ЦЭЦ-2», але ўжо з больш відавочным пранікненнем, я б сказаў, у выяўленчы фальклор, становіцца прынцыпам яго жывапісу. Сумараў з нейкім зачараваннем паглыбляецца ў гэты мікрасвет стылізаваных вобразаў, выяўляючы прыхільнасць да мініяцюрызацыі. Некаторыя з работ, выкананых у такім плане, зусім невялічкага фармату, але тым скрупулёзнай выпісанія ў іх дэталі, постаці людзей — у кожнай свая міміка, свой характар.

Напрыклад, цэлую серыю сюжэтных сцэнак разгортае аўтар на плошчы нядзельнага горада з карагодам аўтобусаў, магазіннымі шыльдамі, чаргой ля кіёска. Карціна называецца «Нядзеля» і іскрыцца кветкамі святочнай вясёлкі, працятая настроем і святлом.

У іншай працы «Вясёлая зіма ў Лошыцы» з той жа невычэрпнай фантазіяй і амаль дзіцячай непрадзятасцю ствараецца вобраз святыжыцы. У самой пластыцы колеру, яго музычнасці пе-

рададзена адчуванне зімовай казкі, населенай вясёлымі чалавечкамі — хлапчукамі і дзяўчынкамі, якія выглядаюць тут амаль «алавынымі салдацікамі».

Адаючы ўсяго сябе юным навучэнцам, якія прагнуць маляваць і шчыра спадзеючыся, што ў кожным з іх жыве маленькі мастак, Сумараў міжволі адчувае і на сабе абаянне іх непрадзятай сюжэтнай раскаванасці, каляровай феерыі, смеласці кампазіцыйных і пластычных пабудов. Мабыць, толькі прафесійная патрабавальнасць да самога сябе і пачуццё гумару засцерагалі яго ад знарочыстага прымітывізму, у які было б лёгка ўпасці, — бо нават асабліва тэматычныя рэчы, прымеркаваныя да падзейных выстаў, такіх як «Фізкультура і спорт» або «Заўсёды напачатку», ён імкнуўся выканаць у той жа паўжартоўнай манеры карцінкі-лубка.

Такая ж знарочыстасць адчуваецца ў «пажарным» каларыце спякотна-аранжавай кампазіцыі «Гарачы дзень. Трэнероўка пажарнікаў» (пачатак 70-х) з вогненна-чырвонымі машынамі і чалавечымі фігуркамі, паравозным дымам на фоне панарамы горада, з лозунгамі на дахах і закаханай парачкай ля фантана, з мітуслівай бабкай, якая заганяе казу ў двор. Тут усё здаецца цацачным, амаль казачным. Доўгая і некалькі праявістая назва гэтай карціны падкрэслівае яе апавядальны строй, марудлівасць плыні думкі. Мастак як бы з вышыні не спяшаючыся сочыць за тым, што адбываецца.

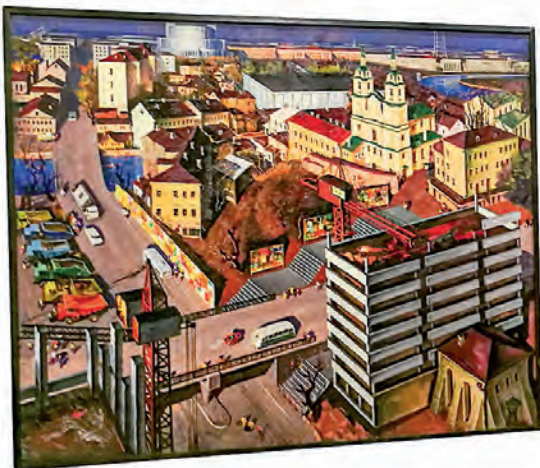
Заўважаў, як перспектыўная пабудова кампазіцыі Сумарава з нязменна высокім, нібы закінутым гарызонтам дае магчымасць аўтару

не толькі максімальна раскрыць плошчу агляду і максімальна засяліць яе, але і запоўніць прастору як ўмоўнае асяроддзе. Асабліва наглядна, на мой погляд, гэты прыём выкарыстаны ў карціне «Дзень абуджаецца». Умоўнасць прасторы падкрэсліваецца тут і вельмі вытанчаным, ледзь серабрыстым колерам, які зіхаціць бы каштоўны метал.

Такі падыход будзе заўсёды характэрны для Сумарава. У яго і пераднавагодні рынак у карціне «Хутка Новы год» ператвараецца ў маляўнічы калейдаскоп. Кірмашовы колер з перавагай халоднай гамы малінавага, жоўтага і блакітнага, кірмашовая кампазіцыя, нібы карусель, закруцілася вакол вялізнага дрэва, з карункамі галінак і зграямі птушак, нарэшце, кірмашовы дух, які пануе над рынкам, — усё гэта прыкмечана вострым поглядам мастака, які ўмее не толькі ўлавіць характэрныя дэталі, але і арганізаваць іх, падпарадкаваць логіцы кампазіцыйнай пабудовы карціны.

Таму мноства сцэн, эпізодаў, сюжэтаў у яго працах не парушае цэласнасці ўражання і не стамляе гледача. Пры ўсёй «шматслоўнасці» сваіх твораў Сумараў застаецца цікавым і ўдумлівым суразмоўцам. Закладам таму служыць давернасць інтанацыі, з якой ён звяртаецца да гледача, нязменна захоўваючы пры гэтым дыстанцыю паміж ім і сабой і не парушаючы той меры ўмоўнасці, за якой мастацтва бытаапісання ператвараецца ў сумнае паўтарэнне агульнавядомага. Менавіта таму з такой цікавасцю зноў і зноў вяртаешся да яго твораў, нават не раз бачаных і добрых вядомых.

Сярод іх асабліва месца займае карціна «Мой дом». Яна была напісана ў

"Мой дом" В. Сумарава ў пастаяннай экспазіцыі Нацыянальнага мастацкага музея

1970 годзе, пабывала на многіх выставах і хутка набыла папулярнасць. Цяпер гэтая карціна захоўваецца ў Ташкенцкім мастацкім музеі, і па замове Міністэрства культуры Беларусі Васіль Сумараў зрабіў паўтарэнне, змясціўшы яго ў разьбяную драўляную раму ўласнай працы.

Карціна «Мой дом» увайшла ў шэраг маштабных твораў нацыянальнага жывапісу, якія дазваляюць сцвярджаць, што беларуская мастацкая школа займае прыкметнае месца ў шматграннай панараме савецкага мастацтва 70-х гадоў. Выгляд Мінска ў ёй прадстаўлены з вышыні птушынага палёту. Цэнтральнае месца на ім займае чырвоны двухпавярховы драўляны дом. Менавіта ў гэтым доме, які знаходзіўся паблізу ад чыгункі, нарадзіўся і вырас мастак. У тых гадах карціна, дзякуючы святочнай атмасферы, успрымалася як аптымістычны лозунг. У шматлікіх, уважлівых, як кадры з фільма, сцэнах Васіль Сумараў прадстаўляе свет свайго дзяцінства. У адным з вокнаў дома намалюваны суседзі, якія адзначаюць вяселле, у іншым — сушаць рыбу; на вуліцы героі карціны гутараць, займаюцца фізкультурай, чытаюць кнігу. Свет роднага дома насычаны падрабязнымі дэталімі побыту, якія запамніў дзіцячы погляд мастака. Жывапісец апускае ўсё сумнае, што захоўваецца ў памяці, і паказвае нам чысціню дзіцячых надзей, памкненняў і сарвае душэўным цяплом ўвагу старэйшых.

У карціне «Мой дом», у большай ступені, чым у іншых працах, выказана светаадчуванне мастака. Яна нібы факусе адну з асноўных ліній яго творчасці, абагульняе яго пошукі. Крытыкі адзначалі, што гэтая карціна стаіць у шэрагу твораў, дзе з улікам сучасных мастацкіх вартасцяў трансфармуецца традыцыя народных малюнкаў і мініячур. Апаўданне складваецца тут з мноства падзей, якія як бы адбываюцца адначасова на адной сцэне. Да сказанага варта дадаць, што, выкарыстоўваючы падобны прыём стылізацыі народнай творчасці ў якасці актыўнага сродку далучэння да традыцый, Сумараў робіць гэта не абстрактна і не ў пагоні за модай, а ў сілу натуральнай сваёй датычнасці да вытокаў «наіўнага» мастацтва. Ён арганічна думае гэтымі катэгорыямі, і ў кожнай працы

Творы мастака цікава разглядаць у дэталю

бачна праяўляецца асобны пачатак мастака.

"Мой дом" — гэта сапраўды дом, у якім ён нарадзіўся і вырас, гэта ў некаторым родзе «сямейная фатаграфія», якая захавала родных і суседзяў, памятных эпізоды, адчуванні дзяцінства, малалецтва і юнацтва, якія складаюцца ў своеасаблівую панараму жыцця. Яна разгортваецца на фоне будаўніцтва новага горада... І ў гэтай стракатай плыні плыве скрозь гады, нібы казачны карабель, вясёлы чырвоны дом. Ён раней здаваўся вялікім, прасякнутым сонцам. Такім і застаўся

ў памяці, такім і захаваны ў карціне, напоўненым свячэннем колеру, з расчыненымі насцеж вокнамі, дзе гуляюць вяселлі, мараць, чытаюць кнігі, сушаць карасёў, дзе жывуць не ўтойваючыся, ніхітрым, будзённай жыццём.

У далейшым мастак не раз вяртаўся да упадабанай тэмы. Яму хочацца больш пільна ўгледзецца ў тое, што адбываецца ў яго доме. Ён як бы павялічвае, падае буйным планам адно акно. Так з'явілася карціна «Вяселле», напісаная праз два гады пасля «Майго дома».

На ўсесаюзнай выставе 1973 года ў Маскве ўвагу гледачоў прыцягнула маляўнічае палатно «Мой дом», якое стала пасля адной з самых вядомых работ Васіля Сумарава. Неўзабаве пасля выставы ён быў уключаны ў лік маладых мастакоў з розных рэспублік Савецкага Саюза, творчыя партрэты якіх рыхтавалі для серыі публікацый «Новыя імёны».

Жаданне вылучыць акно з вяселлем у самастойную кампазіцыю вельмі паказальна. Яно сведчыць пра патрэбы мастака перайсці да партрэтных характарыстык, расказаць пра насельнікаў дома больш падрабязна і грунтоўна. Ён робіць яшчэ адзін крок у гэтым кірунку — піша ў тым жа годзе «Нацюрморт з Ласкай», у якім мы ўжо бачым дом знутры ў прадметных вобразах рэчаў-партрэтаў, што прадстаўляюць сваіх гаспадароў. Гэта — акно, адна створка якога адчынена ў сонечны свет, а іншая зачынена ад старонніх вачэй пакамячанай газетай; стол, падзелены напалам, — на адной палове белы абрус, кубак, бутэлька з-пад малака з кветкай, пад сталом лапавухаядварняжка Ласка, а надругой — апрацоўчыя дошкі і мясарубка з крывава-чырвоным фаршам.

Аўтар укладвае ў рэчы сімвалічны сэнс, падкрэсліваючы яго танальным падзелам кампазіцыі на светлую і змрочную паловы, як падзяляюць «дабро і зло», бескарэслівасць і абжорства. І хай сімволіка гэтая некалькі абстрактная і прамалінейная. Затое ў саміх рэчах адчуваюцца матэрыяльнасць формы, а закладзеная ў іх метафарычнасць нясе відавочную філасофскую нагрукку.

Сумараў умее спалучаць наіўнасць з сур'езнасцю і выклікаць у гледача

глыбокія роздумы, застаючыся верным тым традыцыям, якія сілкуюць яго творчасць. І тым сродкам малюнка, якія вызначаюць яго маляўнічае бачанне.

У гэтым сэнсе паказальныя дзве яго працы, напісаныя ў розны час і на розныя тэмы. Адна прысвечана рэвалюцыі, іншая — вайне. У карціне "Кастрычнік" вобраз часу асацыюецца з вобразамі мастацтва рэвалюцыйнай эпохі. Ён перададзены ў вострых характарыстыках формы і колеру, сімвалічным ладзе ўсёй кампазіцыі, перспектывных зрушэннях, энергічных ракурсах, якія ператвараюць горад у зямны шар, аяпразаны прыгожымі дэманстрацыямі.

Панарама падзей праглядаецца з вышыні, як бы скрозь гады і адлегласці, што надае карціне манументальны маштаб, нягледзячы на яе невялікія памеры. Сімвалічная абагульненасць, да якой прыходзіць Сумараў у гэтай карціне і якая можа здацца не вельмі характэрнай для яго манеры, тым не менш ўласцівая светаадчуванню мастака, у ёй адчуваюцца сумараўская інтанацыя і тое асаблівае вобразнае бачанне, якое адрознівае ўсю яго творчасць.

У свой час Васіля Сумарава ўразіў ландшафт наваколля першай сталіцы Вялікага Княства Літоўскага — Навагрудка. Мастак убачыў у гэтым гістарычным кутку Беларусі тэму, над уваабленнем якой можна працаваць усё жыццё. У 1976 годзе з'явілася палатно «Сказ пра Навагрудак» — рамантычны пейзаж, пагруканы ў святло месяца. Малюнак унікальнай пагорыстай мясцовасці і руін старога замка ўзмацнялі адчуванне дотыку да легенды.

А вось карціна «Зямля маёй маці» з'яўляецца адным з яркіх прыкладаў эпічнага пейзажу ў беларускім жывапісе 70-х гадоў. У ёй выяўляецца іншы для Васіля Сумарава прыцып вобразнай мовы, звязаны не з прынцыпамі дэкаратыўнасці, а з традыцыямі рэалістычнага пейзажнага жывапісу. Тут ёсць глыбокая павага да натуры (мастак шмат працаваў над пленэрнымі эцюдамі) і традыцыям школы.

Наогул, аб пейзажных працах мастака варта сказаць асабліва. У пейзажах-малюнках Сумарава прасторавае асяроддзе становіцца як бы асярод-

дзем пасялення сюжэтных навэл, калі на адным палатне ў згодзе або ў кантрасце ўжываюцца розныя пачаткі — каляровае і графічнае, эмацыйнае і апавядальнае. Часам сюжэтыны матыў, прыўнесены ў пейзаж, сам становіцца толькі пластычным кампанентам кампазіцыі.

Вось і ў карціне «Пяць хвілін адпачынку» як бы сыходзяцца розныя тэндэнцыі творчасці Сумарава — яго імкненне да эмацыйнасці і філасофскай асэнсаванасці таго, што адбываецца. У адрозненне ад іншых работ мастака, дзе, як правіла, прастаўлены ўсе акцэнты, выбудаваная кампазіцыя, выразна пазначаны сюжэт, тут прысутнічае некаторая недаказанасць. Яна — у некалькі імпрэсіяністычнай трактоўцы колеру, у нявызначанасці формаў, якія пазбаўлены выпісанай выразнасці і выклікаюць шчымлівае пачуццё, звязанае з успамінамі пра вайну.

У нацюрмортах, якія хоць і стаяць асабняком ў творчасці Васіля Сумарава, раскрываюцца новыя і вельмі цікавыя грані яго таленту. Да нацюрморта ён ішоў ад карціны, імкнучыся «ажывіць» і дапоўніць сюжэт прадметамі побыту, дэталіямі абстаноўкі.

У «Сінім нацюрморце», «Усходнім», у нацюрмортах «з бакалам», «з падносам» рэчы набываюць відавочную самакаштоўнасць. Ствараючы іх, мастак ставіў перад сабой чыста эксперыментальныя задачы, звязаныя з засваеннем тэхналогіі энкаўстыкі. Яна актыўна паўплывала на стылістыку лістоў, абумовіла шырокі пастозны мазок, змяніла фактуру і характар колеру, надаўшы яму дэкаратыўнасць і сакавітасць.

Разам з тым мастак дамогся вынікаў, якія значна выходзяць за вузкія рамкі эксперыменту. Яго жывапіс пасля набыў новыя змястоўныя якасці.

Эвалюцыя творчасці Васіля Сумарава не заўсёды ўкладваецца ў часовую паслядоўнасць. Адна тэндэнцыя змяняецца іншай, затым з'яўляецца ў новых працах і ў новай якасці, але нязменным застаецца яго ўсмешлівы, ледзь наіўны, часам крыху суровы і пільны, але нязменная шчыры і непразыты погляд на свет.

У Заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Васіля Сумарава нямала дзяржаўных узнагарод. Адна з нядаўна атрыманых — ордэн Францыска

Заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Васіль Сумараў нарадзіўся ў 1938 годзе ў Мінску. Школьнікам сам прыйшоў займацца ў студыю пры Мінскай чыгуначнай школе, якой кіраваў жывапісец Віктар Вярсоцкі. У 1959 годзе скончыў Мінскае мастацкае вучылішча і паступіў у Беларускае дзяржаўнае тэатральна-мастацкае інстытут (цяпер Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў) на аддзяленне жывапісу. Гады вучобы супалі са спрыяльным для развіцця беларускага мастацтва перыядам, калі ў атмасферу творчага жыцця актыўна ўліваўся дух смелых памкненняў і эксперыментальных пошукаў. Дыпломная карціна "Платагоны" (1965 год) падкрэсліла імкненне Васіля Сумарава да экспрэсіўнай выразнасці, уласцівай у той час класікам савецкага «суровага стылю».

Скарыны. Дарэчы, ён лаўрэат рэдкай прэміі «Сябар дзяцей». Ёсць такая. Справа ў тым, што большая частка творчай біяграфіі жывапісца звязана з працай з адоранымі дзецьмі. Адрознівае ж пасля заканчэння інстытута Васіль Сумараў стаў кіраўніком адной з самых вядомых дзіцячых студый выяўленчага мастацтва пры мінскім Палацы тэкстыльшчыкаў. Праца з дзецьмі, якая доўжылася многія гады, зрабіла ўплыў і на творчасць мастака.

— *Вы заўсёды імкнуліся зрабіць нешта для дзяцей. Прычым не за грошы, а цалкам бясплатна...*

— Неяк на працягу года працаваў над афармленнем у мінскім парку імя

Горкага двух дзіцячых кафэ. Там усё было зроблена на ўзроўні. Калі гарадскія начальнікі спыталі, якім чынам разлічыцца за працу, адказаў: «Я на дзецяч не зарабляю». Тыя пераглянуліся, заўсміхаліся і паабяцалі патэлефанаваць. Я паведаміў, што ў мяне няма тэлефона. Назаўтра ж тэлефон быў усталяваны, а неўзабаве, у 1989-м годзе, мяне вылучылі на Рэспубліканскую прэмію «Сябар дзяцей». А напярэдадні я наведаў у райцэнтры Івацэвічы дом-інтэрнат для дзяцей-інвалідаў. І там пазнаёміўся з хлопчыкам, якому патрэбныя былі пратэзы. Ён, неба-рака, залез у трансфарматарную будку — і ў яго згарэлі рукі. І я паабяцаў: калі атрымаю прэмію — грошы аддам гэтаму хлапчуку. І слова сваё стрымаў.

— *Калі не сакрэт, колькі тады атрымалі?*

— Тысячу рублёў. Па тых часах — вялікая сума. Мы, мастакі, тады нядрэнна зараблялі. Але не гэта галоўнае. Проста я заўсёды памятаў залатыя словы — спяшайся рабіць людзям дабро. І імкнуўся кіравацца гэтым прынцыпам.

Сам Васіль Сумараў лічыць, што гады працы ў студыі былі лепшымі ў яго жыцці, бо штодня размаўляючы з дзятвой, атрымліваў вышэйшае духоўнае задавальненне. Пра гэта ён распавёў у карціне «Мой свет», дзе паказаў сябе сярод шматлікіх вучняў, якія ствараюць свае першыя «шэдэўры». І акно ў карціне так шырока расчынена, што нават ластаўкі заляцелі ў памяшканне. Ластаўкі як пасланцы-веснікі надзеі для маленькіх творцаў прыгожага.

Дык што ж, на думку Сумарава, ёсць галоўнае ў творчасці? Усё проста, кажа мастак. Асабістае дачыненне да таго, што ты робіш, пошук свайго «колера часу», сваёй «сіняй птушкі»

творчага шчасця. Такого стану, у якім вяршэнствуе элемент захаплення светам. І гэта захапленне трэба перадаць глядачу, дзеся якога, уласна, і ствараецца мастацтва.

Ад знакамітай карціны «Мой дом» да пазнейшай «На зямлі бацькоў», якая ўпрыгожыла адзін з інтэр'ераў новага будынку Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, прайшло больш за 35 гадоў. Тэрмін немалы. Аднак і там, і тут Васіль Сумараў адметны: па паэтычным камертоне жывапісу, па пранізліва даверліваму стаўленню мастака да сваіх герояў і да зямлі, на якой яны жывуць. «Мой дом» — гэта карціна-ўспамін, жанравая сцэнка, убачаная так, як дарослы чалавек аднаўляе ў памяці напам'яты падзеі ранняга дзяцінства. Сумараў піша канкрэтны дом, у якім сам жыў. Дом, у якім спакойна і мірна працякала жыццё яго сяброў, родных і суседзяў. І ўглядаючыся ў гэты, здавалася б, маленькі свет, аўтар і іранічна ўсміхаецца, і любіць яго, і захапляецца з затоенай душэўнай цеплынёй. А пра карціну «На зямлі бацькоў» так кажа:

— Кожная эпоха пакідае свае памятныя знакі ў гісторыі культуры. Горад Навагрудак — адзін з такіх легендарных знакаў-сімвалаў, які ўвайшоў на стагоддзі ў памяць беларускага народа. Калі ўпершыню ўбачыў гэты горад з яго Замкавай гарой і руінамі замка XIII стагоддзя, мяне ахапіла такое хваляванне, што не мог не напісаць гэты цуд. З тых часоў Навагрудак адлюстроўваў шмат разоў, прыезджаў сюды ў розныя поры года. І карціна «На зямлі бацькоў» для бібліятэкі — гэта як бы вынік майго эмацыйнага стаўлення да гісторыі роднай краіны і, што немалаважна, да дня сённяшняга. Бо гісторыя ўсё ж мяняецца, а добрыя людзі застаюцца такімі, якімі яны нарадзіліся — добрымі, шчодрымі, вясёлымі, часам сумнымі, працавітымі, мужнымі. Іх паказаў на першым плане маіх сучаснікаў у вясёлай, бліскучай, святочнай атмасферы. Тут і вясельная дзея, і спартыўныя спаборніцтвы, і іншыя жывыя жыццёвыя сцэны. Аднак я не столькі акцэнтаваў у пейзажнай панараме карціны канкрэтнае месца, колькі паказаў абагульнены вобраз радзімы, тую духоўную пераемнасць мінулага і настальгію, якую разбураць нельга.

Веніямін Міхееў

Василь Сумарай
"Свята на Тракторном пасёлку"
1984 год

КРАІНА Ў ЦЭНТРЫ ЕЎРОПЫ

**Часопіс для тых,
хто жадае ведаць больш**

ISSN 0320-7544

9 770320 754006

2 0 0 1 2